

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-гуманітарний інститут.
Факультет економіки та управління
(повне найменування інституту, назва факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування
(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломної магістерської роботи
магістра
(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему Прогнозування ймовірності банкрутства та розробка
програми запобіжних заходів

Виконав: студент 6 курсу, групи ФЕУ- 113м
спеціальності (напряму підготовки)
072 «Фінанси, банківська справа та страхування »
(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____ Пересипкіна В. О.
(прізвище та ініціали)

Керівник: _____ Андросова О. Ф.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: _____ П'ятигорець К. І.
(прізвище та ініціали)

м.Запоріжжя
2018 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, ФЕУ

Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Напрямок підготовки 072 "Фінанси банківська справа та страхування"
(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри К.Е.Н., доцент
Шарова С.В.
"15" грудня 20 18 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Пересинкіній Вікторії Олегівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Прогнозування ймовірності банкрутства та розробка програми запобіжних заходів

керівник роботи Андросова Олена Федорівна К.Е.Н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "11" вересня 20 18 року № 212

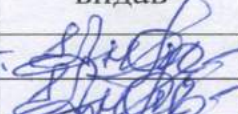
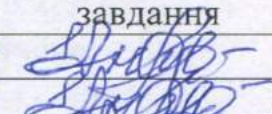
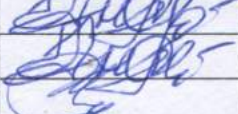
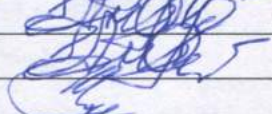
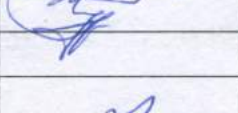
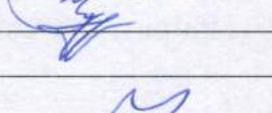
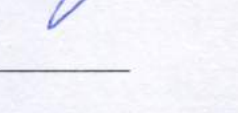
2. Строк подання студентом роботи 02.12.2018

3. Вихідні дані до роботи Форми фінансової звітності ПАТ "Мотор Сіг" за 2013-2018 роки

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні підходи до вивчення банкрутства підприємства. 2. Діагностика та аналіз прогнозування банкрутства на прикладі ПАТ "Мотор Сіг". 3. Формування системи заходів, направлених на запобігання банкрутства

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Рис. Зміна величини виручки від реалізації, Динаміка збільшення чистих активів, Динаміка показників рентабельності, Таблиця розрахунків чистих активів, Баланс ліквідності.

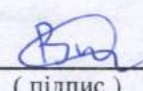
6. Консультанти розділів проекту (роботи)

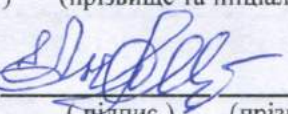
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата 01.12.2018	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Андросова О.Ф. к.е.н. доцент		
2	Андросова О.Ф. к.е.н. доцент		
3	Андросова О.Ф. к.е.н. доцент		
4	Муравей С.М.		
Нормоконтролер	Черодниченко Н.О.		

7. Дата видачі завдання 05.03.2018

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалу на проектування	05.03.18 - 01.04.18	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань проектування	02.04.18 - 01.05.18	
3	Виконання теоретичної частини роботи	02.05.18 - 01.06.18	
4	Виконання графічної частини роботи	02.06.18 - 01.09.18	
5	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи	02.09.18 - 15.10.18	
6	Перевірка роботи керівником, консультантами	16.10.18 - 14.11.18	
7	Попередній захист роботи	15.11.18	
8	Переплітання оформлення дипломної магістерської роботи	16.11.18 - 17.12.18	
9	Захист роботи у ЕК	19.12.18	

Студент (підпис) Перевинкіна В.О. (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Пересипкіної В. О. **Прогнозування ймовірності банкрутства та розробка програми запобіжних заходів.** – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. – Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2018.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретико-методологічних підходів й практичних рекомендацій щодо прогнозування ймовірності банкрутства та розробки програми запобіжних заходів.

Розглянуто питання економічної сутності банкрутства підприємств, його причини та наслідки. Досліджено методологічні підходи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства. Проаналізовано законодавчу базу та основні положення з банкрутства підприємства.

Проведено комплексний аналіз фінансового стану ПАТ «Мотор Січ», проаналізовано фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність, рентабельність підприємства. Визначено ймовірність настання банкрутства.

Було розроблено стратегічні напрями підвищення ефективності діяльності підприємства, запропоновано комплексну систему попередження, прогнозування та запобігання банкрутству і кризовим явищам на підприємстві

Ключові слова: БАНКРУТСТВО, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, КРИЗА, ЛІКВІДНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, СТАБІЛЬНІСТЬ.

ANNOTATION

Peresipkina V.O. **Prediction of the probability of bankruptcy and development of a program of precautionary measures.** - Master's thesis.

Graduate Masters Degree in Specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance. - Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National Technical University, 2018.

The master's thesis is devoted to the development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for forecasting the probability of bankruptcy and the development of a program of precautionary measures.

The questions of economic essence of bankruptcy of enterprises, its causes and consequences are considered. The methodological approaches of forecasting and determining the probability of bankruptcy of the enterprise are investigated. The legal base and main provisions of bankruptcy of the enterprise are analyzed.

A comprehensive analysis of the financial situation of PJSC "Motor Sich" was conducted, financial stability, liquidity, solvency, profitability of the enterprise were analyzed. The probability of occurrence of bankruptcy is determined.

Strategic directions for improving the efficiency of the enterprise were developed, a comprehensive system of prevention, forecasting and prevention of bankruptcy and crisis phenomena at the enterprise was proposed.

Key words: BANKRUPTCY, FINANCIAL STABILITY, CRISIS, LIQUIDITY, PROFITABILITY, PAYABILITY, STABILITY.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Андросова О. Ф., Пересипкіна В. О. Сучасний стан підприємств машинобудівного комплексу та проблеми існування в кризових умовах на прикладі ПАТ «Мотор Січ» / О. Ф. Андросова, В. О. Пересипкіна // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки. № 1 (37) – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2018. – С. 7 -17.
2. Андросова О. Ф., Пересипкіна В. О., Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства / О. Ф. Андросова, В. О. Пересипкіна // «Соціально-економічні, освітні та фахові проблеми молоді в умовах євроінтеграційних процесів» : матеріали Всеукраїнської інтернетконференції здобувачів вищої освіти і молодих учених – Запоріжжя, 2018. – С. 229 – 231.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	13
1.1. Економічна сутність банкрутства, причини, види та наслідки	13
1.2. Методологічні підходи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства	23
1.3. Законодавча база та основні положення з банкрутства підприємства	36
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА НА ПРИКЛАДІ ПАТ «МОТОР СІЧ»	48
2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Мотор Січ»	48
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства	52
2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства	87
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ, НАПРАВЛЕНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	100
3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективної діяльності ПАТ «Мотор Січ»	100
3.2. Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству і кризовим явищам на підприємстві	114
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	128

4.1. Аналіз потенційних небезпек	128
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки	130
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці	132
4.4. Заходи з пожежної безпеки	140
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях	141
ВИСНОВКИ	145
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	149
Додаток А. Форми фінансової звітності	155

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

Грн.	-	гривні
ДСТУ	-	державні стандарти України
ЕОМ	-	електронно-обчислювальної машини
НДДКР	-	науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
ПАТ	-	публічне акціонерне товариство
СРПР	-	система раннього попередження і реагування
Тис. грн.	-	тисяч гривень
ЦЗ	-	цивільний захист

ВСТУП

В сучасних умовах нестабільного економічного середовища, що динамічно змінюється, значна кількість підприємств в Україні та світі перебуває у стані банкрутства чи кризовому стані, що зумовлено неспроможністю суб'єкта господарювання вчасно і в повній мірі виконати взяті на себе боргові зобов'язання. Нині відбувається процес поступової інтеграції України в європейське співтовариство з його специфічними жорсткими умовами на ринку, які ставлять проблему виживання перед вітчизняними суб'єктами господарювання. Тому для вітчизняних підприємств проблема вчасного виявлення кризових явищ та запобігання фінансової неспроможності стоїть особливо гостро. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки комплексу дій, що попереджають банкрутство підприємств, та пошуку нових методів антикризового фінансового управління.

Банкрутство є закономірним явищем ринкової економіки – збиткові, неефективні та неплатоспроможні підприємства припиняють свою діяльність.

Досить часто підприємства зазнають фінансового краху у зв'язку з невідповідністю до раптових кризових умов чи будь-яких інших змін у економіці. Крім того, як відомо, «хворобу» легше попередити ніж «лікувати», саме тому виникає необхідність стратегічного планування організації діяльності підприємства та постійного моніторингу його фінансового стану для попереднього визначення ймовірності банкрутства.

Саме тому, метою керівництва підприємства має бути орієнтація на збереження стабільного становища підприємства у кризових умовах, застосування всіх можливих заходів щодо недопущення банкрутства і подолання кризових ситуацій

Актуальність роботи полягає у тому, що за умов сучасного розвитку економіки, своєчасне прогнозування кризових явищ та формування відповідного механізму протидії їм є дуже важливим для підтримки ефективної діяльності підприємства. Застосування дієвого комплексу антикризових заходів дозволить підприємству зміцнити свої позиції на ринку та уникнути загрози банкрутства.

Питаннями діагностики ймовірності банкрутства та розробкою шляхів його запобігання займалися такі вчені як: Е. Альтман, Р. Ліс, Г. Спрінггейт, Р. Таффлер, Г. Тішоу, І. Бланк, А. Бівер, Р. Фрай, В. Ковальов, О. Терещенко, А. Матвійчук, О. Пластун, Л. Ситник, Д. Дюран, Г. Кадиков, В. Кривеженко, І. Маник, У. Тимошенко, Р. Сайфуллін, І. Жук, А. Кругленко та інші.

Метою дипломної магістерської роботи є розгляд теоретичних, методологічних і практичних аспектів аналізу, оцінки й прогнозування банкрутства підприємства, розробка напрямів запобігання та подолання кризових явищ на підприємстві. Завданнями роботи є:

- дослідити теоретико-методологічні підходи до визначення банкрутства підприємства;
- проаналізувати фінансовий стан ПАТ «Мотор Січ» та визначити ймовірність банкрутства;
- визначити стратегічні напрямки щодо підвищення ефективної діяльності підприємства та впровадження програми антикризового управління.

Об'єктом дослідження є процес аналізування ймовірності банкрутства (на прикладі ПАТ «Мотор Січ»).

Мета дослідження – на основі проведеного аналізу фінансового стану підприємства та визначення ймовірності банкрутства розробити комплекс заходів направлених на покращення фінансового положення підприємства та запропонувати напрямки раннього прогнозування, попередження та запобігання банкрутству.

Методи дослідження – аналіз і синтез, факторний аналіз, метод абсолютних різниць, горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз,

порівняльний метод, аналіз за допомогою ланцюгових підстановок, аналіз фінансових коефіцієнтів, економічний аналіз та узагальнення.

Інформаційною базою для дослідження стали нормативно-правові акти та закони України, що стосуються банкрутства підприємства; фінансова звітність (а саме: звіт про фінансовий стан, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал за 2013-2017 роки); роботи науковців за темами оцінки та прогнозування банкрутства, напрямків його попередження та запобігання банкрутству.

Елемент наукової новизни полягає у розробці програми запобіжних заходів з прогнозування ймовірності банкрутства, стратегічних напрямків економічного розвитку та підвищення ефективної роботи ПАТ «Мотор Січ», спираючись на результати комплексного аналізу його фінансового становища.

Удосконалено: стратегічні напрямки підвищення ефективності діяльності ПАТ «Мотор Січ»; систему попередження, прогнозування та запобігання банкрутству й кризовим явищам.

Запропоновані напрямки стратегічного розвитку підприємства та розроблено механізм антикризового управління підприємством.

Практичне значення. Систему заходів, направлених на запобігання банкрутству підприємства, можна використовувати в практичній діяльності підприємств машинобудівного комплексу.

Подальшого розвитку потребує розробка стратегічних напрямків розвитку підприємства направлених на його економічне зростання.

Магістерська робота «Прогнозування ймовірності банкрутства та розробка програми запобіжних заходів» складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 159 сторінок комп'ютерного тексту, з них 148 сторінок основного тексту, 8 рисунків, 39 таблиць, 60 джерел, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність банкрутства, причини, види та наслідки

Поняття банкрутства походить від італійських слів: *bankus* - банк, контора, торгівельний заклад; *rotto* - руйнувати, зачиняти заклад. У дослівному розумінні банкрутство означає відмову громадянина або фірми сплачувати за власними борговими зобов'язаннями через брак коштів [1].

В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення поняття банкрутства.

На думку Бланка І. А. банкрутство – це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, внаслідок якої воно нездатне задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [2].

Терещенко О. О. розглядає банкрутство підприємства як наслідок глибокої фінансової кризи, систему заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів [3].

Пластун О. Л. вважає, що банкрутство – це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі нездатність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити вимоги своїх кредиторів у встановлений для цього строк [4].

За Гринчуцьким В. І. банкрутство - визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [5].

Бойчик І. М. стверджує, що банкрутство – це неможливість для деяких осіб виконати після встановленого терміну взяті на себе зобов'язання перед кредиторами, особливо грошові [6].

На думку Данілова О. Д., Пасєнко Т. В. банкрутство – нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів (робіт, послуг), включаючи нездатність забезпечити обов'язкові платежі до бюджету і позабюджетних фондів, у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над його майном чи у зв'язку з незадовільною структурою балансу боржника [7].

Третяк розглядає банкрутство як наслідок неплатоспроможності суб'єкта. На його думку, банкрутство – це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі нездатність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити вимоги своїх кредиторів в установленій для цього строк [8].

У тлумачному словнику зазначається, що банкрутство - це фінансова неспроможність, розорення, що призводить до припинення виплат по боргових зобов'язаннях [9].

В результаті дослідження можна зробити висновок, що поняття «банкрутство» є досить неоднозначним та багатограним. Різноманітність поглядів науковців зумовлена впливом чинників не тільки зовнішнього, а й і внутрішнього характеру. На мою думку, банкрутство – це економічне явище, яке виникає в момент коли підприємство не в змозі задовольнити зобов'язання перед його кредиторами.

Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999 року, банкрутство — це визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури [10].

Під банкрутством слід розуміти законні примусові заходи в рамках судового процесу для як найповнішого задоволення вимог кредиторів у випадку ускладнень з виплатами, тобто неплатоспроможності підприємства.

Сучасні закони про банкрутство враховують поряд з інтересами кредиторів також і інтереси суспільства, які полягають у санації підприємства та збереженні таким чином важливих для народного господарства робочих місць. Для відкриття справи про банкрутство потрібно подати причини неспроможності боржника, як наприклад, неплатоспроможність та чиста заборгованість. Банкрутство не обов'язково веде до ліквідації підприємства.

Суб'єктом банкрутства (банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності. Не можуть бути визнані банкрутом відокремлені структурні підрозділи господарської організації (філія, представництва та відділення).

Кредиторами неплатоспроможних боржників є суб'єкти, які мають підтверджені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи кредиторів, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою.

Правами кредиторів щодо неплатоспроможних боржників користуються також визначені законом органи справляння податків та зборів (обов'язкових платежів). У разі якщо до одного боржника мають грошові вимоги одночасно два або більше кредиторів, вони утворюють збори (комітет) кредиторів відповідно до вимог закону.

В умовах ринкової економіки одним із пріоритетів державної політики є оздоровлення господарського середовища. Від діяльності держави за цим напрямом залежить, насамперед, поліпшення бізнес-середовища та інвестиційного іміджу країни. Наприклад, цьому сприяє ефективне функціонування інституту банкрутства. Можна стверджувати, що він є невід'ємним атрибутом механізму державного регулювання економіки, а процедура банкрутства використовується для очищення ринку від неефективних суб'єктів господарської діяльності. Якщо ж економіка виводиться з кризового стану, то потрібний механізм протидії, спрямований на відновлення платоспроможності підприємств-боржників. Для цього необхідно визначати ймовірність банкрутства стратегічних, містоутворюючих

та соціально важливих підприємств, заздалегідь застосовувати заходи з випереджувальної фінансової санації та організаційної реструктуризації.

Поняття «банкрутство» характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт та послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет та позабюджетні фонди.

Необхідно розрізняти поняття неплатоспроможності та банкрутство.

Неплатоспроможність — неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності [11].

Основними причинами виникнення неплатоспроможності є:

– зовнішні фактори кризового розвитку:

1) соціально-економічні фактори загального розвитку країни. До них належать: спад обсягу національного доходу; ріст інфляції; уповільнення платіжного обороту; нестабільність податкової системи; зниження рівня реальних доходів населення; ріст безробіття;

2) ринкові фактори: зниження ємності внутрішнього ринку; посилення монополізму на ринку; суттєве зниження попиту; спад кон'юнктури в економіці в цілому; нестабільність фінансового ринку; зниження активності фондового ринку; нестабільність валютного ринку;

3) інші зовнішні фактори. Це фактори: політична нестабільність; негативні демографічні; стихійні лиха; погіршення криміногенної ситуації.

– внутрішні фактори кризового розвитку:

1) виробничі: неефективний маркетинг; неефективна структура поточних витрат; низький рівень використання основних фондів; низький рівень кваліфікації персоналу; недостатньо диверсифікований асортимент продукції, неефективний виробничий менеджмент.

2) інвестиційні: неефективний фондовий портфель; висока тривалість будівельно-монтажних робіт; суттєва перевитрата інвестиційних

ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку по реалізованих проектах; неефективний інвестиційний менеджмент.

3) фінансові: неефективна фінансова стратегія; неефективна структура активів (низька ліквідність); надмірна частка позикового капіталу; висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу; ріст дебіторської заборгованості; висока вартість капіталу; перевищення припустимих меж фінансових ризиків; неефективний фінансовий менеджмент [12].

У кризовому стані підприємство опиняється не відразу, а рух до нього починається з погіршення певних показників, які характеризують його зовнішнє і внутрішнє середовище, тобто з'являються симптоми банкрутства. До них належать:

- спад попиту на продукцію і зменшення обсягів виробництва.
- втрата клієнтів і покупців.
- зниження прибутковості виробництва.
- збільшення величини неліквідних оборотних коштів.
- неритмічність виробництва.
- низький рівень використання виробничого потенціалу і зниження рівня продуктивності праці.
- скорочення робочих місць.
- збільшення витрат на виробництво.
- припинення поточних платежів та систематичне порушення термінів погашення зобов'язань.
- зменшення потоку грошових коштів від здійснення операцій.
- падіння ринкової ціни цінних паперів і скорочення виплачуваних дивідендів.

Усі ці симптоми поділяють на дві групи:

- ті, що характеризують тотальну заборгованість підприємства;
- ті, що характеризують повну неплатоспроможність [11].

В загальній класифікації банкрутства існують такі його основні види:

– реальне банкрутство — повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність в силу реальних втрат капіталу. Таке підприємство юридично об'являється банкрутом.

– технічне банкрутство — банкрутство, що викликане суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання. При ефективному антикризовому управлінні підприємство, як правило, не об'являють банкрутом юридично.

– навмисне банкрутство — навмисне створення або збільшення керівником або власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво. Виявлені факти переслідуються карним законодавством.

– фіктивне банкрутство — заздалегідь неправдиве об'явлення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суми кредиторської заборгованості. Виявлені факти переслідуються карним законодавством [13].

Проте і в підході до класифікації поняття «банкрутство» також думки вчених трохи різняться.

На думку О.Ю. Мірошніченка, поняття банкрутства поєднує у собі різноманітні ознаки, які дозволяють виділити у фінансовій практиці наступні види банкрутства: реальне, технічне, навмисне та фіктивне.

Н.В. Картохіна класифікує види банкрутства, приймаючи до уваги такі критерії як:

- навмисність дій певних осіб відносно доведення суб'єкта господарювання до процедури банкрутства (навмисне і ненавмисне банкрутство);

- невідповідність стану активів суб'єкта господарювання їх реальному змісту (реальне, фіктивне і приховане банкрутство).

О.М. Рибалко та Н.С. Дячкова, у свою чергу, виділяють наступні види банкрутства за такими класифікаційними ознаками, як:

- умисність (необережне, умисне);
- фактичний стан фірми (реальне, приховане, фіктивне);
- результат розгляду справи (ліквідація бізнесу, оновлення фірми);
- ініціатор банкрутства (добровільне, примусове);
- причини виникнення (екзогенного типу, ендогенного типу);
- характер виникнення (юридичне, економічне);
- національна належність сторін (національне, транснаціональне);
- ступінь задоволення вимог при ліквідації (з повним задоволенням, з частковим задоволенням).

В чинній редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачені лише два види банкрутств - залежно від ініціатора процедури банкрутства - добровільне (коли ініціатором банкрутства є сам боржник) та примусове (коли ініціатором виступає кредитор боржника).

Таким чином, при удосконаленні законодавства про банкрутство з метою більш детального вивчення видів банкрутства, а також для виявлення фактів прихованого, фіктивного та навмисного банкрутства фізичної особи-підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності та розробки шляхів запобігання процесу банкрутства, розглянувши вище зазначені класифікації було б доцільно використовувати більш повну класифікацію видів банкрутства фізичної особи-підприємця як суб'єкта підприємницької діяльності, приймаючи до уваги наступні ознаки:

Залежно від ініціатора процедури банкрутства:

- добровільне (коли ініціатором банкрутства є сам боржник);
- примусове (коли ініціатором виступає кредитор боржника);

Залежно від навмисності дій певних осіб відносно доведення фізичної особи-підприємця як суб'єкта підприємницької діяльності до процедури банкрутства:

- ненавмисне (виникає в результаті ведення неефективної господарської діяльності фізичною особою-підприємцем);
- навмисне (виникає в результаті навмисних дій, вчинених фізичною особою-підприємцем, що полягають у свідомому некомпетентному фінансовому управлінні з метою доведення до неплатоспроможності даного суб'єкта підприємницької діяльності);

Залежно від фактичного стану активів:

- реальне (активи фізичної особи-підприємця відповідають їх реальному стану);
- фіктивне (активи фізичної особи-підприємця не відповідають їх фактичному стану; сутність фіктивного банкрутства полягає у приховуванні інформації про реальний фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності з метою припинення діяльності фізичної особи-підприємця);
- приховане (активи фізичної особи-підприємця не відповідають їх фактичному стану; сутність прихованого банкрутства полягає у приховуванні інформації про реальний фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності з метою продовження діяльності фізичної особи-підприємця);

В залежності від результату:

- ліквідація (припинення діяльності фізичної особи-підприємця);
- оздоровлення (оновлення діяльності фізичної особи-підприємця);

Залежно від криміналістичних ознак, що містяться у діях фізичної особи-підприємця, відповідальність за які передбачається кримінальним правом України: фіктивне, приховане, навмисне [14].

Важливо також відзначити соціальний аспект банкрутства, а саме, його переваги, недоліки та наслідки для економіки країни. Серед переваг можна виділити:

- закриття нерентабельних виробництв, що дає змогу зменшити витрати і підвищити ефективність суспільного виробництва; вивільнення залучених до неконкурентоспроможних виробництв ресурсів;

- оздоровлення економіки шляхом ліквідації неефективних підприємств.

Однак найбільш відчутними для економіки є недоліки банкрутства, серед яких є наступні:

- втрата значних коштів, вкладених кредиторами у збанкрутіле підприємство;

- створення ризиків для успішно працюючих, але залежних від банкрута підприємств, зростання безробіття та загострення соціальної напруженості у суспільстві;

- зниження дохідної частини бюджету через зменшення податків; – зниження загального потенціалу економічного розвитку країни.

Звідси можемо дійти висновку, що зростаючий на сьогодні рівень банкрутства має більше негативних наслідків як для учасників так і для економіки країни в цілому [15, с.16].

Отже, типовими наслідками впливу згаданих вище чинників на фінансово-господарський стан підприємства є:

- утрата клієнтів та покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень та контрактів з продажу продукції;

- неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей;
- зростання собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів та наявність понаднормових запасів;

- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів та збільшення плинності кадрів;

- зростання тиску на ціни та зменшення обсягів реалізації та, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції [12].

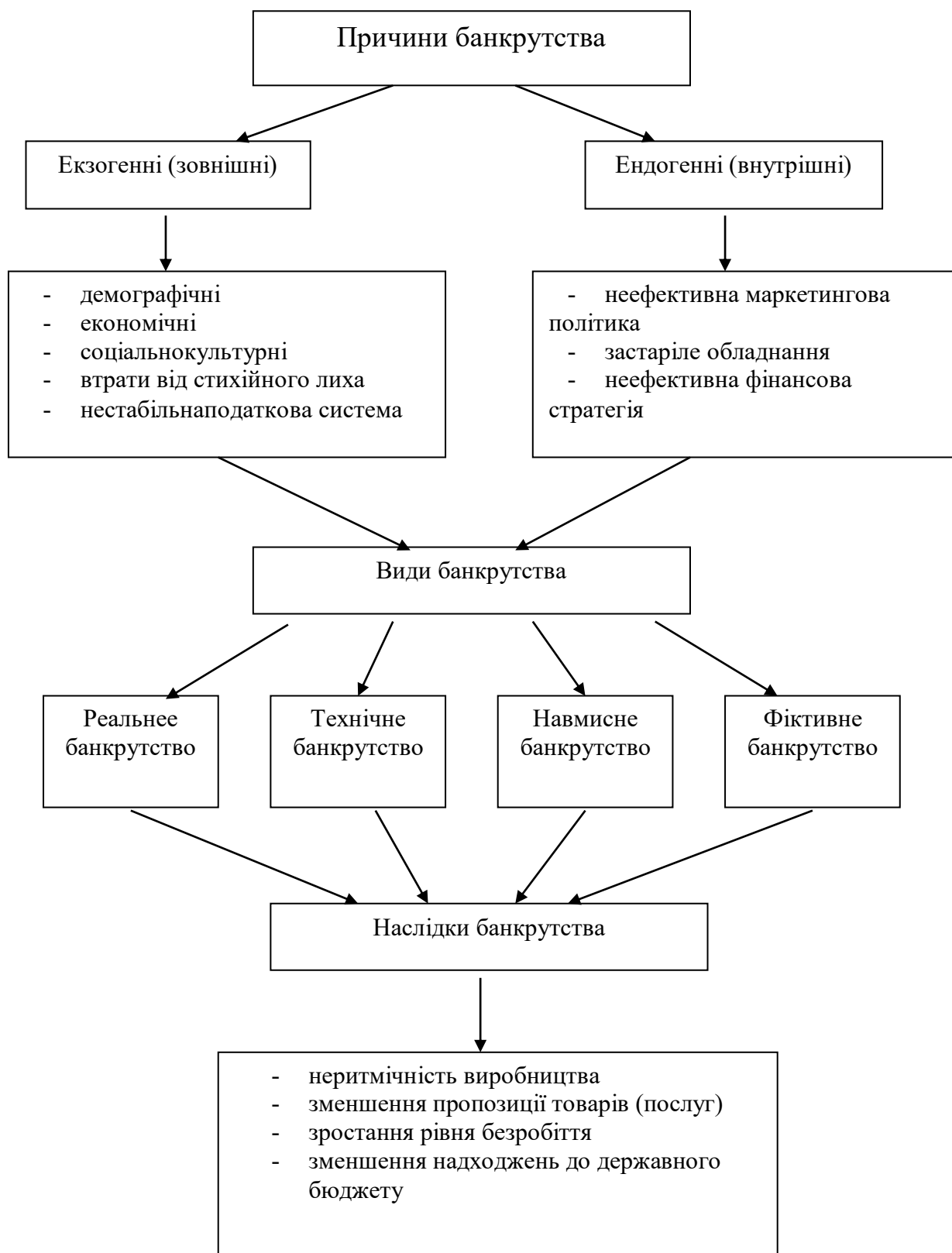

Рис. 1.1. Основні причини, види та наслідки банкрутства

Джерело: розроблено автором на основі [12, 13]

З моменту виникнення у підприємства яких-небудь труднощів до прояву явних ознак неплатоспроможності (банкрутства) проходить певний відрізок часу. Саме за цей період підприємство може виробити відповідну систему фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту підприємства від банкрутства. Узагальнити причини, види та наслідки банкрутства можна у вигляді малюнка (див. рис. 1.1).

1.2. Методологічні підходи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства

На сучасному етапі розвитку економіки, що уповільнюється заглибленням економічної кризи, яка охопила більшість країн світу, питання визначення ймовірності банкрутства підприємств є особливо актуальним. В сучасній теорії та практиці досить широко розкриваються та досліджуються окремі питання методичних підходів оцінки ймовірності банкрутства з точки зору зарубіжного досвіду. Вітчизняні науковці пропонують відповідні методичні підходи оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства з урахуванням зарубіжного досвіду.

На сьогодні є доцільним вивчення існуючого досвіду як на рівні країни, так і за її межами, його критична оцінка, опрацювання та подальший розвиток на перспективу з метою прогнозування ймовірності банкрутства діючих вітчизняних підприємств.

Банкрутство є закономірним явищем ринкової економіки – збиткові, неефективні та неплатоспроможні підприємства припиняють свою діяльність. Однак в сучасних нестабільних економічних умовах значна кількість підприємств опинилась у скрутному фінансовому становищі. Досить часто підприємства зазнають фінансового краху у зв'язку з непередбачуваністю до раптових кризових умов чи будь-яких інших змін у економіці. За умов

економічної кризи питання визначення ймовірності банкрутства підприємств стоїть особливо гостро, оскільки кількість збанкрутілих підприємств зростає.

В умовах невизначеності зовнішнього середовища щодо підприємства як суб'єкта господарювання питання прогнозування та визначення ймовірності банкрутства набуває особливого значення та потребує дослідження

В цілому всю сукупність методів прогнозування та визначення ймовірності банкрутства, що пропонуються різними авторами, можна згрупувати наступним чином:

- методи оцінки фінансового стану підприємства.
- методи інтегрального оцінювання загрози банкрутства, засновані на дискримінантних моделях.
- методи експертної оцінки ймовірності банкрутства.

До першої групи відносять методи, засновані на розрахунку і аналізі фінансових показників: система показників У. Бівера для діагностики банкрутства підприємства; метод кредитного скорингу Д. Дюрана; метод «credit-men» Ж. Депаляна; методика діагностики банкрутства підприємства І. А. Бланка; методика розрахунку коефіцієнта важколіквідних активів; модель фінансової рівноваги підприємств Ж. Франко та І. Романе.

Методи другої групи передбачають використання дискримінантного аналізу, сутність якого полягає у тому, що за допомогою математично-статистичних методів будують функцію і розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання.

Найбільш відомими і поширеними серед дискримінантних моделей є моделі західних економістів – Е. Альтмана, Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Спрінгейта, Ж. Конана і М. Гольдера та інших. Серед сучасних науковців, які намагались пристосувати та адаптувати зарубіжні моделі до вітчизняної практики є модель за галузями господарювання О. О. Терещенка.

Методи експертної оцінки призначені для виявлення причин, що викликали незадовільний стан підприємства та, крім обчислень, формують

висновки, ґрунтуючись на евристичних підходах до одержання результатів. Серед даних методів сучасні науковці виділяють наступні: методику В. В. Ковальова, метод Аргенті (А-рахунок), метод Скоуна, методику компанії ERNST&WHJNNEY. Дані методи використовують критерії, що являють собою різноманітні порівняльні, якісні методики оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Однак слід відзначити, що дані методи не мають високу ступінь точності результатів, так як базуються, насамперед, на знаннях і досвіді експертів.

Для підвищення точності прогнозування ймовірності банкрутства пропонується проведення фундаментальної діагностики банкрутства підприємства, що здійснюється на основі методів факторного аналізу та прогнозування. Більша ефективність і точність прогнозу досягається завдяки застосуванню у даному випадку різних методичних підходів при діагностиці банкрутства підприємства – інтегральна оцінка загрози банкрутства (дискримінантні моделі), кореляційний аналіз (визначення ступеня впливу кожного фактора, що зумовлює кризові умови на підприємстві), SWOT-аналіз (визначення сильних та слабких сторін підприємства) [16].

Для зручності можна сформуванати таблицю з моделями прогнозування та визначення ймовірності банкрутства (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Моделі прогнозування та визначення ймовірності банкрутства

Назва моделі	Формул	Ймовірність банкрутства, значення Z
1	2	3
Двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства підприємства [17]	$Z = -0,3877 - 1,0736 K_p + 0,0579 K_z.$ K_p – показник поточної ліквідності (покриття) K_z – показника питомої ваги позикових коштів в пасивах підприємства	За двофакторною моделлю ймовірність банкрутства будь-якого суб'єкта господарювання є дуже малою за будь-якого від'ємного значення коефіцієнта Z і великою — за $Z > 1$.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Модель Альтмана [18]	$Z = 1,2 * X_1 + 1,4 * X_2 + 3,3 * X_3 + 0,6 * X_4 + 0,999 * X_5$, де X_1 - чистий капітал (власні оборотні кошти) / сума активів; X_2 - нерозподілений прибуток / сума активів; X_3 - прибуток до сплати податку і відсотків / сума активів; X_4 - ринкова вартість акцій / позикові зобов'язання; X_5 - виручка / сума активів.	Результати чисельних розрахунків по моделі Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14, +22]$. При цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ потрапляють в число фінансовий стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$, є безумовно-неспроможними, а інтервал $[1,81—2,99]$ складає зону невизначеності.
Модель Романа Ліса [19]	$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4$, де X_1 — оборотний капітал / сума активів; X_2 - операційний прибуток / сума активів; X_3 - нерозподілений прибуток / сума активів; X_{24} - власний капітал / позиковий капітал.	Граничне значення для цієї моделі дорівнює 0,037. $Z < 0,037$ — ймовірність банкрутства висока; $Z > 0,037$ — ймовірність банкрутства мала.
R-модель прогнозу ризiku банкрутства [21]	$R = 8,38 K_1 + K_2 + 0,054 K_3 + 0,63 K_4$ де K_1 - оборотний капітал/актив; K_2 - чистий прибуток/власний капітал; K_3 - виручка від реалізації/активи; K_4 - чистий прибуток/інтегральні витрати.	Значення R Менше 0 - ймовірність банкрутства Максимальна (90-100) 0-0,18 -Висока (60-80) 0,18-0,32-Середня(35-50) 0,32-0,42-Низька(15-20) Більше 0,42- Мінімальна (до 10)
Прогнозна модель Таффлера [19]	$Z = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4$, де X_1 - операційний прибуток / короткострокові зобов'язання; X_2 — оборотні активи / сума зобов'язань; X_3 - короткострокові зобов'язання / сума активів; X_4 - виручка / сума активів.	Якщо величина Z -рахунку більше 0,3, це свідчить, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірно.
Модель Спрингейта [18]	$Z = 1,03 A + 3,07 B + 0,66 Z + 0,4 D$, де A - робочий капітал / загальна вартість активів; B - оподаткований прибуток і проценти / загальна вартість активів; Z - оподаткований прибуток / короткострокова заборгованість; D - об'єм продажу / загальна вартість активів.	Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак згодом цей показник меншає. Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважається потенційним банкрутом.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Узагальнена модель, побудована на основі дискримінантної функції Модель О. О. Терещенка [18]	$Z = 1,5 X_1 + 0,08 X_2 + 10 X_3 + 5 X_4 + 0,3 X_5 + 0,1 X_6,$ де X_1 - cash- flow / зобов'язання; X_2 - валюта балансу; X_3 - прибуток / валюта балансу; X_4 - прибуток / виручка від реалізації; X_5 - виробничі запаси / виручка від реалізації; X_6 - оборотність основного капіталу (виручка від реалізації / валюта балансу).	Отримані значення Z - показника можна інтерпретувати так: $Z > 2$ - підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство; $1 < Z < 2$ - фінансова рівновага (фінансова стійкість) підприємства порушена, але при умові переходу до антикризового управління банкрутство йому не загрожує; $0 < Z < 1$ - підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних дій; $Z < 0$ - підприємство напівбанкрут.
Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства (рейтингове число). Автори – Р. С. Сайфулін і Г. Г. Кадиков [19]	$K = 2K_o + 0,1K_{пл} + 0,08K_i + 0,45K_m + K_{пр},$ де K_o - коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_o > 0,1$); $K_{пл}$ - коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл} > 2$); K_i - інтенсивність обігу капіталу, що авансується, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що припадає на одну грошову одиницю коштів, вкладених в діяльність підприємства ($K_i > 2,5$); K_m - коефіцієнт менеджменту, характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації ($K_m > (п + 1)/г$, де $г$ - облікова ставка НБУ); $K_{пр}$ - рентабельність власного капіталу - відношення балансового прибутку до власного капіталу ($K_{пр} > 0,2$).	Якщо рейтингове число K для підприємства має значення більше 1, то підприємство знаходиться у задовільному стані. Якщо значення K менше за 1, то це характеризується як незадовільний стан
модель Матвійчука А. В. [20]	$Z = 0,033X_1 + 0,268X_2 + 0,045X_3 - 0,018X_4 - 0,004X_5 - 0,015X_6 + 0,702X_7$ де X_1 - коефіцієнт мобільності активів; X_2 - коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; X_3 - коефіцієнт оборотності власного капіталу; X_4 - коефіцієнт окупності активів; X_5 - коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами; X_6 - коефіцієнт концентрації залученого капіталу; X_7 - коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.	Якщо Z більше від 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність його банкрутства. І чим вище значення Z, тим стійкішим є становище компанії. Якщо ж значення Z виявилось меншим від 1,104, то виникає загроза фінансової кризи.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Показники У. Бівера [21]	1. Коефіцієнт Бівера (Чистий прибуток-амортизація) / (Довгострокові зобов'язання) 2. Рентабельність активів (Чистий прибуток / активи) * 100% 3. Фінансовий леверидж (Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи 4. Коефіцієнт покриття-ття активів чистого оборотного КАПІТАЛОМ (Власний капітал - необоротні активи) / активи 5. Коефіцієнт покриття Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	За 5 років до банкрутства 1. Коефіцієнт Бівера 0,17 2. Рентабельність активів 4 3. Фінансовий леверидж <50 4. Коефіцієнт покриття-ття активів чистого оборотного КАПІТАЛОМ <0,3 5. Коефіцієнт покриття <2 За 1 рік до банкрутства 1. Коефіцієнт Бівера -0,15 2. Рентабельність активів - 22 3. Фінансовий леверидж <80 4. Коефіцієнт покриття-ття активів чистого оборотного КАПІТАЛОМ 0,06 5. Коефіцієнт покриття <1

Отже, сьогодні існує безліч методик щодо оцінки ймовірності банкрутства зі своїми перевагами та недоліками у практичному застосуванні. Не можна виділити єдиного вірного підходу до прогнозування банкрутства. Однак модель О. О. Терещенка та А. В. Матвійчука є найбільш оптимальними для застосування українськими підприємствами, оскільки були створені на основі аналізу діяльності саме вітчизняних підприємств. Незважаючи на те, що всі моделі мають певні переваги та недоліки, їх можна й потрібно застосовувати комплексно й завчасно навіть якщо підприємство функціонує добре і є рентабельним, завдяки цьому можна попередити проблеми й при відповідному менеджменті уникнути їх.

Проте лише використавши моделі прогнозування ймовірності банкрутства неможливо оцінити стан фінансового положення підприємства повною мірою. Тому разом з комплексом моделей прогнозування банкрутства необхідно проаналізувати та оцінити фінансовий стан підприємства за допомогою групи показників.

Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості. Тому оцінити реальний

фінансовий стан підприємства можна лише на підставі використання певного комплексу показників з урахуванням впливу різних факторів на відповідні показники.

До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, належать такі:

- показники оцінки майнового стану підприємства;
- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники оцінки фінансової незалежності (показники оцінки структури джерел засобів підприємства);
- показники ділової активності (обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей, обертання оборотних коштів, ресурсовіддача);
- показники аналізу рентабельності (прибутковості) (загальна рентабельність, аналізу оборотності капіталу та трансформації активів, аналізу рентабельності капіталу);
- показники позицій підприємства на ринку цінних паперів [22].

Наведемо коротку характеристику основних показників, які використовуються в процесі оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства.

До показників оцінки майнового стану підприємства відносять такі коефіцієнти:

- сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні. Цей показник дає загальну вартісну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання цього показника свідчить про збільшення майнового потенціалу підприємства.
- питома вага активної частини основних засобів. Згідно з нормативними документами під активною частиною основних засобів розуміють машини, обладнання і транспортні засоби. Зростання цього показника в динаміці - позитивна тенденція.
- коефіцієнт зносу основних засобів. Показник характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Використовується в аналізі

для характеристики стану основних засобів. Доповненням цього показника є так званий коефіцієнт придатності.

- коефіцієнт оновлення основних засобів. Показує, яку частину наявних на кінець звітного періоду основних засобів становлять нові основні засоби.

- коефіцієнт вибуття основних засобів. Показує, яка частина основних засобів, з котрими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула з причини зносу та з інших причин.

Оцінка ліквідності та платоспроможності включає в себе розрахунок таких показників:

- величина власного капіталу (функціонуючий капітал). Характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття поточних активів підприємства (тобто активів, які мають період обороту менше ніж один рік). Цей розрахунковий показник залежить як від структури активів, так і від структури джерел коштів. Показник має особливо важливе значення для підприємств. Зростання цього показника в динаміці - позитивна тенденція. Основним і постійним джерелом збільшення власних оборотних коштів є прибуток. Не можна ототожнювати поняття "оборотні кошти" та "власні оборотні кошти". Перший показник характеризує активи підприємства (II та III розділи активу балансу). Другий - джерела коштів, тобто частину власного капіталу підприємства, яка розглядається як джерело покриття поточних активів.

- маневреність грошових коштів. Зростання цього показника в динаміці - позитивна тенденція.

- коефіцієнт покриття загальний. Характеризує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань. Для нормального функціонування підприємства цей показник має бути більшим за одиницю. Зростання його - позитивна тенденція. Орієнтовне значення показника підприємство встановлює самостійно. Воно залежатиме від щоденної потреби підприємства у вільних грошових ресурсах.

- коефіцієнт швидкої ліквідності. Аналогічний коефіцієнту покриття, але обчислюється за вужчим колом поточних активів (з розрахунку виключають найменш ліквідну їх частину - виробничі запаси).

- кошти, які можна отримати у разі вимушеної реалізації виробничих запасів, можуть бути суттєво меншими за витрати на їх придбання. За ринкової економіки типічною є ситуація, коли під час ліквідації підприємства отримують 40% і менше від облікової вартості запасів. В іноземній літературі трапляється орієнтовне (найнижче) значення цього показника - 1. Однак ця оцінка також досить умовна.

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності). Він є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Рекомендована нижня межа цього показника – 0,2.

- частина власних оборотних коштів у покритті запасів. Це вартість запасів, яка покривається власними оборотними коштами. Має велике значення для підприємств торгівлі. Рекомендована нижня межа цього показника - 50%

- коефіцієнт покриття запасів. Розраховується як співвідношення величини стабільних джерел покриття запасів і суми запасів. Якщо значення цього показника є меншим за одиницю, то поточний фінансовий стан підприємства вважають недостатньо стійким.

Показники оцінки фінансової стійкості. Одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства – забезпечення стабільності його діяльності в майбутньому. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів. До показників оцінки фінансової стійкості відносять:

- коефіцієнт концентрації власного капіталу характеризує частку власності самого підприємства у загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, то більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є підприємство. Доповненням до цього показника є

коефіцієнт концентрації залученого (позикового капіталу). Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1 (чи 100%).

- коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього показника. Коли його значення наближається до 1 (чи 100%), це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

- коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в оборотні кошти, а яку капіталізовано.

- коефіцієнт довгострокових вкладень показує, яку частину основних коштів та інших позаоборотних активів профінансовано зовнішніми інвесторами, тобто яка частина належить їм, а не власникам підприємства.

- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника - негативна тенденція, яка означає, що підприємство починає все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.

- коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів. Зростання цього показника в динаміці також свідчить про посилення залежності підприємства від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості [23].

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства. Аналіз здійснюється за допомогою коефіцієнтів оборотності.

Коефіцієнти оборотності – система показників фінансової активності підприємства, яка характеризує наскільки швидко сформований капітал обертається в процесі його господарської діяльності.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних показників (коефіцієнтів):

- коефіцієнта оборотності активів;
- коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості;

- коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості;
- тривалості обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- коефіцієнта оборотності матеріальних запасів;
- коефіцієнта оборотності основних засобів (фондовіддачі);
- періоду обороту чистого робочого капіталу;
- коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Коефіцієнт оборотності активів обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей розраховується як відношення тривалості звітної періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

Тривалість операційного циклу визначається як сума періоду обороту дебіторської заборгованості (в днях) і періоду обороту виробничих запасів (в днях).

Тривалість фінансового циклу визначається як тривалість операційного циклу мінус період обороту кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Період обороту чистого робочого капіталу – розраховується як відношення кількості днів у році до коефіцієнту оборотності чистого робочого капіталу. Коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу дорівнює відношенню чистого доходу від реалізації до розміру чистого робочого капіталу середнього за період.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства [24].

Показники рентабельності характеризують відносну прибутковість підприємства з різних позицій і групуються згідно з інтересами учасників економічного процесу. Можливі зіставлення прибутку з факторами, які на нього впливають, формують множину показників рентабельності. Вони відрізняються між собою за змістом та метою розрахунку.

Таким чином, показники рентабельності можна об'єднати у декілька груп:

- показники, що характеризують рентабельність капіталу та його складових;
- показники, що характеризують рентабельність активів та їх складових;

- показники, що характеризують рентабельність витрат та інвестицій;
- показники, що характеризують рентабельність реалізації (рис. 1.2) [25].

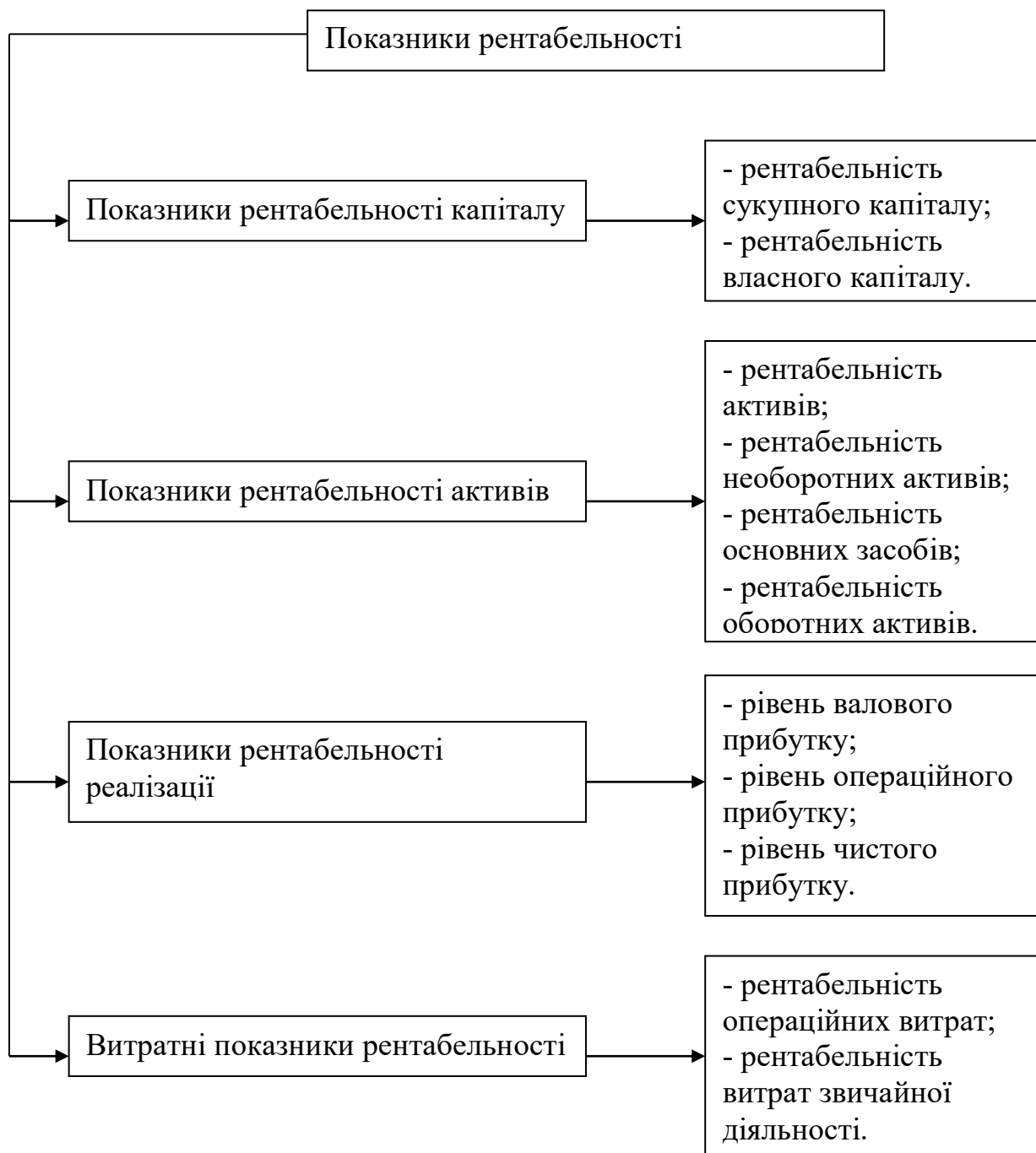

Рис. 1.2. Показники рентабельності підприємства

Отже, бачимо, що для аналізу фінансового стану підприємства існує система показників, яка всебічно аналізує та оцінює діяльність підприємства і допомагає визначити проблемні зони та дозволяє створити комплекс заходів направлених на покращення фінансового стану підприємства та підвищення ефективності його роботи. Тому необхідно систематично проводити аналіз всіх показників, щоб мати реальне уявлення про фінансове становище підприємства і у разі необхідності своєчасно запобігти кризовій ситуації шляхом прийняття вірних управлінських рішень.

1.3. Законодавча база та основні положення з банкрутства підприємства

У всьому цивілізованому світі банкрутство — це один з необхідних інструментів розвиненої ринкової економіки, до якого бізнесмени вдаються як для «очищення» від боргів, щоб потім продовжувати підприємницьку діяльність у якісно новому стані, так і для справедливого конкурсного задоволення вимог кредиторів у разі неможливості відновлення платоспроможності боржника.

Банкрутство як комплексний правовий інститут складається з норм і матеріального, і процесуального права.

Усі існуючі сьогодні в різних країнах світу системи законодавства про банкрутство можна умовно поділити на дві категорії: «прокредиторська» і «проребіторська» (іноді зустрічається визначення «проборжниковське» законодавство).

У Франції і США діє «проребіторська» система банкрутства, яка дає змогу боржнику, що опинився в скрутному фінансовому становищі, звільнитися від боргів і дістати можливість так званого «fresh start» (нового старту). При цьому кредитори (за американським законодавством) змушені

пристосовуватися до умов, що їх пропонує суд з метою відновлення платоспроможності боржника. Багато хто з експертів вважає, що американський кредитор із задоволенням підпише мирову угоду з боржником, відповідно до якої він отримає лише приблизно п'яту частину боргу, вважаючи, що краще отримати хоч щось, ніж нічого. Тому в США більшість справ про банкрутство виникає за заявами боржників.

У Європі (за винятком Франції), навпаки, ще з давніх часів застосовується «прокредиторська» система банкрутства, що ставить собі за мету якнайповніше задовольнити вимоги кредиторів. Часто при цьому інтереси боржника до уваги не беруться. Головне в цій системі — жорсткий контроль за зберіганням активів боржника та їхньою оперативною реалізацією.

За сучасних умов у законодавстві розвинутих ринкових держав простежується тенденція зближення і інтеграція цих напрямків. Тому в чистому вигляді вони майже не трапляються і існують або як помірно "прокредиторське", або як помірно "продебіторське" законодавство. В окремих випадках можна говорити про існування «нейтрального» законодавства про банкрутство, яке намагається знайти «золоту середину».

Перший закон, що врегулював процедуру банкрутства в Україні, був прийнятий 14 травня 1992 року №2343-ХІІ під назвою "Про банкрутство". На першому етапі його застосування ним користувалися, в основному, як засобом зміни форм власності на майно підприємств. У зв'язку з тим, що кількість звернень у справах про банкрутство зростала, а окремі норми і положення закону були недосконалими, що стало зрозумілим із арбітражно-судової практики, 30 червня 1999 року була прийнята нова редакція закону під назвою Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі по тексту – Закон), яка набула чинності з 1 січня 2000 року і діє по теперішній час, хоча і з численними змінами.

Сучасний стан законодавства про банкрутство – це результат багатовікового розвитку цього правового інституту, започаткованого ще в Давньому Римі, тобто історично він виник ще раніше за інституції ринкової

економіки та її незмінної супутниці – конкуренції. Але нинішній його зміст тісно пов'язаний з цією основною ознакою ринку.

За часів існування Радянського Союзу у нас вважали, що конкуренція призводить головним чином до негативних наслідків. Економісти і юристи розглядали конкуренцію виключно як руйнівну силу. У багатьох дослідженнях науковців економічний закон конкуренції дістав назву закону конкуренції і анархії виробництва. Не дивно, що в таких умовах підтримка збиткових підприємств була правилом. Вважалося цілком справедливим (на засадах «взаємної співпраці») компенсувати їх збитки за рахунок прибуткових підприємств. Однак саме це призвело до глибокої економічної кризи країни, які колись називалися соціалістичними.

У наш час конкуренція і в постсоціалістичних країнах визнана рушійною силою розвитку економіки, що позбавляє її від неефективних, депресивних підприємств або примушує їх шукати інші методи господарської діяльності.

Показово, що в самій назві спеціального Закону про банкрутство відображено його спрямованість, передусім на збереження суб'єкта господарської діяльності шляхом відновлення його платоспроможності. Разом з тим, Закон не можна вважати суто «продебіторським», оскільки ним регламентовано певні умови та строки проведення процедур банкрутства, в разі порушення яких боржника чекає визнання банкрутом та розпродаж його майна в інтересах кредиторів. Тому українське законодавство про банкрутство заслуговує на визначення його як помірно «продебіторського».

Провадження у справах про банкрутство здійснюється лише спеціалізованими судовими структурами України - місцевими господарськими судами за місцезнаходженням боржника, які є в усіх обласних центрах України. Процесуальні моменти розгляду справ про банкрутство регулюються Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та Господарським процесуальним кодексом України. При цьому, розглядаючи справи про банкрутство, господарські суди повинні

застосовувати ті норми ГПК України, які мають універсальний характер для судового процесу, наприклад, такі, що визначають права та обов'язки сторін, порядок подання, дослідження, оцінки доказів, порядок обчислення та застосування процесуальних строків, вжиття заходів забезпечення грошових вимог кредиторів, вимоги до процесуальних документів, тощо. Статті ГПК України, що регулюють виключно вирішення господарських спорів у позовному провадженні, не можуть застосовуватись у провадженні зі справ про банкрутство.

Матеріально-правові аспекти банкрутних процедур стосовно окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності та державних підприємств, щодо яких передбачаються додаткові вимоги та гарантії, регулюються також іншими законодавчими актами України. Так, провадження у справах про банкрутство банків здійснюється з урахуванням Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року №2121-III, банкрутні процедури стосовно державних підприємств, у статутних фондах яких частка держави становить не менше 25 відсотків, обмежені в частині продажу майна боржника Законом України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» від 29 листопада 2001 року №2864-III.

Разом з тим, слід пам'ятати, що з моменту порушення провадження у справі про банкрутство до боржника застосовується спеціальний правовий режим, встановлений, насамперед, законодавством про банкрутство, яке на підставі прямих вказівок закону може мати пріоритет перед іншими законодавчими актами. Так, наприклад, питання стягнення податків, зборів та обов'язкових платежів до державного бюджету та державних цільових фондів із суб'єктів, стосовно яких порушено справу про банкрутство, регулюються саме Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", а не Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21 грудня 2000 року №2181-III відповідно до вказівки у преамбулі останнього.

Поняття «банкрутство» чинне законодавство визначає як визнану судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Таким чином, економічним аспектом банкрутства є неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності (а також підприємств, що є об'єктами права державної власності, які не підлягають приватизації, в частині санації чи ліквідації після виключення їх з переліку таких об'єктів (п.4 ст.5) задовольнити в повному обсязі визнані судом вимоги кредиторів.

Юридичним аспектом, який є необхідною складовою банкрутства, є визнання факту неспроможності боржника господарським судом.

У такий негативний з фінансового та морального погляду статус, як «банкрут», боржник потрапляє не відразу з порушенням справи про банкрутство.

Необхідною і достатньою формальною підставою для порушення провадження у справі про банкрутство є заява кредитора про незадоволення боржником протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати безспірні вимоги кредитора (кредиторів), які сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

Як бачимо, нездатність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) ще не є неспроможністю (а тим паче — банкрутством), а є тільки зовнішньою її ознакою, яка називається неплатоспроможністю.

Відомий цивіліст професор Г. Ф. Шершеневич свого часу писав, що для наявності неспроможності можна визнати одну з двох засад: недостатність майна, тобто встановлене перевищення пасиву над активом, або платіжну неспроможність, тобто перевищення пасиву над активом, що припускається. У першому випадку ми маємо справу з безсумнівною неспроможністю

задовольнити повністю кожного кредитора, в другому — з невиконанням зобов'язань, яка свідчить про вірогідність неможливості задовольнити повністю кредиторів. У першому випадку перед нами встановлений факт, у другому — припущення.

Але й неспроможність суб'єкта господарювання не означає, що він банкрут. Він стає ним за постановою господарського суду, а до цього моменту в нього ще може з'явитися можливість вийти з цього стану.

На перших стадіях провадження справи про банкрутство у боржника є можливість задовольнити вимоги ініціюючого кредитора або домовитися з ним про відкликання заяви про порушення справи про банкрутство. За таких обставин провадження у справі припиняється і боржник повертається до нормальної господарської діяльності.

Суб'єктами банкрутства можуть бути суб'єкти підприємницької діяльності.

Не можуть бути визнані банкрутом відособлені підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення), сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, а також іноземні юридичні особи та міжнародні організації з постійним місцезнаходженням поза межами України.

Не можуть бути суб'єктами банкрутства також казенні підприємства та підприємства, що є об'єктами права комунальної власності. Останні — за умови, якщо стосовно них виключно на пленарному засіданні відповідної ради органів місцевого самоврядування прийнято рішення щодо незастосування положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Держава та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, як власники, повинні своєчасно вживати всіх необхідних заходів для запобігання неспроможності казенного або комунального підприємства – боржника.

Кредиторами можуть бути юридичні і фізичні особи (в тому числі іноземні) незалежно від наявності в них статусу суб'єкта підприємницької діяльності, які мають підтверджені відповідними документами грошові вимоги

до боржника за грошовими зобов'язаннями (окрім кредиторів, майнові вимоги яких повністю забезпечені заставою).

До кредиторів належать також працівники боржника, які мають вимоги щодо виплати заборгованості по заробітній платі, відшкодуванню шкоди, заподіяної життю і здоров'ю, моральної шкоди, органи державної податкової служби, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів) і мають повноваження щодо представництва інтересів державного і місцевих бюджетів, а також Пенсійного фонду України та інших фондів, платежі до яких є обов'язковими, таких як Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Залежно від моменту виникнення вимог до боржника кредитори поділяються на конкурсних та поточних. Конкурсними визнаються кредитори, що мають вимоги до боржника, які виникли до дня порушення провадження у справі про банкрутство і не забезпечені заставою, та кредитори, які отримали такі вимоги в порядку правонаступництва. Поточними іменуються кредитори за вимогами, які виникли після порушення провадження у справі. Поточні вимоги кредиторів не включаються до реєстру вимог кредиторів і повинні задовольнятися боржником в загальному порядку поза межами процедури банкрутства. Тому визначальну роль у процедурах відновлення платоспроможності чи ліквідації боржника відіграють конкурсні кредитори.

Конкурсним кредиторам надано право звертатися до господарського суду із заявою про визнання боржника банкрутом та задоволення їхніх грошових вимог за рахунок майна боржника. Крім того, вони наділені цілою низкою специфічних повноважень. Так, тільки за узгодженням з конкурсними кредиторами господарський суд може відкрити процедуру санації боржника, затвердити план санації та мирову угоду. Рішення з питань проведення процедур у справі про банкрутство кредитори приймають на своїх зборах.

Рішення вважається прийнятим, якщо за нього подано більшість голосів присутніх кредиторів за умови належного повідомлення всіх кредиторів про час і місце проведення зборів. Кількість голосів кредиторів визначається пропорційно сумі визнаних судом грошових вимог.

Для оперативності дії у процедурах банкрутства кредитори, чиї вимоги включені до реєстру грошових вимог, на своїх зборах обирають свій повноважний орган – комітет кредиторів, який в подальшому представляє їх інтереси.

Крім кредиторів та боржника, у справі про банкрутство, учасниками провадження є також арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна боржника (орган, уповноважений управляти майном), представник працівників боржника; стосовно унітарних державних підприємств та підприємств з часткою державної власності у статутному фонді яких більше 25 відсотків – Фонд державного майна України, Державний орган з питань банкрутства; стосовно комунальних підприємств – представник органу місцевого самоврядування; стосовно особливо небезпечних підприємств – міністерство чи державний комітет, до компетенції якого належить сфера діяльності боржника, державний орган з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, та інші особи у випадках, передбачених законодавством.

Державним органом з питань банкрутства в Україні є Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України та його органи в областях, які здійснюють державну політику щодо запобігання банкрутству.

Відповідно до своєї компетенції, визначеної Законом, державний орган з питань банкрутства здійснює підготовку та ліцензування арбітражних керуючих, веде єдину базу даних про підприємства, щодо яких порушено справи про банкрутство, організовує проведення експертизи фінансового становища, готує висновки про наявність ознак приховуваного, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства щодо державних підприємств чи підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує

25 відсотків, та виконує інші заходи, спрямовані на створення організаційних, економічних умов для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Значну роль у процедурах банкрутства відіграють арбітражні керуючі.

Арбітражний керуючий – фізична особа, суб'єкт підприємницької діяльності, який має вищу юридичну або економічну освіту, пройшов в установленому порядку навчання та отримав ліцензію на право роботи по антикризовому управлінню підприємствами, що перебувають у процедурі банкрутства.

Арбітражний керуючий призначається для участі у справі судом і не повинен бути зацікавленою особою щодо боржника або кредиторів. Правом рекомендувати кандидатуру арбітражного керуючого наділені кредитори, а для підприємств з державною часткою у статутному фонді понад 25 відсотків – державний орган з питань банкрутства

Арбітражний керуючий залежно від стадії провадження у справі виконує функції розпорядника майна, що керує санацією, або ліквідатора. Залежно від виду процедури він наділяється повноваженнями щодо аналізу фінансової, господарської та інвестиційної діяльності боржника, розпорядження і контролю за майном боржника, розробки та подання комітету кредиторів плану санації, забезпечення його виконання, реалізації майна боржника і задоволення вимог кредиторів та ін.

За матеріальну шкоду, заподіяну кредиторам або боржнику в результаті винних дій, арбітражний керуючий несе відповідальність усім своїм майном, на яке відповідно до законодавства може бути звернено стягнення.

Учасниками провадження у справі про банкрутство можуть бути санатори (інвестори) — юридичні та (або) фізичні особи (в тому числі іноземні), які виявили бажання взяти участь у відновленні платоспроможності боржника і звернулися в установлений законом місячний термін до господарського суду з пропозиціями щодо санації боржника. До своєї заяви потенційні санатори (інвестори) повинні додати документи, які підтверджують

їх платоспроможність та фінансову можливість участі у санації, попередній план санації, пропозиції про переведення на них боргів тощо.

Остаточні умови участі санаторів (інвесторів) у процедурі відновлення платоспроможності боржника визначаються у плані санації, який розробляється і подається керуючим санацією, схвалюється кредиторами і затверджується ухвалою господарського суду

Представник працівників боржника бере участь у справі за ініціативою трудового колективу, який на своїх зборах визначає його кандидатуру і делегує йому повноваження здійснювати захист своїх інтересів [26].

Отже, слід відзначити, що визначення поняття банкрутства важливе не лише з теоретичної, а й з практичної точки зору, оскільки з'ясування сутності цієї категорії необхідне для коректного застосування законодавства у процесі визнання суб'єкта господарювання банкрутом. Тому, перш за все, необхідно дослідити, як трактує дане поняття вітчизняне законодавство, та які сторони процедури банкрутства воно регулює.

Відносини, пов'язані з банкрутством, регулюються низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили:

- Господарським кодексом України - глава 23 «Визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом» (містить 7 статей, що визначають поняття неплатоспроможності та суб'єкта банкрутства - ст. 209; поняття кредиторів та форми їх організації - ст. 210; заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва - ст. 211; процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника, - ст. 212; майнові активи боржника, за рахунок яких формується ліквідаційна маса,- ст. 213; основні засади та зміст державної політики з питань банкрутства - ст. 214; відповідальність за порушення законодавства про банкрутство - ст. 215);

- Цивільним кодексом України, зокрема статтями 18 (передбачає можливість визнання фізичної особи - підприємця банкрутом у разі його неспроможності задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням ним підприємницької діяльності), ст. 110 (ч. 3 якої визначає недостатність активів

для задоволення вимог кредиторів як одну з підстав ліквідації юридичної особи, порядок якої визначається законом про відновлення платоспроможності боржника або визнання банкрутом);

- Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. (в ред. Закону від 30.06.1999 р.), який ґрунтовно регулює відносини, пов'язані з банкрутством;

- ЗУ «Про господарські товариства» від 07.12.2000 р. (ст. 19), ЗУ «Про банки і банківську діяльність» від 14.02.1992 р. (ст.88), ЗУ «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 07.03.1996 р. (ст. 31), ЗУ «Про страхування» від 30.07.2010 р. (ст. 43) та іншими законами, які містять положення про можливість визнання банкрутом господарських організацій певних видів (переважно за характером діяльності чи організаційно-правовою формою);

- ЗУ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р., який встановлює засади функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок відшкодування вкладів вкладникам банків - учасників (тимчасових учасників) Фонду, а також регулює відносини між Фондом, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України;

- ЗУ «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» від 29.11.2001 р., який встановлює мораторій на застосування примусової реалізації майна господарських товариств, у статутних фондах яких частка державної власності становить не менше 25%, з метою забезпечення економічної безпеки держави та недопущення руйнування цілісних майнових комплексів державних підприємств;

- ЗУ «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18.11.2003 р., який визначає правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також правовий режим виникнення, оприлюднення та реалізацію інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна;

- підзаконними нормативно-правовими актами, серед яких: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення досудової санації державних підприємств» від 17.03.2000 р. № 515; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про комісію з питань неплатоспроможності» від 12.09.2001 р. № 1181;
- відомчі нормативні акти: Типове положення про регіональне (обласне) управління з питань банкрутства Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, затверджене Наказом Мінекономіки від 05.12.2000 р. [27].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА НА ПРИКЛАДІ ПАТ «МОТОР СІЧ»

2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Мотор Січ»

Історія підприємства почалася у 1907 році та нараховує вже більше 100 років. Підприємство випускає надійні авіаційні двигуни та газотурбінні установки, які є конкурентними на світовому ринку. Продукція підприємства експлуатується на літаках та вертольотах різного призначення більш ніж у 120 країнах світу. Розробка та впровадження у виробництво сучасних технологій, що спираються на найновіші досягнення науки та техніки, професійний, висококваліфікований та згуртований колектив, унікальна виробнича база, ресурси, ефективна управлінська стратегія – все це є плацдармом для успіху та постійного розвитку [28].

Структура ПАТ «Мотор Січ».

До складу ПАТ «Мотор Січ» належать такі структурні одиниці, розташовані на території України:

Запорізький моторобудівний завод

Історія головного заводу бере початок з моменту організації в 1907 році в Олександрівську (з 1921 — м. Запоріжжя) заводу «Дека». Головна структурна одиниця підприємства виробляє авіадвигуни, здійснює їхній ремонт та обслуговування, виготовляє приводи для газо- та нафтоперекачувальних агрегатів, пересувні автоматизовані електростанції, низку товарів народного споживання. За радянських часів завод мав назву: «Моторний завод № 29».

Запорізький машинобудівний завод ім. В. І. Омельченко

У зв'язку з освоєнням виробництва великогабаритних двигунів Д-18Т на правобережному майданчику (м. Запоріжжя) були побудовані нова випробувальна станція, сучасний ливарний цех точного лиття деталей з

жаростійких сплавів і низка інших цехів, на базі яких у 1988 був створений Запорізький машинобудівний завод.

Основний напрямок діяльності заводу — ливарне виробництво, випробування двигунів Д-18Т. Також на заводі виготовляються газотурбінні електростанції потужністю 1000, 6000 кВт.

Волочиський машинобудівний завод

У 1971 році в місті Волочиськ Хмельницької області був створений Волочиський машинобудівний завод (ВМЗ). Основне завдання створеного заводу — забезпечення збирання авіадвигунів багатотиражними деталями і метизами, виготовлення технологічного оснащення.

На ВМЗ організований цех з виготовлення пересувних автоматизованих електростанцій ПАЕС-2500, ремонт двигунів АІ-20 і його модифікацій АІ-20ДКЕ, АІ-20ДКН, АІ-20ДМЕ, АІ-20ДМН.

Крім цього, ВМЗ випускає автозапчастини, низку товарів сільськогосподарської групи.

Авіакомпанія «Мотор Січ»

Авіакомпанію створено у 1984 році і вона є одним з підрозділів у складі ВАТ «Мотор Січ». Авіакомпанію оснащено пасажирськими та транспортними літаками і вертольотами.

Повітряний парк авіакомпанії складають: Як-40, Як-42, Ан-12, Ан-24, Ан-26, Ан-74ТК-200, Ан-140. З квітня по листопад 2009 року авіакомпанія «Мотор Січ» перебувала в «чорному списку» заборонених авіакомпаній в ЄС.

ТРК «Алекс»

100 % акцій з правом голосу Запорізької телерадіокомпанії «Алекс» належать ПАТ «Мотор Січ» [29].

Продукція підприємства

Авіаційні двигуни:

- турбогвинтові;
- турбореактивні двоконтурні;
- турбогвинтовентиляторні;

- турбовальні;
- допоміжні.

Промислові установки:

- продукція що випускається серійно;
- продукція в розробці.

Товари народного споживання:

- навісне обладнання для вертольота Мі-2;
- двигуни внутрішнього згоряння, комплектуючі;
- агротехніка;
- рушійні установки;
- мотопили;
- сепаратори;
- товари для дому;
- товари для автолюбителів;
- будівництво - ремонт – благоустрій;
- продукція медичного призначення;
- інтернет-магазин ТНС;
- фірмові магазини;
- сертифікаційні матеріали.

Послуги:

- навчання;
- ремонт головних вертолїтних редукторів;
- ремонт і модернізація промислових сепараторів;
- обслуговування авїадвїгунів;
- обслуговування ТНС;
- модернізація та ремонт верстатів;
- енергоносії;
- зв'язок;
- транспорт;
- медицина;

- санаторії;
- розплідник собаківництва АТ "МОТОР СІЧ";
- спорт;
- готель [28].

ПАТ «Мотор Січ» — одне з провідних у світі підприємств з розробки, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних газотурбінних двигунів для літаків та вертольотів, а також промислових газотурбінних установок. Підприємство розташоване в Шевченківському районі міста Запоріжжя. Належить до Спілки виробників нафтогазового обладнання.

Станом на 2010 рік ПАТ «Мотор Січ» виготовляє і супроводжує в експлуатації 55 типів і модифікацій двигунів для 61-го виду літаків і вертольотів.

У 2011 році ПАТ «Мотор Січ» придбало в Білорусі Оршанський авіаремонтний завод та уклало угоду з холдингом «Вертолеты России» згідно з яким протягом п'яти років запорізька компанія має поставляти до Росії до 270 двигунів щорічно.

19 серпня 2017 року, вперше у Запоріжжі, на аеродромі «Мокра» стартував відкритий Чемпіонат України з вертолітного спорту. Чемпіонат було приурочено до 70-ої річниці від дня першого вильоту літака Ан-2 та 110-річчя підприємства АТ «Мотор Січ». В цей же день також було презентовано перший український гвинтокрил виробництва «Мотор Січ», якому дали символічну назву «Надія». Щоб створити перший український гвинтокрил, знадобилося 10 років.

Запорізьке авіапідприємство «Мотор Січ» побудувало VIP-літак на базі пасажирського Ан-74 для лівійського лідера Муаммара Каддафі. У 2013 році підприємство посіло 5 місце у рейтингу провідних підприємств високотехнологічного машинобудування України за рівнем управлінських інновацій.

Двигуни виробництва «Мотор Січ» замінять німецькі дизельні двигуни на австрійських літаках DA-50. Вже з 2018 року планує розпочати поставки в Австрію серійних авіаційних двигунів AI-450C. Рамкову угоду з австрійською Diamond Aircraft Industries на поставку у 2018—2023 рр. 400 двигунів AI-450C для європейського бізнес-джета DA-50 підписано сторонами у ході 52-го міжнародного авіакосмічного салону Le-Bourget-2017, що проходив 19-25 червня 2017 року в передмісті Парижа (Франція) [29].

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Проведення комплексного фінансового аналізу є важливим для підприємства насамперед через можливість реально оцінити свою конкурентоспроможність у визначений період, а також проаналізувати майновий стан, ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість і при необхідності своєчасно провести комплекс заходів щодо запобігання банкрутства.

Якщо простіше говорити фінансовий аналіз – це спосіб оцінити та проаналізувати фінансовий стан досліджуваного підприємства за допомогою групи фінансових показників, використовуючи інформацію фінансової звітності.

Почнемо аналіз фінансового стану ПАТ «Мотор Січ» з оцінки рівня та динаміки показників фінансових результатів підприємства.

У табл. 2.1 наведено розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2013 рік.

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»
за 2013 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2012	2013	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	7 845 558,00	8 583 924,00	738 366,00	9%
2	Собівартість реалізованої продукції	(4 628 489,00)	(4 974 227,00)	(345 738,00)	7%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	3 217 069,00	3 609 697,00	392 628,00	12%
4	Адміністративні витрати	(565 604,00)	(657 976,00)	(92 372,00)	16%
5	Витрати на збут	(403 480,00)	(446 726,00)	(43 246,00)	11%
6	Інші операційні доходи	5 280 232,00	5 664 497,00	384 265,00	7%
7	Інші операційні витрати	(5 113 446,00)	(5 978 638,00)	(865 192,00)	17%
8	Прибуток від операційної діяльності	2 414 771,00	2 190 854,00	(223 917,00)	-9%
9	Прибуток від учаті в капіталі	13 787,00	4 257,00	(9 530,00)	-69%
10	Інші фінансові доходи	22 586,00	9 572,00	(13 014,00)	-58%
11	Інші доходи	117 691,00	92 620,00	(25 071,00)	-21%
12	Фінансові витрати	(54 805,00)	(31 898,00)	22 907,00	-42%
13	Втрати від участі у капіталі	(16 323,00)	(2 827,00)	13 496,00	-83%
14	Інші витрати	(67 667,00)	(199 029,00)	(131 362,00)	194%
15	Прибуток до оподаткування	2 430 040,00	2 063 549,00	(366 491,00)	-15%
16	Податок на прибуток	(607 175,00)	(744 358,00)	(137 183,00)	23%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	1 822 865,00	1 319 191,00	(503 674,00)	-28%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	2 716 232,00	1 794 527,00	(921 705,00)	-34%

З даних табл. 2.1 бачимо, що величина чистого прибутку зменшилася на 28%, що в свою чергу спричинило зниження величини грошового потоку на 34%. Що є проявом негативних тенденцій в роботі підприємства.

У табл. 2.2 наведено розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2014 рік.

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»
за 2014 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2013	2014	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	8 583 924,00	10 730 122,00	2 146 198,00	25%
2	Собівартість реалізованої продукції	(4 974 227,00)	(5 514 991,00)	(540 764,00)	11%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	3 609 697,00	5 215 131,00	1 605 434,00	44%
4	Адміністративні витрати	(657 976,00)	(774 110,00)	(116 134,00)	18%
5	Витрати на збут	(446 726,00)	(565 950,00)	(119 224,00)	27%
6	Інші операційні доходи	5 664 497,00	7 550 857,00	1 886 360,00	33%
7	Інші операційні витрати	(5 978 638,00)	(7 781 602,00)	(1 802 964,00)	30%
8	Прибуток від операційної діяльності	2 190 854,00	3 644 326,00	1 453 472,00	66%
9	Прибуток від участі в капіталі	4 257,00	2 892,00	(1 365,00)	-32%
10	Інші фінансові доходи	9 572,00	15 749,00	6 177,00	65%
11	Інші доходи	92 620,00	181 248,00	88 628,00	96%
12	Фінансові витрати	(31 898,00)	(70 923,00)	(39 025,00)	122%
13	Втрати від участі у капіталі	(2 827,00)	(619,00)	2 208,00	-78%
14	Інші витрати	(199 029,00)	(1 465 816,00)	(1 266 787,00)	636%
15	Прибуток до оподаткування	2 063 549,00	2 306 857,00	243 308,00	12%
16	Податок на прибуток	(744 358,00)	(746 490,00)	(2 132,00)	0%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	1 319 191,00	1 560 367,00	241 176,00	18%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	1 794 527,00	2 119 431,00	324 904,00	18%

Результати, отримані в табл. 2.2 показують, що величина чистого прибутку та грошового потоку збільшилась на 18 % кожний, що є позитивною динамікою. Це відбулось за рахунок значного збільшення величини чистого доходу від реалізації продукції на 25%.

У табл. 2.3 наведено розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2015 рік.

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»
за 2015 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2014	2015	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	10 730 122,00	13 824 039,00	3 093 917,00	29%
2	Собівартість реалізованої продукції	(5 514 991,00)	(4 933 107,00)	581 884,00	-11%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	5 215 131,00	8 890 932,00	3 675 801,00	70%
4	Адміністративні витрати	(774 110,00)	(997 124,00)	(223 014,00)	29%
5	Витрати на збут	(565 950,00)	(804 272,00)	(238 322,00)	42%
6	Інші операційні доходи	7 550 857,00	10 562 058,00	3 011 201,00	40%
7	Інші операційні витрати	(7 781 602,00)	(11 802 464,00)	(4 020 862,00)	52%
8	Прибуток від операційної діяльності	3 644 326,00	5 849 130,00	2 204 804,00	60%
9	Прибуток від учаті в капіталі	2 892,00	14 184,00	11 292,00	390%
10	Інші фінансові доходи	15 749,00	55 118,00	39 369,00	250%
11	Інші доходи	181 248,00	339 035,00	157 787,00	87%
12	Фінансові витрати	(70 923,00)	(100 003,00)	(29 080,00)	41%
13	Втрати від участі у капіталі	(619,00)	(9 486,00)	(8 867,00)	1432%
14	Інші витрати	(1 465 816,00)	(1 634 929,00)	(169 113,00)	12%
15	Прибуток до оподаткування	2 306 857,00	4 513 049,00	2 206 192,00	96%
16	Податок на прибуток	(746 490,00)	(1 183 399,00)	(436 909,00)	59%
17	Чистий прибуток (р.15- р.16)	1 560 367,00	3 329 650,00	1 769 283,00	113%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	2 119 431,00	4 030 293,00	1 910 862,00	90%

З даних табл. 2.3. бачимо, що динаміка зміни величини чистого прибутку та грошового потоку залишається позитивною. Чистий прибуток та грошовий потік збільшились на 1 769 283 та 1 910 862 тис. грн. відповідно. Це відбулось через збільшення величини чистої виручки від реалізації продукції та зменшення собівартості реалізованої продукції.

У табл. 2.4 наведено розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2016 рік.

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»
за 2016 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2015	2016	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	13 824 039,00	10 546 323,00	(3 277 716,00)	-24%
2	Собівартість реалізованої продукції	(4 933 107,00)	(4 137 864,00)	795 243,00	-16%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	8 890 932,00	6 408 459,00	(2 482 473,00)	-28%
4	Адміністративні витрати	(997 124,00)	(1 042 826,00)	(45 702,00)	5%
5	Витрати на збут	(804 272,00)	(779 587,00)	24 685,00	-3%
6	Інші операційні доходи	10 562 058,00	9 991 344,00	(570 714,00)	-5%
7	Інші операційні витрати	(11 802 464,00)	(11 026 291,00)	776 173,00	-7%
8	Прибуток від операційної діяльності	5 849 130,00	3 551 099,00	(2 298 031,00)	-39%
9	Прибуток від участі в капіталі	14 184,00	9 187,00	(4 997,00)	-35%
10	Інші фінансові доходи	55 118,00	21 501,00	(33 617,00)	-61%
11	Інші доходи	339 035,00	255 137,00	(83 898,00)	-25%
12	Фінансові витрати	(100 003,00)	(190 164,00)	(90 161,00)	90%
13	Втрати від участі у капіталі	(9 486,00)	(1,00)	9 485,00	- 100%
14	Інші витрати	(1 634 929,00)	(893 075,00)	741 854,00	-45%
15	Прибуток до оподаткування	4 513 049,00	2 753 684,00	(1 759 365,00)	-39%
16	Податок на прибуток	(1 183 399,00)	(709 587,00)	473 812,00	-40%
17	Чистий прибуток (р.15- р.16)	3 329 650,00	2 044 097,00	(1 285 553,00)	-39%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	4 030 293,00	2 894 393,00	(1 135 900,00)	-28%

Як свідчать дані табл. 2.4 величина чистого прибутку та грошового потоку зменшила на 39% та 28% відповідно. Це відбулось внаслідок зниження величини чистого доходу від реалізації продукції на 24 %.

У табл. 2.5 наведено розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2017 рік.

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»
за 2017 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2016	2017	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	10 546 323,00	15 150 429,00	4 604 106,00	44%
2	Собівартість реалізованої продукції	(4 137 864,00)	(6 687 998,00)	(2 550 134,00)	62%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	6 408 459,00	8 462 431,00	2 053 972,00	32%
4	Адміністративні витрати	(1 042 826,00)	(1 246 056,00)	(203 230,00)	19%
5	Витрати на збут	(779 587,00)	(896 893,00)	(117 306,00)	15%
6	Інші операційні доходи	9 991 344,00	8 388 733,00	(1 602 611,00)	-16%
7	Інші операційні витрати	(11 026 291,00)	(9 121 302,00)	1 904 989,00	-17%
8	Прибуток від операційної діяльності	3 551 099,00	5 586 913,00	2 035 814,00	57%
9	Прибуток від участі в капіталі	9 187,00	124,00	(9 063,00)	-99%
10	Інші фінансові доходи	21 501,00	5 699,00	(15 802,00)	-73%
11	Інші доходи	255 137,00	479 345,00	224 208,00	88%
12	Фінансові витрати	(190 164,00)	(205 672,00)	(15 508,00)	8%
13	Втрати від участі у капіталі	(1,00)	(924,00)	(923,00)	92300%
14	Інші витрати	(893 075,00)	(1 678 730,00)	(785 655,00)	88%
15	Прибуток до оподаткування	2 753 684,00	4 186 755,00	1 433 071,00	52%
16	Податок на прибуток	(709 587,00)	(1 082 581,00)	(372 994,00)	53%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	2 044 097,00	3 104 174,00	1 060 077,00	52%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	2 894 393,00	3 908 263,00	1 013 870,00	35%

Виходячи з даних таблиці 2.5 можемо побачити, що підприємство не має стабільної динаміки щодо рівня фінансових показників, вони то зростають, то навпаки знижуються. А саме на кінець 2017 року величина чистого прибутку та грошового потоку зростає на 52% та 35% відповідно, що може свідчити про позитивну динаміку у майбутньому.

Наступним кроком буде розрахунок чистих активів підприємства та визначення забезпечення зобов'язань чистими активами.

В загалом чисті активи – це сума активів підприємства з якої вирахували суму його зобов'язань. Даний показник дозволяє визначити приблизну вартість підприємства у разі негайної його ліквідації. Безумовно, ринкова вартість деяких активів може бути занижена чи завищена в порівнянні з їх балансовою вартістю.

Цей показник використовується кредиторами для приблизного визначення рівня своєї захищеності. Тобто якщо вартість чистих активів нижче або дорівнює нулю, це говорить про великий ризик кредитування такого підприємства, адже у разі оголошення його банкрутом не всі вимоги зацікавлених сторін будуть задоволені.

Розрахунок величини чистих активів ПАТ «Мотор Січ» наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Розрахунок чистих активів ПАТ «Мотор Січ», тис. грн.

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Активи					
Нематеріальні активи	1 148	1 949	1 884	5 366	3 695
Основні засоби	4 531 557	5 220 418	5 817 858	6 444 350	7 033 627
Незавершене будівництво	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	334 592	78 578	94 964	62 002	62 677
Інші необоротні активи	25 870	42 012	128 909	327 631	535 918
Запаси	5 490 054	7 224 122	10 533 272	13 308 727	14 365 601
Дебіторська заборгованість	1 343 345	2 422 105	2 218 186	2 074 481	4 387 831
Поточні фінансові інвестиції	916 327	551 005	635 516	559 935	9 313
Грошові кошти	456 811	950 503	1 273 420	2 352 855	2 756 289
Інші оборотні активи	96 406	88 762	52 532	115 685	88 506
Разом активи	13 196 110	16 579 454	20 756 541	25 251 032	29 243 457
Пасиви					
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1 408 659	1 829 504	1 246 200	3 176 812	3 742 269
Короткострокові кредити	440 015	494 668	601 461	874 166	804 356
Кредиторська заборгованість	2 033 252	3 441 763	4 581 058	3 829 908	4 338 350
Поточні забезпечення	33 863	33 218	60 369	59 284	63 235
Інші поточні зобов'язання	37 779	17 872	33 413	995 720	913 814
Разом пасиви	3 953 568	5 817 025	6 522 501	8 935 890	9 862 024
Чисті активи	9 242 542	10 762 429	14 234 040	16 315 142	19 381 433

Виходячи з отриманих в табл. 2.6 результатів бачимо, що величина чистих активів підприємства набуває протягом 2013-2017 років високого позитивного значення, що є позитивною динамікою.

Далі розрахуємо забезпечення чистими активами зобов'язань підприємства (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Розрахунок забезпечення зобов'язань чистими активами
підприємства**

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Чисті активи, тис. грн.	9 242 542	10 762 429	14 234 040	16 315 142	19 381 433
Тривалість інкасації дебіторської заборгованості (днів)	51,61	77,67	53,74	59,79	95,73
Тривалість оборотності кредиторської заборгованості (днів)	11,36	19,88	15,05	22,58	12,68
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,60	0,66	0,64	0,59	0,17
Коефіцієнт покриття чистими активами зобов'язань	2,34	1,85	2,18	1,83	1,97
Коефіцієнт покриття чистими активами кредиторської заборгованості	4,55	3,13	3,11	4,26	4,47

Отримані в табл. 2.7 результати свідчать про те, що ПАТ «Мотор Січ» у разі негайної вимоги повернути зобов'язання кредиторів зможе з ними розрахуватися, чисті активи повністю покривають зобов'язання підприємства, що є позитивним показником. Величина чистих активів підприємства також в декілька разів перевищує кредиторську заборгованість, що характеризує позитивну динаміку розвитку.

Показник співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує якість комерційного кредитування підприємства. Оскільки значення цього показника нижче від нормативного це свідчить про не ефективну політику комерційного кредитування, що в свою чергу свідчить про те, що дебітори заборгували підприємству більше, ніж воно отримало від постачальників.

Відносною характеристикою фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства є показники рентабельності. В загалом рентабельність визначається співвідношенням прибутку з понесеними витратами і показує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва.

У фінансовому аналізі використовують різні показники рентабельності. Усі вони відносні й показують, скільки одиниць прибутку (балансового, чистого, операційного, оподаткованого тощо) отримують на одиницю реалізованої продукції (активів, виробничих фондів, власного капіталу тощо).

Основні показники рентабельності розраховано у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Основні показники рентабельності ПАТ «Мотор Січ» за 2013-2017

роки

Рентабельність	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків форм фінансової звітності	Значення				
			2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності до оподаткування	Прибуток від звичайної діяльності / Активи	ф. №2, р. 2290 / ф. №1, р. 1300	0,15 64	0,13 91	0,21 74	0,10 91	0,14 32
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Чистий прибуток / Активи	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1300	0,10 00	0,09 41	0,16 04	0,08 10	0,10 61
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1495	0,14 27	0,14 50	0,23 39	0,12 53	0,16 02
Рентабельність виробничих фондів	Чистий прибуток / Виробничі фонди	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1011 + р. 1100	0,11 26	0,10 62	0,17 32	0,08 65	0,12 04
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Прибуток від реалізації / ЧД(В)Р	ф. №2, р. 2000 - (р. 2050 + р. 2130 + р. 2150) / ф. №2, р. 2000	1,70 82	1,63 89	1,48 72	1,56 52	1,58 29

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8
Рентабельність витрат	Прибуток від реалізації / Витрати на виготовлення і реалізацію продукції	ф. №2, р. 2000 - (р. 2050 + р. 2130 + р. 2150) / ф. №2, р. 2050 + р. 2130 + р. 2150	0,41 21	0,56 53	1,05 27	0,76 94	0,71 56

З таблиці 2.8 бачимо, що показники рентабельності протягом 2014-2015 років збільшувались – позитивний прояв діяльності підприємства. Проте у період 2015-2016 роки розраховані показники рентабельності зменшились, що є негативною тенденцією. А вже у період з 2016 по 2017 рік вони знов зростають, що характеризує позитивні зміни на підприємстві, адже рентабельність є показником ефективності виробництва.

Для аналізу рентабельності виробничих фондів використовують метод ланцюгових підстановок. Вихідні дані та розрахункові показники наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності виробничих фондів

Показник	Період				
	2013	2014	2015	2016	2017
Прибуток від звичайної діяльності, тис.грн. (ф.№2 р.2290)	2 063 549	2 306 857	4 513 049	2 753 684	4 186 755
Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн. (ф.№2 р.2000)	8 583 924	10 730 122	13 824 039	10 546 323	15 150 429
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн. (ф.№2 р.1010 - середнє значення)	4 289 067	4 875 987,5	5 519 138	6 131 104	6 738 988,5
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів (запасів), тис.грн. (ф.№2 р.1100 - середнє значення)	5 078 772,5	6 357 088	8 878 697	11 920 999,5	13 837 164
Середньорічна вартість виробничих фондів (р.3+р.4), тис.грн.	9 367 839,5	11 233 075,5	14 397 835	18 052 103,5	20 576 152,5
Коеф.фондомісткості продукції (р.3/р.2), коп. на 1 грн.	0,4997	0,4544	0,3992	0,5813	0,4448
Коеф.закріплення обігових коштів (р.4/р.2), коп. на 1 грн.	0,5917	0,5925	0,6423	1,1303	0,9133
Рентабельність реалізованої продукції (р.1/р.2), коп. на 1 грн.	0,2404	0,2150	0,3265	0,2611	0,2763
Рентабельність виробничих фондів (р.1/р.5), коп. на 1 грн.	0,2203	0,2054	0,3135	0,1525	0,2035

Отже, з таблиці 2.9 бачимо, що динаміка показників не однозначна. А саме в останні 2016-2017 роки коефіцієнт фондомісткості продукції та коефіцієнт закріплення обігових коштів зменшились з 0,58 до 0,044 та з 1,13 до 0,91 відповідно, що є позитивною тенденцією.

В цей же період відбулось збільшення показників рентабельності реалізованої продукції з 0,26 до 0,28 та рентабельність виробничих фондів з 0,16 до 0,20, що в свою чергу характеризує підвищення ефективності виробництва.

Наступним кроком буде аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.

Платоспроможність це здатність підприємства своєчасно за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Відповідно, якщо підприємство є фінансово стійким, то воно платоспроможне.

Аналіз платоспроможності здійснюється шляхом порівняння наявності і надходження коштів із платежами першої необхідності. Найбільш чітко платоспроможність виявляється при аналізі її за відносно короткий строк (тиждень, півмісяця). Платоспроможність виражається коефіцієнтом платоспроможності, тобто співвідношенням наявних грошових коштів із сумою термінових платежів на визначену дату або на очікуваний період.

Аналізуючи стан платоспроможності підприємства, необхідно розглянути причини фінансових труднощів, частоту їх створення і тривалість прострочених боргів. Причинами незадовільної платоспроможності можуть бути невиконання плану виробництва і реалізації продукції, підвищення її собівартості, невиконання плану прибутку, в результаті чого має місце нестача власних джерел самофінансування підприємства, високий процент оподаткування.

Однією з причин погіршення платоспроможності може також бути неправильне використання оборотних коштів, відтягання їх в дебіторську заборгованість, вклад у надпланові запаси та інші цілі, які тимчасово не мають джерел фінансування [30].

Отже, головними причинами неплатоспроможності підприємства є:

- помилки у розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості;
- невиконання замовлень;
- неконтрольоване зростання собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації та постійних замовників;
- неплатоспроможність покупців і замовників;
- брак власних джерел фінансування;
- інфляційні процеси;
- значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість й у надлишкові виробничі запаси;
- низька якість фінансового планування на підприємстві;
- низька оборотність оборотних коштів [31].

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс (календар). Він складається на будь-яку дату (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Платіжний баланс підприємства, тис. грн.

Актив					
Наявні кошти для покриття заборгованості	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та їх еквіваленти	456 811,00	950 503,00	1 273 420,00	2 352 855,00	2 756 289,00
Розрахунки з дебіторами	1 343 345,00	2 422 105,00	2 217 803,00	2 074 106,00	4 387 341,00
Всього	1 800 156,00	3 372 608,00	3 491 223,00	4 426 961,00	7 143 630,00
Сальдо	580 416,00	427 105,00	1 630 999,00	202 434,00	
Баланс	2 380 572,00	3 799 713,00	5 122 222,00	4 629 395,00	7 143 630,00

Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5	6
Пасив					
Негайні та інші платежі	2013	2014	2015	2016	2017
Заборгованість по позикам	440 015,00	494 668,00	601 461,00	874 166,00	804 356,00
Заборгованість по кредиторам	1 940 557,00	3 305 045,00	4 520 761,00	3 755 229,00	4 182 552,00
Всього	2 380 572,00	3 799 713,00	5 122 222,00	4 629 395,00	4 986 908,00
Сальдо					2 156 722,00
Баланс	2 380 572,00	3 799 713,00	5 122 222,00	4 629 395,00	7 143 630,00

Якщо сальдо в активі платіжного балансу, то це означає: підприємство неплатоспроможне. Як свідчать дані табл. 2.10 на кінець 2017 року сальдо платіжного балансу знаходиться в пасиві, що свідчить про підвищення платоспроможності підприємства. Відомо, що оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для перетворення їх у готівку.

Фінансовий стан підприємства з погляду платоспроможності характеризується різкими змінами і залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, виконання плану реалізації продукції, своєчасного надходження платежів від контрагентів тощо.

Платоспроможність підприємства виступає як зовнішній прояв фінансової стійкості, сутністю якої є забезпеченість оборотних активів суб'єкта господарювання джерелами формування.

Отже, є три рівні платоспроможності підприємства, оцінку яких проводять за допомогою трьох коефіцієнтів:

- грошова;
- розрахункова;
- ліквідна.

Динаміка кожного з цих коефіцієнтів наведена в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка показників платоспроможності підприємства

Показник	Норматив	2013		2014		2015		2016		2017	
		Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу
Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2-0,3	0,17950	(0,02) – (0,12)	0,23837	0,038 – (0,062)	0,24135	0,041 – (0,059)	0,40855	0,201 – 0,101	0,45039	0,25 – 0,15
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,8-1,0	3,26219	2,46 – 2,26	2,81538	2,02 – 1,82	2,78631	1,99 – 1,79	3,19697	2,4 – 3,2	3,53073	2,73 – 3,53
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	2,0-3,0	2,09987	0,1 – (0,9)	1,92992	(0,07) – (1,07)	2,25395	0,25 – (0,74)	2,06041	0,06 – (0,94)	2,19095	0,19 – (0,81)

З даних наведених в табл. 2.11 видно, що коефіцієнт грошової платоспроможності протягом 2013 – 2017 років поступово збільшувався і на кінець 2017 року становив 0,45, що вище порівняно з початком періоду, що аналізується, тобто 2013 роком на 0,27 пункту. Те що коефіцієнт грошової платоспроможності зростає та досягнув нормативного значення є позитивною динамікою.

Коефіцієнт розрахункової платоспроможності протягом 2013-2015 років зменшувався, проте у 2016-2017 роках навпаки збільшився. Це свідчить про позитивні модифікації фінансового стану підприємства. Коефіцієнт перевищує нормативне значення протягом 2013-2017 років у 3-4 рази.

Коефіцієнт ліквідної платоспроможності протягом аналізованого періоду відповідає нормативному значенню, та на кінець 2017 року його значення становить 2,19, тобто ліквідна вартість оборотних коштів була на 1,19 вища за платіжні зобов'язання. Негативною буде ситуація, якщо коефіцієнт ліквідної платоспроможності менше одиниці. Таке підприємство вважається банкрутом і може бути ліквідоване, а його майно продане.

Отже, коефіцієнти платоспроможності свідчать про те, що підприємство відповідає параметрам, необхідним для здійснення з ним кредитних та інших фінансових відносин.

У короткостроковій перспективі критерієм оцінки фінансового стану підприємства виступає його ліквідність. Термін «ліквідний» передбачає безперешкодне перетворення майна в кошти платежу. Чим менше час, необхідний для перетворення окремого виду активів, тим вища його ліквідність. Таким чином, ліквідність підприємства - це його здатність перетворити свої активи в кошти платежу для погашення короткострокових зобов'язань.

Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства статті активів групують за ступенем ліквідності - від найбільш швидко перетворюваних у гроші до найменш. Пасиви ж групують по терміновості оплати зобов'язань (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Баланс ліквідності, тис. грн.

Активи		2013	2014	2015	2016	2017
A1	найбільш ліквідні активи	1 373 138,00	1 501 508,00	1 908 936,00	2 912 790,00	2 765 602,00
A2	менш ліквідні активи	1 343 554,00	2 422 688,00	2 218 324,00	2 074 646,00	4 387 918,00
A3	Повільноліквідні активи	5 585 297,00	7 302 171,00	10 574 127,00	13 424 137,00	14 453 682,00
A4	Важколіквідні активи	4 894 121,00	5 353 087,00	6 055 154,00	6 839 459,00	7 636 255,00
Баланс		13 196 110,00	16 579 454,00	20 756 541,00	25 251 032,00	29 243 457,00
Пасиви		2013	2014	2015	2016	2017
П1	термінові платежі	1 940 557,00	3 305 045,00	4 520 761,00	3 755 229,00	4 182 552,00
П2	короткострокові зобов'язання	604 352,00	682 476,00	755 540,00	2 003 849,00	1 937 203,00
П3	довгострокові зобов'язання	1 408 659,00	1 829 504,00	1 246 200,00	3 176 812,00	3 742 269,00
П4	власні та прирівняні до них джерела	9 242 542,00	10 762 429,00	14 234 040,00	16 315 142,00	19 381 433,00
Баланс		13 196 110,00	16 579 454,00	20 756 541,00	25 251 032,00	29 243 457,00

Оцінку ліквідності підприємства виконують за допомогою системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють зіставити вартість поточних активів, що мають різний ступінь ліквідності, із сумою поточних зобов'язань. До них належать коефіцієнти абсолютної ліквідності, поточної ліквідності та загальної ліквідності (див. табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Динаміка показників ліквідності

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2013	2014	2015	2016	2017
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$A1/P1+P2$	0,25-0,35	0,54	0,38	0,36	0,51	0,45
Коефіцієнт поточної ліквідності	$A1+A2/P1+P2$	0,7-0,85	1,07	0,98	0,78	0,87	1,17
Коефіцієнт загальної ліквідності	$A1+A2+A3/P1+P2$	2,0-3,0	3,26	2,82	2,79	3,20	3,53

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує частину короткострокових фінансових зобов'язань, яку підприємство може негайно погасити за рахунок найбільш ліквідних активів. Дані табл. 2.13 відображають, що значення цього коефіцієнта нестабільне, то зменшується (2013-2015 рр.), то зростає (2015-2016 рр.), проте при цьому завжди перевищує нормативне значення.

Коефіцієнт поточної ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за допомогою найбільш та менш ліквідних активів. Значення цього коефіцієнта зменшилось протягом 2013 – 2015 років, а з 2015 по 2017 роки навпаки збільшилось. Значення коефіцієнта здебільшого перевищує нормативне, що є позитивною динамікою тому, що він показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт загальної ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство зможе погасити у разі реалізації усіх своїх оборотних

активів, у тому числі і матеріальні запаси. Значення цього показника також спадає протягом 2013 – 2015 років та зростає у 2016-2017 роках. Коефіцієнт знаходиться в межах норми та деколи перевищує норматив, що є позитивною динамікою. Цей коефіцієнт показує, що на кінець звітної періоду на кожен гривню поточних зобов'язань приходить 3,53 гривень оборотних коштів.

Практично кожне підприємство використовує позиковий капітал. Ефект від його залучення у господарську діяльність виникає, коли рентабельність сукупного капіталу підприємства вища за кредит (фінансових витрат з обслуговування зобов'язань). Наприклад, рентабельність сукупного капіталу становить 15 %, тоді як процентна ставка за кредит – 10 %. У такому випадку зниження у структурі джерел формування капіталу частки власного капіталу і, відповідно, зростання частки позикового капіталу дає змогу підвищити рентабельність власного капіталу. Як відомо, зростання плеча фінансового важеля (відношення позикового і власного капіталу) може спричинити як збільшення, так і зменшення чистого прибутку. Ефект фінансового важеля відображає рівень додаткового чистого прибутку на власний капітал за різних варіантів структури джерел формування капіталу і показує, на скільки відсотків підвищиться рентабельність власного капіталу в результаті залучення позикових коштів у діяльність підприємства. Він виникає, коли рентабельність сукупного капіталу вища від процента за кредит.

Ефект фінансового важеля складається з двох компонентів:

- диференціала фінансового важеля, тобто різниці між рентабельністю сукупного капіталу і середньою ціною позикового капіталу;
- плеча фінансового важеля, за допомогою якого збільшується позитивний або негативний ефект у результаті впливу диференціала.

Рівень фінансового важеля показує зміну рентабельності власного капіталу у разі зміни прибутку від господарської діяльності на 1 % [19].

Розрахунок рівня фінансового важеля наведено у таблицях (див. табл. 2.14 – 2.18).

Таблиця 2.14

Рівень фінансового важеля

2013 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	13 196 110,00			13 196 110,00			13 196 110,00		
2	Власний капітал	9 237 277,00			6 598 055,00			2 639 222,00		
3	Позиковий капітал	3 958 833,00			6 598 055,00			10 556 888,00		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	3 500 000,00	3 609 697,00	4 000 000,00	3 500 000,00	3 609 697,00	4 000 000,00	3 500 000,00	3 609 697,00	4 000 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	791 766,60	791 766,60	791 766,60	1 319 611,00	1 319 611,00	1 319 611,00	2 111 377,60	2 111 377,60	2 111 377,60
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	2 708 233,40	2 817 930,40	3 208 233,40	2 180 389,00	2 290 086,00	2 680 389,00	1 388 622,40	1 498 319,40	1 888 622,40
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	487 482,01	507 227,47	577 482,01	392 470,02	412 215,48	482 470,02	249 952,03	269 697,49	339 952,03
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	2 220 751,39	2 310 702,93	2 630 751,39	1 787 918,98	1 877 870,52	2 197 918,98	1 138 670,37	1 228 621,91	1 548 670,37
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,24	0,25	0,28	0,27	0,28	0,33	0,43	0,47	0,59
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк,% /ВП, %		1,29			1,61			2,52		

Таблиця 2.15

Рівень фінансового важеля

2014 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	16 584 942,00			16 584 942,00			16 584 942,00		
2	Власний капітал	11 609 459,40			8 292 471,00			3 316 988,40		
3	Позиковий капітал	4 975 482,60			8 292 471,00			13 267 953,60		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	5 000 000,00	5 215 131,00	5 500 000,00	5 000 000,00	5 215 131,00	5 500 000,00	5 000 000,00	5 215 131,00	5 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	995 096,52	995 096,52	995 096,52	1 658 494,20	1 658 494,20	1 658 494,20	2 653 590,72	2 653 590,72	2 653 590,72
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	4 004 903,48	4 220 034,48	4 504 903,48	3 341 505,80	3 556 636,80	3 841 505,80	2 346 409,28	2 561 540,28	2 846 409,28
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	720 882,63	759 606,21	810 882,63	601 471,04	640 194,62	691 471,04	422 353,67	461 077,25	512 353,67
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	3 284 020,85	3 460 428,27	3 694 020,85	2 740 034,76	2 916 442,18	3 150 034,76	1 924 055,61	2 100 463,03	2 334 055,61
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,28	0,30	0,32	0,33	0,35	0,38	0,58	0,63	0,70
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,25			1,50			2,13		

Таблиця 2.16

Рівень фінансового важеля

2015 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	20 756 541,00			20 756 541,00			20 756 541,00		
2	Власний капітал	14 529 578,70			10 378 270,50			4 151 308,20		
3	Позиковий капітал	6 226 962,30			10 378 270,50			16 605 232,80		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	8 500 000,00	8 923 315,00	9 000 000,00	8 500 000,00	8 923 315,00	9 000 000,00	8 500 000,00	8 923 315,00	9 000 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	2 905 915,74	2 905 915,74	2 905 915,74	2 075 654,10	2 075 654,10	2 075 654,10	3 321 046,56	3 321 046,56	3 321 046,56
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	5 594 084,26	6 017 399,26	6 094 084,26	6 424 345,90	6 847 660,90	6 924 345,90	5 178 953,44	5 602 268,44	5 678 953,44
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	1 006 935,17	1 083 131,87	1 096 935,17	1 156 382,26	1 232 578,96	1 246 382,26	932 211,62	1 008 408,32	1 022 211,62
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6- р.7)	4 587 149,09	4 934 267,39	4 997 149,09	5 267 963,64	5 615 081,94	5 677 963,64	4 246 741,82	4 593 860,12	4 656 741,82
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,32	0,34	0,34	0,51	0,54	0,55	1,02	1,11	1,12
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,52			1,32			1,64		

Таблиця 2.17

Рівень фінансового важеля

2016 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	25 125 654,00			25 125 654,00			25 125 654,00		
2	Власний капітал	17 587 957,80			12 562 827,00			5 025 130,80		
3	Позиковий капітал	7 537 696,20			12 562 827,00			20 100 523,20		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	6 000 000,00	6 328 964,00	6 500 000,00	6 000 000,00	6 328 964,00	6 500 000,00	6 000 000,00	6 328 964,00	6 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	1 507 539,24	1 507 539,24	1 507 539,24	2 512 565,40	2 512 565,40	2 512 565,40	4 020 104,64	4 020 104,64	4 020 104,64
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	4 492 460,76	4 821 424,76	4 992 460,76	3 487 434,60	3 816 398,60	3 987 434,60	1 979 895,36	2 308 859,36	2 479 895,36
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	808 642,94	867 856,46	898 642,94	627 738,23	686 951,75	717 738,23	356 381,16	415 594,68	446 381,16
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	3 683 817,82	3 953 568,30	4 093 817,82	2 859 696,37	3 129 446,85	3 269 696,37	1 623 514,20	1 893 264,68	2 033 514,20
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,21	0,22	0,23	0,23	0,25	0,26	0,32	0,38	0,40
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,34			1,72			3,03		

Таблиця 2.18

Рівень фінансового важеля

2017 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	29 243 457,00			29 243 457,00			29 243 457,00		
2	Власний капітал	20 470 419,90			14 621 728,50			5 848 691,40		
3	Позиковий капітал	8 773 037,10			14 621 728,50			23 394 765,60		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	8 000 000,00	8 462 431,00	8 500 000,00	8 000 000,00	8 462 431,00	8 500 000,00	8 000 000,00	8 462 431,00	8 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	1 754 607,42	1 754 607,42	1 754 607,42	2 924 345,70	2 924 345,70	2 924 345,70	4 678 953,12	4 678 953,12	4 678 953,12
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	6 245 392,58	6 707 823,58	6 745 392,58	5 075 654,30	5 538 085,30	5 575 654,30	3 321 046,88	3 783 477,88	3 821 046,88
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	1 124 170,66	1 207 408,24	1 214 170,66	913 617,77	996 855,35	1 003 617,77	597 788,44	681 026,02	687 788,44
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	5 121 221,92	5 500 415,34	5 531 221,92	4 162 036,53	4 541 229,95	4 572 036,53	2 723 258,44	3 102 451,86	3 133 258,44
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,25	0,27	0,27	0,28	0,31	0,31	0,47	0,53	0,54
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,28			1,58			2,41		

З даних табл. 2.14 – 2.18 бачимо, що рівень фінансового важеля при частці позикового капіталу 30% у період з 2013 року по 2015 рік збільшувався, проте у той же період рівень фінансового важеля при частці позикового капіталу 50% зменшувався з 1,61 до 1,32. З 2015 року рівень фінансового важеля при частці позикового капіталу 30% навпаки знижується з 1,52 до 1,28. А при частці позикового капіталу 50 % спочатку зростає, а потім знову зменшується. Що стосується частки позикового капіталу у 80% спочатку зменшується (2013 – 2015 роки), потім зростає (2016 рік), а у 2017 році знов знизився до 2,42%.

У 2017 році при частці позикового капіталу 30% якщо рівень прибутку зменшиться на 1%, то рентабельність власного капіталу знизиться на 1,28 відсоткових пунктів, при частці 50% – на 1, 58 та при частці позикового капіталу 80% рентабельність власного капіталу зменшиться на 2,41 відсоткових пункту. Тобто зараз ПАТ «Мотор Січ» притримується співвідношення позикового та власного капіталу 30 на 70%, що сприяє мінімізації ризику падіння рентабельності власного капіталу у разі негативної динаміки прибутку.

Наступним кроком в аналізі діяльності ПАТ «Мотор Січ» є оцінка фінансової стійкості, що є дуже важливою частиною в аналізі фінансового стану підприємства.

Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування. Фінансова стійкість — це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне.

Іншими словами, фінансова стійкість підприємства — це таке його становище, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів.

Для характеристики фінансової стійкості підприємства використовується система абсолютних та відносних показників. Найбільш

узагальнюючими абсолютними показниками фінансової стійкості є відповідність або невідповідність (надлишок або нестача) джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат.

Тобто визначається тип фінансової стійкості підприємства відношенням вартості матеріальних оборотних активів (запасів та витрат) до величини власних та позикових джерел коштів для їх формування.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і витрат розрізняють такі види фінансової стійкості підприємства:

- абсолютна стійкість фінансового стану, коли власні джерела формування оборотних активів покривають запаси і витрати. При цьому наявність власних джерел формування оборотних активів визначається за балансом підприємства як різниця між сумою джерел власних та прирівняних до них коштів і вартістю основних фондів та інших необоротних активів;
- нормальний стійкий фінансовий стан, коли запаси і втрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів і довгостроковими позиченими джерелами;
- нестійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик;
- кризовий фінансовий стан, коли запаси і витрати не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (власних, позикових та ін.), підприємство перебуває на межі банкрутства [32].

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства за даними балансу складають агрегований баланс, позиції активу і пасиву якого за ступенем агрегації відповідають меті аналізу (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Агрегований баланс ПАТ «Мотор Січ», тис. грн.

Актив	2013	2014	2015	2016	2017	Пасив	2013	2014	2015	2016	2017
Необоротні активи (НА)	4 892 396	5 474 300	6 043 615	6 830 689	7 635 917	Власний капітал (ВК)	9 238 421	10 768 237	14 234 040	16 252 316	19 381 433
Запаси (З)	5 491 212	7 224 549	10 533 272	13 192 781	14 365 601	Довгострокові зобов'язання (КД)	1 400 102	1 829 588	1 246 200	3 176 212	3 742 269
Кошти, розрахунки та інші активи (К)	7 695 227	9 360 393	10 223 269	11 932 873	7 241 939	Короткострокові зобов'язання (КК)	2 547 916	3 987 117	5 276 301	5 697 126	6 119 755
						У тому числі: короткострокові кредити і позики	440 015	494 668	601 461	874 166	804 356
Баланс	13 186 439	16 584 942	20 756 541	25 125 654	29 243 457	Баланс	13 186 439	16 584 942	20 756 541	25 125 654	29 243 457

Проведемо аналіз фінансової стійкості підприємства за даними агрегованого балансу. Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2013 рік наведено у табл. 2.20.

Таблиця 2.20

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2013 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
1	Власний капітал	7 846 197,00	9 242 542,00
2	Необоротні активи	4 426 673,00	4 893 167,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	3 419 524,00	4 349 375,00
4	Довгострокові зобов'язання	1 268 969,00	1 408 659,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	4 688 493,00	5 758 034,00
6	Короткострокові кредити і позики	647 940,00	710 798,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	5 336 433,00	6 468 832,00
8	Запаси	4 667 491,00	5 490 054,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(1 247 967,00)	(1 140 679,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	21 002,00	267 980,00
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	668 942,00	978 778,00
12	Тип фінансової стійкості	Нормальна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) \cdot 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	30,69	41,05
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,14	0,18

Проаналізувавши дані табл. 2.20 бачимо, що ПАТ «Мотор Січ» перебуває у нормальному стійкому фінансовому положенні. Показник надлишку коштів на 1 грн. запасів збільшився, що є позитивною динамікою. Запас стійкості фінансового стану також має позитивну динаміку зміни.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» аз 2014 рік наведено у табл. 2.21.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2014 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
1	Власний капітал	9 242 542,00	10 762 429,00
2	Необоротні активи	4 893 167,00	5 342 957,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	4 349 375,00	5 419 472,00
4	Довгострокові зобов'язання	1 408 659,00	1 829 504,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	5 758 034,00	7 248 976,00
6	Короткострокові кредити і позики	710 798,00	1 087 216,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	6 468 832,00	8 336 192,00
8	Запаси	5 490 054,00	7 224 122,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(1 140 679,00)	(1 804 650,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	267 980,00	24 854,00
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	978 778,00	1 112 070,00
12	Тип фінансової стійкості	Нормальна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) \cdot 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	41,05	37,31
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,18	0,15

Дані табл. 2.21 свідчать про стабільне фінансове становище підприємства. Тип його фінансової стійкості не змінився. Проте показники запасу стійкості фінансового стану та надлишок коштів на 1 грн. запасів зменшились, що є негативною тенденцією.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2015 рік наведено у табл. 2.22.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2015 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	Власний капітал	10 762 429,00	14 234 040,00
2	Необоротні активи	5 342 957,00	6 043 615,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	5 419 472,00	8 190 425,00
4	Довгострокові зобов'язання	1 829 504,00	1 246 200,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	7 248 976,00	9 436 625,00
6	Короткострокові кредити і позики	1 087 216,00	1 179 458,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	8 336 192,00	10 616 083,00
8	Запаси	7 224 122,00	10 533 272,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(1 804 650,00)	(2 342 847,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	24 854,00	(1 096 647,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	1 112 070,00	82 811,00
12	Тип фінансової стійкості	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	37,31	2,16
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,15	0,01

Розраховані в табл. 2.22 показники показують, що тип фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» погіршився. Від нормальної фінансової стійкості підприємство перейшло до нестійкого фінансового стану, що свідчить про негативні тенденції в роботі підприємства.

Показники запасу стійкості фінансового стану та надлишок коштів на 1 грн. запасів суттєво зменшились.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2016 рік наведено у табл. 2.23.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2016 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	Власний капітал	14 234 040,00	16 315 142,00
2	Необоротні активи	6 043 615,00	6 839 349,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	8 190 425,00	9 475 793,00
4	Довгострокові зобов'язання	1 246 200,00	3 176 812,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	9 436 625,00	12 652 605,00
6	Короткострокові кредити і позики	1 179 458,00	1 535 562,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	10 616 083,00	14 188 167,00
8	Запаси	10 533 272,00	13 308 727,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(2 342 847,00)	(3 832 934,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(1 096 647,00)	(656 122,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	82 811,00	879 440,00
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	2,16	30,02
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,01	0,07

Дані табл. 2.23 свідчать про позитивні зрушення в роботі підприємства. Показники запасу стійкості фінансового стану та надлишок коштів на 1 грн. запасів збільшились, що є позитивною тенденцією.

Проте тип фінансової стійкості не змінився, залишився на рівні нестійкого фінансового стану.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2017 рік наведено у табл. 2.24.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ» за 2017 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	Власний капітал	16 315 142,00	19 381 433,00
2	Необоротні активи	6 839 349,00	7 635 917,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	9 475 793,00	11 745 516,00
4	Довгострокові зобов'язання	3 176 812,00	3 742 269,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	12 652 605,00	15 487 785,00
6	Короткострокові кредити і позики	1 535 562,00	1 338 005,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	14 188 167,00	16 825 790,00
8	Запаси	13 308 727,00	14 365 601,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(3 832 934,00)	(2 620 085,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(656 122,00)	1 122 184,00
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	879 440,00	2 460 189,00
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нормальна фінансова стійкість
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	30,02	58,46
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,07	0,17

Виходячи з наведених у табл. 2.24 розрахунків бачимо, що вже на кінець 2017 року підприємство змогло покращити своє фінансове становище та відновило нормальну фінансову стійкість, насамперед завдяки збільшенню власного капіталу, необоротних активів і як наслідок збільшення власних обігових коштів.

Тобто бачимо, що ПАТ «Мотор Січ» за період, що аналізується, не досягало кризового фінансового стану та при зниженні фінансової стійкості намагається щонайшвидше застосувати дієвий комплекс заходів щодо поліпшення свого фінансового стану.

Оцінити фінансову стійкість підприємства неможливо за допомогою одного показника, нехай найважливішого. Аналіз проводиться за допомогою

системи фінансових показників. Порівнявши значення цих коефіцієнтів з нормативними можна визначити рівень фінансової стійкості підприємства.

Фінансова стійкість оцінюється системою показників, які можна об'єднати в три основні групи:

- показники рівня використання необоротних активів;
- показники стану оборотних коштів та їх забезпечення джерелами фінансування;
- показники фінансової незалежності підприємства.

Основні показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства наведені у таблиці (див. табл. 2.25).

Таблиця 2.25

Показники фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ»

Показник	Порядок розрахунку	Формула за кодом рядків форм фінансової звітності	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Сума власних обігових коштів (Р _к)	Різниця суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань і позаоборотних активів	Ф. № 1, р. 1495 + + р. 1595 – - р. 1095 або ф. № 1, р. 1195 - 1695	5 757 080,00	7 238 846,00	9 425 086,00	12 652 495,00	15 487 447,00
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	Власні обігові кошти / Оборотні активи	Р _к / ф. № 1, р. 1195	0,6935	0,6448	0,6411	0,6872	0,7168
Маневреність робочого капіталу	Запаси / Власні оборотні кошти	Ф. № 1, р. 1100 / Р _к	0,9536	0,9980	1,1176	1,0519	0,9276
Маневреність власних обігових коштів	Грошові кошти / Власні оборотні кошти	Ф. № 1 р. 1165 / Р _к	0,0793	0,1313	0,1351	0,1860	0,1780

Продовження табл. 2.25

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	Власні обігові кошти / Сума запасів	$P_k / \Phi. \text{ № 1, p. 1100}$	1,0486	1,0020	0,8948	0,9507	1,0781
Коефіцієнт покриття запасів	Нормативні джерела покриття запасів / Сума запасів	$\Phi. \text{ № 1 (p. 1495 - 1095 + 1595 + 1600 + 1610) / } \Phi. \text{ № 1, p. 1100}$	1,1381	1,0840	0,9568	1,0178	1,1381
Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал / Сума пасивів	$\Phi. \text{ № 1, p. 1495 / } \Phi. \text{ № 1, p. 1900}$	0,7004	0,6491	0,6858	0,6461	0,6628
Коефіцієнт фінансової залежності	Пасиви / Власний капітал	$1 - K_{\text{авт.}}$	0,2996	0,3509	0,3142	0,3539	0,3372
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	Власні обігові кошти / Власний капітал	$P_k / \Phi. \text{ № 1, p. 1495}$	0,6229	0,6726	0,6622	0,7755	0,7991
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Позиковий капітал / Сума пасиву	$\Phi. \text{ № 1, p. 1595 + p. 1695 + p. 1700 / } \Phi. \text{ № 1, p. 1900}$	0,2996	0,3509	0,3142	0,3539	0,3372
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	Власні оборотні кошти / Позикові фінансові ресурси	$\Phi. \text{ № 1, p. 1495 / } \Phi. \text{ № 1, p. 1595 + p. 1695 + p. 1700}$	2,3378	1,8502	2,1823	1,8258	1,9653
Показник фінансового левериджу	Довгострокові зобов'язання / Власні кошти	$\Phi. \text{ № 1, p. 1595 / } \Phi. \text{ № 1, p. 1495}$	0,1524	0,1700	0,0876	0,1947	0,1931
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + довгострокові позики) / Сума пасиву	$\Phi. \text{ № 1, p. 1495 + p. 1595 / } \Phi. \text{ № 1, p. 1900}$	0,8071	0,7595	0,7458	0,7719	0,7907

Проаналізувавши дані табл. 2.25 можна зробити наступні висновки. Збільшення оборотних активів є позитивною динамкою, адже свідчить не тільки про здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво.

Значення коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними коштами за звітний період значно перевищує нормативне значення (0,1 і більше), що говорить про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів.

Маневреність робочого капіталу – цей показник вказує на частину запасів підприємства, що фінансуються за рахунок власних обігових коштів. Протягом 2013-2015 років відбувалось збільшення показника, що є негативною тенденцією, адже збільшення запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, а в умовах інфляції це призводить до необхідності залучати дорогі кредити, що в свою чергу призводить до зниження платоспроможності підприємства. Проте з 2015 року навпаки відбувалось зменшення показника, що свідчить про відновлення здатності покривати обсяг запасів за рахунок власних коштів, про хороші перспективи розвитку підприємства та зниження потреби у додатковому залученні позикових коштів та потенційно низький обсяг фінансових витрат.

Маневреність власних обігових коштів вказує, яка частина власних обігових коштів перебуває у грошовій формі. Високе значення показника свідчить про здатність швидко відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями за рахунок власного капіталу. Значення цього коефіцієнта збільшується, що є позитивною динамікою.

Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів свідчить про рівень фінансування запасів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів. Позитивною динамікою є збільшення показника, що ми можемо спостерігати протягом 2015 – 2017 років.

Коефіцієнт покриття запасів вказує на скільки запаси забезпечені нормативними джерелами фінансування запасів. Протягом 2015 – 2017 років відбувається підвищення значення цього коефіцієнту, що є позитивною динамікою.

Коефіцієнт фінансової незалежності вказує, яку частину активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власного капіталу.

Нормативним значенням показника є 0,4 – 0,6. Значення цього коефіцієнта перевищує нормативне значення протягом усього аналізуємого періоду, що є позитивним показником.

Оберненим до попереднього є коефіцієнт фінансової залежності. І його значення відповідно також свідчать про позитивні тенденції на підприємстві.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу дозволяє визначити частку власного капіталу, що спрямована на фінансування оборотних активів. Значення цього показника протягом аналізуємого періоду перевищує нормативне значення (більше за 0,5) та зростає протягом 2015-2017 років, що свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу є протилежним до коефіцієнта автономії та дозволяє визначити частку активів підприємства, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів. Значення коефіцієнта зменшується, що є позитивною тенденцією. Проте значення трохи менше за нормативне (0,4–0,6).

Показник фінансової стабільності – свідчить про співвідношення власних та позикових коштів. Значення цього показника протягом періоду, що аналізується перевищує нормативне значення, що в свою чергу є позитивною динамікою для діяльності підприємства.

Показник фінансового левериджу характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Протягом 2013 – 2017 років значення коефіцієнта відповідає нормі (менше ніж 0,25).

Коефіцієнт фінансової стійкості дозволяє вказати, яка частина активів фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування – власного капіталу та довгострокових позикових фінансових ресурсів. Значення коефіцієнта протягом 2013-2017 років перебувало в межах нормативу, що свідчить про низький рівень ризику втрати платоспроможності та хороші перспективи функціонування підприємства. Зокрема банкрутство у поточному році підприємству не загрожує.

2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства

Одне з головних завдань підприємства, що працює в ринкових умовах це виявлення та прогнозування ймовірності банкрутства і відповідно розробка комплексу заходів направлених на подолання негативних тенденцій в роботі підприємства.

Для прогнозу ймовірності банкрутства підприємства використовується велика кількість моделей. Найбільш поширені методи прогнозування ймовірності банкрутства, засновані на використанні фінансових коефіцієнтів:

- оцінка ймовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана;
- узагальнена модель Терещенка;
- прогнозна модель Таффлера;
- модель Спрингейта;
- двохфакторна модель оцінки ймовірності банкрутства;
- модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану;
- модель прогнозування ймовірності банкрутства Матвійчука;
- г-модель прогнозу ризику банкрутства;
- оцінка фінансового стану по показниках У. Бівера.

Тепер розрахуємо значення Z-показника для кожної з цих моделей щоб дізнатися чи загрожує ПАТ «Мотор Січ» банкрутство найближчим часом.

За моделлю Альтмана (розроблена в 1968 році і відома також під назвою «розрахунок Z-показника» - інтегрального показника рівня загрози банкрутства):

$$Z = 1,012 \cdot x_1 + 0,014 \cdot x_2 + 0,033 \cdot x_3 + 0,006 \cdot x_4 + 0,999 \cdot x_5, \quad (2.1)$$

де x_1 - робочий капітал / загальна вартість активів;

x_2 - чистий прибуток / загальна вартість активів;

x_3 - чистий дохід / загальна вартість активів;

x_4 - ринкова капіталізація компанії (ринкова вартість акцій) / сума заборгованості;

x_5 - обсяг продажу / загальна вартість активів.

Значення показника «Z» так пов'язане з імовірністю банкрутства:

$Z \leq 1,8$ - дуже висока; $1,81 \leq Z \leq 2,70$ - висока; $2,71 \leq Z \leq 2,99$ - можлива; $Z \geq 3,00$ - дуже низька.

За деякими джерелами точність прогнозування банкрутства згідно з цією моделлю становить 95% [18].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.26).

Таблиця 2.26

Значення показників моделі Альтмана для ПАТ «Мотор Січ»

	2013	2014	2015	2016	2017
$x_1 =$	0,3296	0,3269	0,3946	0,3753	0,4016
$x_2 =$	0,1000	0,0941	0,1604	0,0810	0,1061
$x_3 =$	0,1660	0,2198	0,2818	0,1406	0,1910
$x_4 =$	2,3378	1,8502	2,1823	1,8258	1,9653
$x_5 =$	0,6505	0,6472	0,6660	0,4177	0,5181
$Z =$	3,1300	3,0002	3,5968	2,5367	2,9531

Отже, з даних табл. 2.26 можемо зробити висновок, що підприємство має дуже низький ризик стати банкрутом, протягом аналізуємого періоду.

Узагальнена модель Терещенко, побудована на основі дискримінантної функції. Розроблена у 2003 році. Згідно з деякими методиками прогнозування банкрутства побудована універсальна дискримінантна функція:

$$Z = 1,5 \cdot x_1 + 0,08 \cdot x_2 + 10 \cdot x_3 + 5 \cdot x_4 + 0,3 \cdot x_5 + 0,1 \cdot x_6, \quad (2.2)$$

де x_1 - cash- flow / зобов'язання;

x_2 - валюта балансу;

x_3 - прибуток / валюта балансу;

x_4 - прибуток / виручка від реалізації;

x_5 - виробничі запаси / виручка від реалізації;

x_6 - оборотність основного капіталу (виручка від реалізації / валюта

балансу).

Отримані значення Z -показника можна інтерпретувати так:

$Z > 2$ - підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство; $1 < Z < 2$ - фінансова рівновага (фінансова стійкість) підприємства порушена, але при умові переходу до антикризового управління банкрутство йому не загрожує; $0 < Z < 1$ - підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних дій; $Z < 0$ - підприємство напівбанкрут.

У вітчизняній практиці вказана модель використовується мало, оскільки не враховує галузевих особливостей розвитку підприємств і форм організації, які належать їхньому бізнесу. Тому дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків [18].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Значення показників моделі Терещенко для ПАТ «Мотор Січ»

	2013	2014	2015	2016	2017
$x_1 =$	0,1155	0,1634	0,1952	0,2633	0,2795
$x_2 =$	3,3378	2,8502	3,1823	2,8258	2,9653
$x_3 =$	0,1000	0,0941	0,1604	0,0810	0,1061
$x_4 =$	0,1537	0,1454	0,2409	0,1938	0,2049
$x_5 =$	0,6396	0,6733	0,7620	1,2619	0,9482
$x_6 =$	0,9287	0,9970	0,9712	0,6464	0,7817
$Z =$	2,4932	2,4430	3,6816	2,8429	3,1050

З даних табл. 2.27 можемо зробити висновок, що підприємству не загрожує банкрутство.

Прогнозна модель Таффлера. Таффлер – британський вчений, який запропонував чотирифакторну прогнозовану модель. Розроблена у 1977 році.

$$Z = 0,53 \cdot x_1 + 0,13 \cdot x_2 + 0,18 \cdot x_3 + 0,16 \cdot x_4, \quad (2.3)$$

де x_1 – операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

x_2 – оборотні активи / загальна вартість зобов'язань;

x_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів;

x_4 - виручка / сума активів.

Якщо величина Z-рахунку більше 0,3, це свідчить, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірно [19].

Розрахунки моделі Таффлера можна звести до таблиці (див. табл. 2.28).

Таблиця 2.28

Значення показників моделі Таффлера для ПАТ «Мотор Січ»

	2013	2014	2015	2016	2017
$x_1 =$	1,4184	1,3079	1,6851	1,1128	1,3828
$x_2 =$	2,0999	1,9299	2,2539	2,0604	2,1910
$x_3 =$	0,1929	0,2405	0,2542	0,2281	0,2093
$x_4 =$	0,6505	0,6472	0,6660	0,4177	0,5181
$Z =$	1,1635	1,0909	1,3384	0,9655	1,1383

З даних табл. 2.28 можемо зробити висновок, що підприємству не загрожує банкрутство і у нього непогані довгострокові перспективи.

Модель Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03 \cdot x_1 + 3,07 \cdot x_2 + 0,66 \cdot x_3 + 0,4 \cdot x_4, \quad (2.4)$$

де x_1 - робочий капітал / загальна вартість активів;

x_2 - прибуток до сплати податків та процентів / загальна вартість активів;

x_3 - прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість;

x_4 - обсяг продажу / загальна вартість активів.

Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, проте з часом цей показник зменшується.

Якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом [18].

Розрахунки моделі Спрінгейта можна звести до таблиці (див. табл. 2.29).

Значення показників моделі Спрінгейта для ПАТ «Мотор Січ»

	2013	2014	2015	2016	2017
$x_1 =$	0,3296	0,3269	0,3946	0,3753	0,4016
$x_2 =$	0,1660	0,2198	0,2818	0,1406	0,1910
$x_3 =$	0,8609	0,9139	1,1086	0,6166	0,9129
$x_4 =$	0,6505	0,6472	0,6660	0,4177	0,5181
$Z =$	1,6775	1,8736	2,2696	1,3923	1,8100

Відповідно до розрахунків наведених у табл. 2.29 значення Z-показника протягом 2013-2017 років більше за 0,862 і, як наслідок, підприємству не загрожує банкрутство та воно має непогані перспективи в подальшому розвитку.

Однією з найпростіших моделей прогнозування імовірності банкрутства вважається двохфакторна модель. Вона базується на двох ключових показниках: показнику поточної ліквідності і показнику частки позикових коштів, від яких залежить імовірність банкрутства підприємства.

Формула розрахунку Z приймає наступний вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 \cdot K_p + 0,0579 \cdot K_z, \quad (2.5)$$

де K_p - для показника поточної ліквідності (покриття);

K_z - для показника питомої ваги позикових коштів в пасивах підприємства.

Для отримання більш точного прогнозу американська практика рекомендує брати до уваги рівень і тенденцію зміни рентабельності реалізованої продукції, оскільки даний показник істотно впливає на фінансову стійкість підприємства. Це дозволяє одночасно порівнювати показник ризику банкрутства Z і рівень рентабельності продажу продукції. Якщо перший показник знаходиться в безпечних межах і рівень рентабельності продукції досить високий, то імовірність банкрутства дуже незначна.

Потрібно мати на увазі, що дана модель розроблена для США, а в нашій

країні інші темпи інфляції, інші цикли макро- і мікроекономіки, а також інші рівні фондо-, енерго- і трудомісткості виробництва, продуктивності праці, інший податковий тягар. Внаслідок цього неможливо механічно використовувати приведені вище значення коефіцієнтів в українських умовах. Однак саму модель з числовими значеннями, відповідними реаліям українського ринку, можна було б застосувати, якби вітчизняні облік і звітність забезпечували досить представницьку інформацію про фінансовий стан підприємства.

Розглянута двофакторна модель не забезпечує всебічної оцінки фінансового стану підприємства, а тому можливі дуже значні відхилення прогнозу від реальності.

З двофакторною моделлю ймовірність банкрутства будь якого суб'єкта господарювання є дуже малою за будь якого від'ємного значення Z коефіцієнта і дуже великою при $Z > 1$ [17].

Розрахунки двофакторної моделі можна звести до таблиці (див. табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Значення показників двофакторної моделі для ПАТ «Мотор Січ»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	1,0675	0,9841	0,7822	0,8660	1,1689
x_2	0,2996	0,3509	0,3142	0,3539	0,3372
$Z =$	- 1,5164	- 1,4239	- 1,2093	- 1,2970	- 1,6231

Розрахунки табл. 2.30 свідчать, що значення Z -показника від'ємне, отже і за цією моделлю підприємству банкрутство не загрожує.

Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану. У 1972 р. Роман Ліс отримав наступну формулу для Великобританії :

$$Z = 0,063 \cdot x_1 + 0,092 \cdot x_2 + 0,057 \cdot x_3 + 0,001 \cdot x_4, \quad (2.6)$$

де x_1 — оборотний капітал / сума активів;

x_2 - операційний прибуток / сума активів;

x_3 - нерозподілений прибуток / сума активів;

x_4 - власний капітал / позиковий капітал.

Граничне значення для цієї моделі дорівнює 0,037 [19].

Розрахунок показників прогнозованої моделі банкрутства представлено у вигляді таблиці (див. табл. 2.31).

Таблиця 2.31

Значення показників моделі Романа Ліса

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,3296	0,3269	0,3946	0,3753	0,4016
x_2	0,1660	0,2198	0,2818	0,1406	0,1910
x_3	0,6338	0,5963	0,6416	0,6101	0,6306
x_4	2,3378	1,8502	2,1823	1,8258	1,9653
$Z=$	0,0745	0,0767	0,0895	0,0732	0,0808

Оскільки всі розраховані значення Z-показника у табл. 2.31 більше за 0,037 можна стверджувати, що ПАТ «Мотор Січ» банкрутство не загрожує.

Сьогодні, однією з найоптимальніших для українських підприємств вважається модель Матвійчука А. В. Методика розрахунку цієї моделі подана у формулі:

$$Z=0,033*x_1+0,268*x_2+0,045*x_3-0,018*x_4-0,004*x_5-0,015*x_6+0,702*x_7, \quad (2.7)$$

де x_1 - коефіцієнт мобільності активів;

x_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

x_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу;

x_4 – коефіцієнт окупності активів;

x_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;

x_6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;

x_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Якщо при застосуванні даної моделі для оцінки фінансового стану ми отримуємо значення Z, яке більше від 1,104, то це свідчить про задовільний

фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність його банкрутства. І чим вище значення Z , тим стійкішим є становище компанії. Якщо ж значення Z для підприємства виявилося меншим від 1,104, то виникає загроза фінансової кризи [20].

Розрахунок показників моделі прогнозування банкрутства Матвійчука наведено у таблиці (див. табл. 2.32).

Таблиця 2.32

Значення показників моделі Матвійчука

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	1,6966	2,1012	2,4325	2,6920	2,8297
x_2	22,8132	17,3312	9,6867	6,9486	15,5077
x_3	1,0046	1,0727	1,1061	0,6904	0,8488
x_4	0,6892	0,7207	0,7405	0,4585	0,5560
x_5	0,6935	0,6448	0,6411	0,6872	0,7168
x_6	0,2996	0,3509	0,3142	0,3539	0,3372
x_7	0,4278	0,5405	0,4582	0,5477	0,5088
$Z=$	6,4957	5,1210	3,0272	2,3503	4,6269

Виходячи з наведених у табл. 2.32 розрахунків бачимо, що розраховані данні свідчать про задовільний фінансовий стан та низьку ймовірність банкрутства.

R-модель прогнозу ризику банкрутства. Вченими Іркутської державної економічної академії запропонована чотирьохфакторна модель прогнозу ризику банкрутства, яка має наступний вигляд:

$$R=8,38*K_1+ K_2+0.054*K_3+0,63*K_4, \quad (2.8)$$

де K_1 - оборотний капітал/актив;

K_2 - чистий прибуток/власний капітал;

K_3 - виручка від реалізації/активи;

K_4 - чистий прибуток/інтегральні витрати.

Імовірність банкрутства підприємства у відповідності зі значенням моделі R визначається таким чином (див. табл. 2.33):

Загальна оцінка імовірності банкрутства підприємства

Значення R (коефіцієнту імовірності банкрутства)	Імовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

До очевидних достоїнств даної моделі можна віднести те, що механізм її розробки та всі основні етапи розрахунків досить прості і можуть бути детально пояснені і обґрунтовані. Але необхідно зауважити, що при проведенні оцінки схильності підприємства до банкрутства та розрахунку коефіцієнтів імовірності банкрутства потрібно враховувати галузеві специфіки підприємств. Тому при проведенні більш точної оцінки схильності підприємства до банкрутства потрібно розробити та користуватися галузевими коефіцієнтами імовірності банкрутства [20].

Розрахунок показників R-моделі визначення ймовірності банкрутства наведено у таблиці (див. табл. 2.34).

Таблиця 2.34

Значення показників R-моделі

	2013	2014	2015	2016	2017
K ₁	0,3296	0,3269	0,3946	0,3753	0,4016
K ₂	0,1427	0,1450	0,2339	0,1253	0,1602
K ₃	0,6505	0,6472	0,6660	0,4177	0,5181
K ₄	0,1000	0,0941	0,1604	0,0810	0,1061
Z=	3,0028	2,9785	3,6777	3,3435	3,6208

Виходячи з наведених у табл. 2.34 розрахунків можемо стверджувати про стійке фінансове становище ПАТ «Мотор Січ» та низьку ймовірність банкрутства.

Оцінка фінансового стану підприємства за показниками У. Бівера. Відомий фінансовий аналітик Уільям Бівер запропонував свою систему

показників для оцінки фінансового стану підприємства. З метою діагностики банкрутства він рекомендував дослідити тренди показників. Система показників Бівера і їх значення для діагностики банкрутства представлені в табл. 2.35.

Дана методика також не відображає всі сторони діяльності компанії і не є універсальною методикою для прогнозу імовірності банкрутства.

Таблиця 2.35

Розрахунок показників У. Бівера

Показники	Розрахунок	Значення показників		
1. Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання)	0,4-0,45	0.17	-0,15
2. Рентабельність активів	(Чистий прибуток/ активи) * 100%	6-8	4	-22
3. Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	<37	<50	<80
4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал - необоротні активи) / активи	0.4	<0,3	0,06
5. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	<3,2	<2	< 1

Примітка до табл. 2.35 : колонка 3 - для сталих компаній; колонка 4 - за 5 років до банкрутства; колонка 5 - за 1 рік до банкрутства [21].

Розрахунок показників Бівера наведено у таблиці (див. табл. 2.36).

Таблиця 2.36

Розрахунок показників Бівера

Показники	Розрахунок	Значення				
		2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання)	0,5990	0,5473	2,1096	0,3758	0,6146
Рентабельність активів	(Чистий прибуток/ активи) * 100%	10,00%	9,41%	16,04%	8,10%	10,61%

Продовження табл. 2.36

1	2	3	4	5	6	7
Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	0,2996	0,3509	0,3142	0,3539	0,3372
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал - необоротні активи) / активи	0,3296	0,3269	0,3946	0,3753	0,4016
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	3,2622	2,8154	2,7863	3,1970	3,5307

За розрахованими показниками бачимо, що ПАТ «Мотор Січ» можна віднести до сталих компаній, якому не загрожує банкрутство.

Отже, розрахунки показників банкрутства за різними підходами можна згрупувати в таблицю (див. табл. 2.37).

Таблиця 2.37

Результати розрахунків показників банкрутства підприємства за різними методичними підходами

Методичний підхід	Рекомендоване значення	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Модель Альтмана	$Z > 2,99$	3,1300	3,0002	3,5968	2,5367	2,9531
Модель Спрінгейта	$Z > 0,862$	1,6775	1,8736	2,2696	1,3923	1,8100
Модель Терещенко	$Z > 2$	2,4932	2,4430	3,6816	2,8429	3,1050
Модель Таффлера	$Z > 0,3$	1,1635	1,0909	1,3384	0,9655	1,1383
Двофакторна модель	Z від'ємне	-1,5164	-1,4239	-1,2093	-1,2970	-1,6231
Модель Романа Ліса	$Z > 0,037$	0,0745	0,0767	0,0895	0,0732	0,0808

Продовження табл. 2.37

1	2	3	4	5	6	7
Модель Матвійчука	$Z > 1,104$	6,4957	5,1210	3,0272	2,3503	4,6269
R-модель	$Z > 0,42$	3,0028	2,9785	3,6777	3,3435	3,6208

Отже, з таблиці 2.37 бачимо, що за всіма моделями розрахунку ймовірності банкрутства ПАТ «Мотор Січ» перебуває у стабільному фінансовому положенні і якому не загрожує перспектива стати банкрутом. Підприємство має непогані довгострокові перспективи.

Виходячи з проведеної роботи, можна зробити висновок, що ПАТ «Мотор Січ» має досить стабільний фінансовий стан, підтримує на відповідному рівні найважливіші показники фінансової стійкості, показники ліквідності та платоспроможності також знаходяться в межах нормативних значень або перевищують їх, що є позитивною динамікою. Величина виручки від реалізації, власного оборотного капіталу та об'єм грошового потоку протягом 2014-2017 років стабільно зростають, що говорить про підвищення ефективності роботи підприємства.

Визначення типу фінансової стійкості показало, що підприємство систематично проводить оцінку та аналіз свого фінансового становища та вчасно помічає та реагує на негативні тенденції в ефективності роботи. При зміні типу фінансової стійкості з нормальної до нестійкого фінансового стану підприємство визначило свої проблемні місця та застосувало комплекс заходів, що були направлені на мінімізацію негативних впливів та поліпшення фінансового стану, що сприяло поверненню підприємства до нормальної фінансової стійкості.

Аналіз коефіцієнтів, що визначають рівень фінансової стійкості підприємства свідчить про те, що ПАТ «Мотор Січ» зменшує свою залежність у позикових коштах та про достатність величини власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Було розраховано ефект фінансового важеля, що показав рівень співвідношення позикового та власного капіталу, яке допоможе досягти

максимального рівня рентабельності власного капіталу та мінімізувати фінансові ризики ПАТ «Мотор Січ».

Показники рентабельності активів, власного капіталу та виробничих фондів на кінець аналізованого періоду мають позитивну динаміку зміни. Це свідчить про підвищення рівня прибутковості підприємства та зростання ефективності його роботи.

Також було проведено аналіз прогнозування ймовірності банкрутства ПАТ «Мотор Січ» за допомогою різних моделей. Результати досліджень показали, що підприємству не загрожує банкрутство у найближчому майбутньому. За всіма розрахованими моделями підприємство має задовільне фінансове становище та має непогані довгострокові перспективи.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ, НАПРАВЛЕНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективної діяльності ПАТ «Мотор Січ»

Ефективне управління фінансами – одна з головних умов функціонування підприємства у ринкових умовах. Фінансовий стан підприємства можна оцінити та проаналізувати за допомогою показників, які відображають процес формування та використання фінансових ресурсів. В умовах ринкової економіки фінансовий стан підприємства - це результат його діяльності за відповідний період.

Аналіз фінансового стану підприємства дає змогу оцінити:

- рівень ділової активності;
- майновий стан підприємства;
- рентабельність його капіталу;
- рівень платоспроможності та ліквідності;
- ступінь фінансової стійкості.

Проаналізувавши динаміку групи показників можна визначити, чи є достатнім рівень капіталу підприємства для поточної діяльності та довгострокових інвестицій, оцінити потребу в додаткових джерелах фінансування, проаналізувати здатність до нарощування капіталу, визначити раціональність залучення позикових коштів. Все це допомагає визначити слабкі сторони в роботі підприємства та окреслити напрямки удосконалення його діяльності.

Одним з основних напрямків поліпшення фінансового положення підприємства є прагнення до збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Цього можна досягти шляхом збільшення виручки від реалізації, продаж частини основних фондів, реінвестування дебіторської

заборгованості (це призведе до збільшення вхідних грошових потоків) та зниження величини витрат, об'єму сплати податків та інших платежів до бюджету, оплати товарів, робіт, послуг (це сприятиме зменшенню вихідних грошових потоків).

Збільшення виручки від реалізації підприємство можливо досягти шляхом перегляду своєї збутової політики. Необхідно оптимізувати маркетингову політику, що буде стимулювати просування продукції на ринку, якщо продукція є конкурентоспроможною. Також дуже важливим є намагання зменшити величину запасів та готової продукції, що зберігається у складських приміщеннях підприємства з метою зменшення величини витрат на їх утримання.

Збільшення грошових коштів на рахунках підприємства, що сприятиме збільшенню коефіцієнта абсолютної ліквідності, що в свою чергу дасть змогу підприємству отримати коротко- та довгострокові позики, які будуть направлені на фінансування поточної діяльності.

Ще одним напрямом покращення фінансового стану підприємства є мобілізація внутрішніх резервів підприємства, а саме:

- реструктуризація активів підприємства (мобілізація прихованих резервів, здача в оренду основних фондів, які використовуються у виробничому процесі не повною мірою, використання зворотного лізингу, оптимізація розміщення оборотного капіталу, продаж окремих низькорентабельних основних фондів);
- комплекс заходів направлених на зміну структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів.

Важливим етапом в процесі покращення фінансового стану підприємства є прагнення досягти оптимального співвідношення між позиковим та власним капіталом підприємства. Таке співвідношення може

забезпечити максимальну рентабельність власного капіталу та допомогти мінімізувати фінансові ризики підприємства.

Також дуже важливим в процесі удосконалення роботи підприємства та покращення його фінансового стану є систематичний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища. Прогнозування можливих змін в динаміці показників є основним елементом в аналізі фінансового стану, адже прогнозні значення є основою для розробки комплексу заходів, що будуть направлені на підвищення ефективності роботи підприємства та стабілізації його фінансового положення у довгостроковому періоді. Тобто від якості аналізу залежить чи буде розроблена на його основі програма напрямків покращення фінансового положення підприємства ефективною.

Отже, система заходів, що направлені на підтримку та покращення фінансового положення підприємства повинна включати:

- постійний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища;
- стимулювання збільшення вхідних грошових потоків та зменшення вихідних;
- оптимізація структури активів;
- збільшення величини оборотного капіталу;
- мобілізація внутрішніх резервів;
- оптимізація співвідношення позикового та власного капіталу;
- скорочення витрат;
- стимулювання росту виручки від реалізації;
- забезпечення приросту власних фінансових ресурсів;
- модернізація обладнання;
- аналіз складових собівартості продукції та пошук шляхів її зниження;
- розробка стратегій направлених на підтримку та прискорення економічного зростання.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства визначаються його слабкі місця та розробляється відповідний комплекс заходів, що допоможуть

мінімізувати фінансові ризики та покращити фінансове положення підприємства.

Проведений аналіз ПАТ «Мотор Січ» показав, що підприємство має досить стабільний фінансовий стан. На кінець періоду, що аналізувався, підприємство перебуло на рівні нормальної фінансової стійкості. Це є хорошим показником в діяльності підприємства та вказує на ефективне використання позикових коштів, високу прибутковість виробничої діяльності та достатній рівень платоспроможності.

Проведений аналіз показує, що величина виручки від реалізації протягом 2013-2015 років мала тенденцію до збільшення, проте у 2015-2016 роках навпаки, знизилася свою величину на 28% порівняно з попереднім роком. Та вже на кінець 2017 року знов бачимо позитивну динаміку, а саме величина виручки від реалізації збільшилась на 44% (див. рис. 3.1).

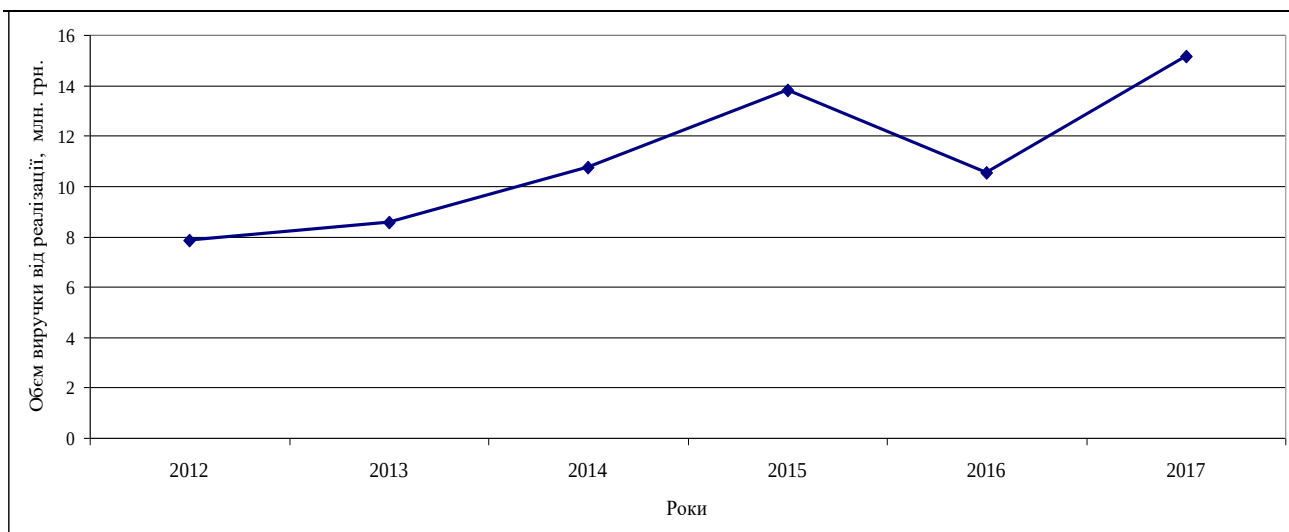

Рис. 3.1 Зміна величини виручки від реалізації продукції ПАТ «Мотор Січ»

Розраховані коефіцієнти платоспроможності свідчать про те, що підприємство відповідає параметрам, необхідним для здійснення з ним кредитних та інших фінансових відносин. Показники ліквідності також мають позитивну динаміку зміни, всі значення знаходяться в межах норми, або

перевищують нормативне значення. Це говорить про те, що підприємство може покривати свої витрати та виплачувати всі зобов'язання.

Попри позитивну динаміку коефіцієнтів ліквідності необхідно не нехтувати заходами, щодо їх стимулювання. Фактори, які призведуть до підвищення показників ліквідності: зменшення величини поточних зобов'язань; збільшення вартості оборотних активів; зменшення вартості запасів (для поточної ліквідності); збільшення величини грошових коштів (для абсолютної ліквідності). Отже, змінюючи прогностні значення визначених складових показника ліквідності можна керувати фінансовим станом підприємства.

Фінансовий аналіз результатів діяльності підприємства показав, що структура балансу задовільна, підприємство платоспроможне і здатне вчасно погасити свої зобов'язання перед постачальниками та покупцями.

В результаті аналізу було розраховано величину чистих активів підприємства та визначено наскільки велична чистих активів зможе забезпечити зобов'язання підприємства. Протягом періоду, що аналізувався величина чистих активів ПАТ «Мотор Січ» стабільно збільшувалась, що є позитивною характеристикою його роботи (див. рис. 3.2).

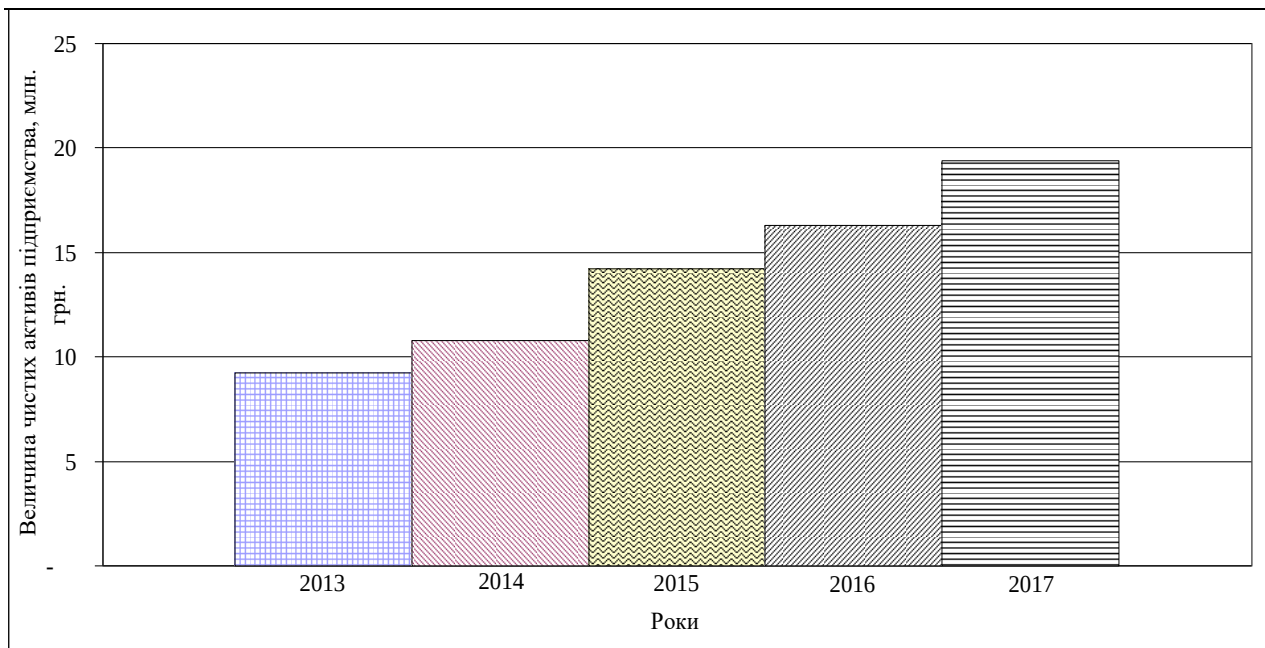

Рис. 3.2 Динаміка зміни величини чистих активів ПАТ «Мотор Січ»

Також проведений фінансовий аналіз показав, що ПАТ «Мотор Січ» у разі негайної вимоги повернути зобов'язання кредиторів зможе з ними розрахуватися повною мірою, чисті активи повністю покривають зобов'язання підприємства, що є позитивним показником. Величина чистих активів підприємства в декілька разів перевищує кредиторську заборгованість, що характеризує позитивну динаміку розвитку підприємства.

Прибуток, отриманий підприємством, є дуже важливою характеристикою його діяльності. Показники рентабельності показують рівень прибутковості, тобто співвідношення отриманого прибутку з понесеними витратами. Динаміка показників рентабельності ПАТ «Мотор Січ» не є стабільною (див. рис. 3.3). Протягом 2013-2015 років рентабельність активів, власного капіталу та виробничих фондів зростала, а у 2016 році показники почали зменшуватись. Проте на кінець 2017 року рівень рентабельності зростає, що свідчить про позитивні зміни у роботі підприємства.

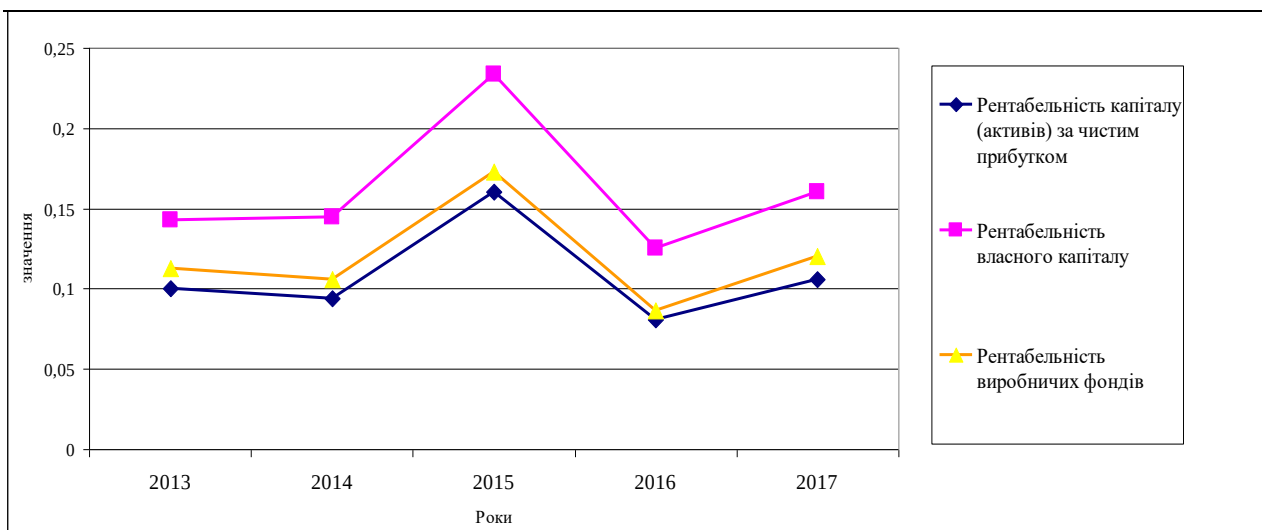

Рис. 3.3 Динаміка показників рентабельності ПАТ «Мотор Січ»

Напрямами, що сприяють підвищенню рівня рентабельності, можуть бути: підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, збільшення обсягів реалізації продукції, впровадження сучасних технологій та модернізація старого обладнання, підвищення ефективності використання основних фондів, оптимізація структури капіталу, поліпшення маркетингової політики.

У сьогоднішніх умовах ринкової економіки перед кожним підприємством стоїть важливе завдання – це по-перше, проводити систематичний та повний аналіз фінансового стану підприємства та, по-друге, своєчасно реагувати на зміну показників й впроваджувати комплекс заходів спрямований на мінімізацію впливу негативних факторів і відновлення фінансової стійкості підприємства.

Щоб відповісти на це питання, підприємству необхідно впровадити комплекс заходів направлених на підвищення ефективності роботи або застосувати програму антикризового управління підприємством див. рис. 3.4.

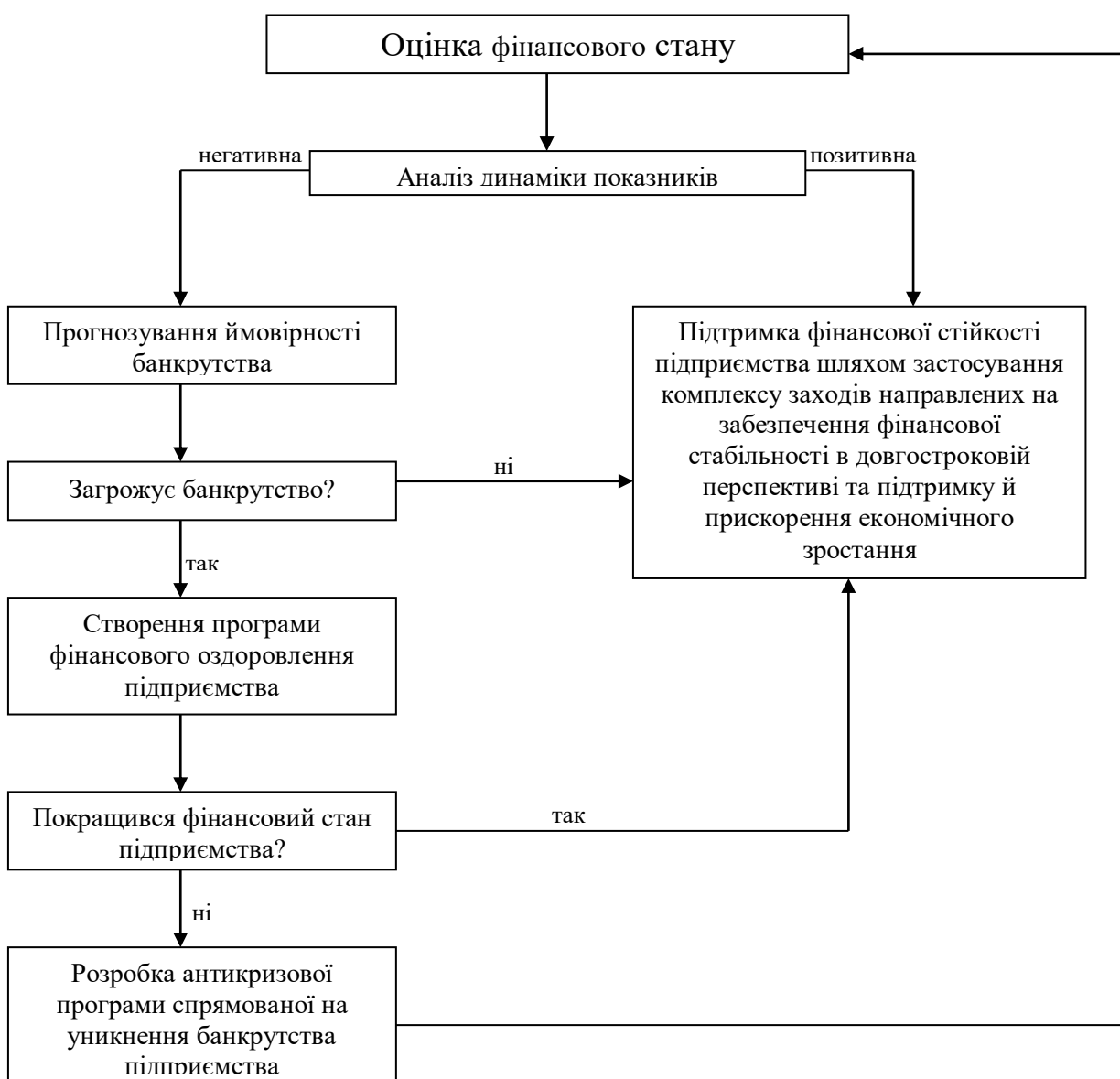

Рис. 3.4 Модель оперативного реагування на зміну динаміки показників фінансового стану підприємства [розроблено автором]

Модель має циклічний (замкнений) характер, бо аналіз фінансового стану підприємства та оцінка показників ефективності його роботи повинні проводитись систематично та безперервно. Ця модель показує, що навіть при позитивній динаміці показників необхідно не нехтувати заходами щодо стимулювання ефективності роботи та забезпечення фінансової стабільності підприємства у довгостроковій перспективі.

Оцінивши діяльність ПАТ «Мотор Січ» за даною моделлю робимо висновок, що підприємство не потребує розробки програми антикризового управління, адже динаміка показників позитивна й при аналізі ймовірності банкрутства визначено, що загрози банкрутства для підприємства немає. Отже, раціональним буде підтримка фінансової стійкості шляхом застосування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності в довгостроковому періоді та підтримку на прискорення економічного зростання підприємства.

Оскільки одним з важливих напрямків покращення фінансового стану та підвищення ефективності роботи підприємства є підтримання оптимальної структури його капіталу, то значущим в ході аналізу є розрахунок ефекту фінансового важеля. Він показує при якій пропорції позикового та власного капіталу досягається мінімальний рівень фінансових ризиків та максимізується рентабельність власного капіталу.

В ході роботи було проаналізовано структуру капіталу ПАТ «Мотор Січ». При розрахунку ефекту фінансового важеля, при різних відсоткових співвідношеннях власного та позикового капіталу, було визначено, що максимальної рентабельності власного капіталу можна досягти при відношенні позикового та власного капіталу 30% на 70% відповідно. ПАТ «Мотор Січ» намагається дотримуватись цього співвідношення. Рівень ефекту фінансового важеля за 2015-2017 роки представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Рівень фінансового важеля

2015-2017 роки

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		2015			2016			2017		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	20 756 541,00			25 251 032,00			29 243 457,00		
2	Власний капітал	14 234 040,00			16 315 142,00			19 381 433,00		
3	Позиковий капітал	6 522 501,00			8 935 890,00			9 862 024,00		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	8 500 000,00	8 890 932,00	9 000 000,00	6 000 000,00	6 408 459,00	6 500 000,00	8 000 000,00	8 462 431,00	8 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	1 304 500,20	1 304 500,20	1 304 500,20	1 787 178,00	1 787 178,00	1 787 178,00	1 972 404,80	1 972 404,80	1 972 404,80
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	7 195 499,80	7 586 431,80	7 695 499,80	4 212 822,00	4 621 281,00	4 712 822,00	6 027 595,20	6 490 026,20	6 527 595,20
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	1 295 189,96	1 365 557,72	1 385 189,96	758 307,96	831 830,58	848 307,96	1 084 967,14	1 168 204,72	1 174 967,14
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	5 900 309,84	6 220 874,08	6 310 309,84	3 454 514,04	3 789 450,42	3 864 514,04	4 942 628,06	5 321 821,48	5 352 628,06
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,41	0,44	0,44	0,21	0,23	0,24	0,26	0,27	0,28
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,18			1,42			1,33		

З даних табл. 3.1 бачимо, що у ПАТ «Мотор Січ» одним з напрямків покращення свого фінансового стану є визначення оптимальної структури власного та позикового капіталу.

Виходячи з отриманих у табл. 3.1. результатів відзначаємо, що протягом 2015-2016 років підприємство залучило більше позикових коштів, що сприяло підвищенню ефекту фінансового важеля та рентабельності власного капіталу. Протягом 2016-2017 років також відбулось збільшення величини позикового капіталу, проте питома вага позикового капіталу знизилась з 35,4% до 33,7% (див. рис. 3.5), що в свою чергу спричинило зниження рівня фінансового важеля з 1,42 до 1,33, що є негативною тенденцією і свідчить про те, що рентабельність власного капіталу знизилась. Якщо в розрахунках за 2017 рік збільшити величину позикового капіталу, то рівень фінансового важеля також зросте. Отже, ПАТ «Мотор Січ» у наступному періоді необхідно збільшити питому величину позикового капіталу, щоб забезпечити максимальний приріст рентабельності власного капіталу та мінімізувати свої фінансові ризики.

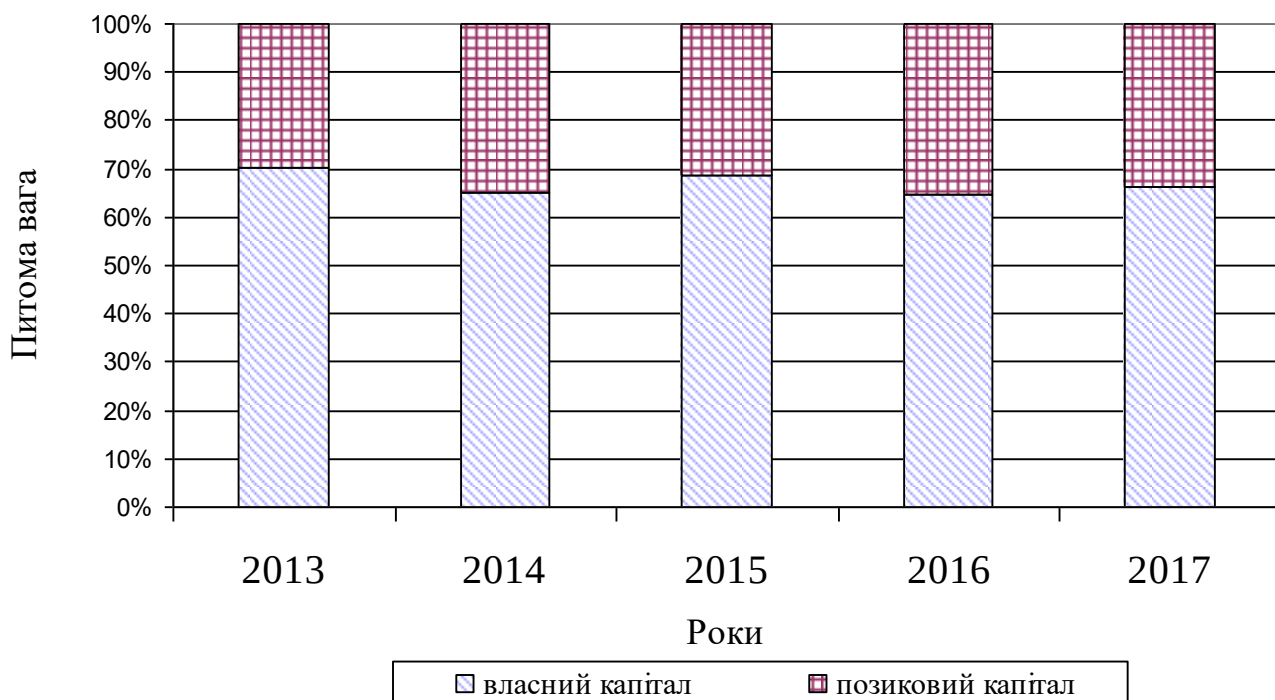

Рис 3.5 Питома вага позикового капіталу в структурі капіталу ПАТ «Мотор Січ»

Тобто необхідно весь час відслідковувати співвідношення власного та позикового капіталу й намагатися досягнути оптимальної пропорції їх співвідношення, щоб в результаті отримати максимальний рівень рентабельності власного капіталу.

Важливу роль в підвищенні ділової активності підприємства грає прискорення оборотності капіталу підприємства, оскільки чим швидше капітал зробить кругообіг, тим більше підприємство отримає і реалізовує продукції (робіт, послуг) при одній і тій же сумі капіталу за певний відрізок часу.

Також необхідно удосконалювати політику ризик-менеджменту (управління ризиками). Підприємству необхідно страхувати ризики для попередження негативних тенденцій в розвитку підприємства. Існує декілька методів, що допоможуть визначити ризики:

- статистичний;
- експертний;
- комбінований.

Оцінка та аналіз ризику починається з визначення його причин. Ризик вимірюється як ймовірність певного рівня втрат. В якості допустимого рівня ризику можна прийняти загрозу втрати всієї величини прибутку від підприємницької діяльності в цілому чи від реалізації окремого проекту. Критичним рівнем ризику є вже не тільки втрата прибутку, а й недоотримання виручки від реалізації, що в свою чергу може призвести до необхідності відшкодовувати витрати за свій рахунок. Найбільш небезпечним для підприємця є катастрофічний ризик, що призводить до банкрутства організації, втрати інвестицій або навіть особистого майна підприємця.

За аналізований період підприємство має досить стабільне та стійке фінансове положення. На кінець періоду, що аналізувався підвищились показники ліквідності, платоспроможності, рентабельності. Показники фінансової залежності, навпаки, знижуються, що свідчить про зниження залежності підприємства від позикового капіталу. Також позитивним є

стабільне зростання величини виручки від реалізації, обсягу власного оборотного капіталу та суми чистих активів підприємства.

Тобто аналіз фінансового стану ПАТ «Мотор Січ» дозволяє визначити наступні позитивні моменти в роботі підприємства:

- стабільне збільшення валюти балансу та виручки від реалізації;
- збільшення показників рентабельності та прибутковості;
- підвищення значень коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності;
- зростання величини власного оборотного капіталу.

Отже, оцінивши результати аналізу можна запропонувати такі заходи, які можна направити на покращення фінансового стану підприємства:

- для зберігання позитивної структури майна, необхідно прагнути до співпраці з надійними, з фінансової точки зору, партнерами та сприяти зниженню дебіторської та кредиторської заборгованості;
- модернізувати обладнання (впровадження новітнього устаткування), що дозволить знизити собівартість виробленої продукції та підвищити продуктивність виробництва;
- намагатися розширити канали збуту та постачання, залучаючи додаткове коло споживачів.

В наш час ПАТ «Мотор Січ» доводиться працювати в умовах дуже жорсткої конкуренції в авіаційній галузі світового ринку. В умовах світової конкурентної боротьби на ринку авіадвигунобудування ПАТ «Мотор Січ» доводиться стикатися з такими гігантами авіаційної галузі, як «General Electric» (США), «Pratt & Whitney» (Канада), «Snecma / Turbomeca» (Франція), «BMW Rolls- Royce »(Німеччина / Англія), які отримують державну фінансову та правову підтримку, як в науково-дослідних цілях, так і в просуванні на ринку нової продукції. Незважаючи на високу конкурентну боротьбу в авіабудівній галузі ПАТ «Мотор Січ» продовжує налагоджувати постачання своїх двигунів в Польщу та Австрію.

ПАТ «Мотор Січ» для втримання своїх позицій на світових ринках проводить систематичну роботу з підвищення якості й характеристик продукції, що, розробляє нові конкурентоздатні двигуни й модифікації, удосконалює систему технічного супроводу двигунів.

Для забезпечення конкурентоспроможності авіадвигунів на зовнішніх ринках доцільно підвищити ефективність системи сертифікації на ПАТ «Мотор Січ», через те що існуюча система сертифікації відповідає тільки вимогам, що висувають вітчизняні споживачі.

Значними факторами підвищення реалізації продукції є підвищення іміджу підприємства на світових ринках, нові схеми збуту продукції, співпраця з замовниками.

ПАТ «Мотор Січ» має приділяти більше уваги науково-технічним розробкам, що дозволить покращити якість продукції, розширити продуктову лінійку, вдосконалити виробництво, зменшити загальні витрати. Велике значення має залучення інвестицій в інноваційну діяльність підприємства.

Сьогодні основною метою підприємства є підтримка платоспроможності та фінансової стабільності. Необхідно працювати в напрямку нарощування обсягів прибутку та підвищення рентабельності активів, виробництва, продажів.

Стратегічна мета – забезпечення фінансової рівноваги підприємства в довгостроковій перспективі та підтримка й прискорення економічного зростання.

Проаналізувавши фінансові результати підприємства можна виділити наступні стратегії, які дозволять реалізувати ПАТ «Мотор Січ» його можливості та уникнути загроз:

- розширення товарного ряду продукції. Підприємство вже використовує стратегію лінійного та категоріального розширення, планується серійне виробництво двигунів для літаків та вертольотів;
- розширення ринку збуту та послуг. Враховуючи унікальність товару, відомість бренду, якість та повноту ряду сервісного обслуговування,

ПАТ «Мотор Січ» має великі можливості щодо успішного розвитку цієї стратегії;

- стратегія захисту від конкурентів та підвищення конкурентоздатності продукції. Випускати аналогічну продукцію за меншою собівартістю, НДДКР, більш ефективна маркетингова діяльність, підвищення якості продукції та її контролю. Приваблення покупців за рахунок гнучкої цінової політики, що тим самим збільшить попит на продукцію та усуне конкурентів;

- стратегія модернізації устаткування. Вже використовується, завод поступово проводить технічне переоснащення виробництва та створює сприятливі умови для виробництва більш якісної продукції;

- погашення валютних кредитних зобов'язань. Через нестабільну соціально–політичну та фінансово–економічну ситуацію в Україні ПАТ «Мотор Січ» слід якомога швидше вирішити цю проблему аби уникнути ризиків та кризових явищ.

Найбільш ефективними в ситуації, що склалася для машинобудівного підприємства ПАТ «Мотор Січ», як на нашу думку є 2 наступні стратегії:

- розширення товарного ряду продукції. Необхідно використовувати нові технології, проводити нові дослідження та розробки, впровадження серійного виробництва;

- розширення ринку збуту та послуг. Виходячи зі сприятливої ринкової ситуації та лідируючого положення, необхідно й надалі розвивати свою присутність на світовому ринку та проникати на ринок Австралії, Азії та Латинської Америки.

Отже, якісна та систематична оцінка фінансового стану є важливою складовою фінансово-господарської діяльності підприємства. Допомагає підприємству підвищити ефективність своєї роботи, спрогнозувати можливі ризики та загрози у майбутньому. На основі проведеного аналізу сформувані комплекс заходів, що допоможуть підтримати фінансову стабільність підприємства на тривалий термін.

3.2. Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству і кризовим явищам на підприємстві

В сучасній умові розвитку ринкової економіки дуже важливим для підприємств є своєчасно помічати негативні тенденції в своїй роботі, які можуть призвести до кризи та навіть банкрутства підприємства. Тобто зараз неабиякого значення набуває необхідність створення такої системи управління, яка б змогла швидко реагувати на зміни як в зовнішньому так і у внутрішньому середовищі, змогла підтримувати конкурентоспроможність продукції (послуг), прагнула до оптимального використання трудових та фінансових ресурсів, сприяла прийняттю вірних управлінських рішень.

З метою уникнення кризового стану підприємствам необхідно розробляти таку фінансову стратегію, яка буде направлена на прогнозування, попередження та подолання банкрутства підприємства і яка дозволить підприємству функціонувати в умовах підвищеного ризику.

До основних сигналів та факторів, що свідчать та можуть спричинити настання кризових явищ у роботі підприємства можна віднести:

- спад попиту на продукцію;
- підвищення конкуренції в галузі;
- зниження купівельної спроможності населення;
- підвищення цін на сировину, матеріали та обладнання;
- зміни в податковій політиці;
- коливання курсу валют;
- використання застарілого обладнання, що знижує продуктивність праці та підвищує собівартість продукції;
- збільшення об'єму використання енергоресурсів;
- ослаблення кадрового потенціалу.

Програма антикризового управління повинна виконувати дві основні задачі: подолання наслідків кризи та усунення факторів, що сприяють розвитку кризовим явищам на підприємстві.

Антикризова програма на підприємстві проходить наступні етапи:

- спеціальний антикризовий моніторинг і ситуаційний аналіз, пов'язаний з визначенням ймовірних джерел і зон ризику. Слід виявити основні фактори ризику, визначивши їх взаємовідносини один з одним і вплив на загальний стан підприємства. Потім важливо обгрунтовано вирішити, вплив яких чинників підприємство в змозі витримати, а вплив яких необхідно зменшити.
- розробка і проведення системи заходів із запобігання кризовим явищам, завчасному усуненню можливих причин виникнення кризової ситуації (своєчасна відмова від не користується попитом продукції, закриття енергоємних виробництв і т.п.).
- підготовка до дій в умовах неминучих або ймовірних кризових ситуацій при неможливості усунути їх причини (зменшення ризику і ослаблення наслідків за рахунок компенсаційних заходів, в тому числі створення запасів і резервів, перепідготовки кадрів і т.п.).
- безпосереднє реагування на виникнення кризової ситуації, включаючи дії щодо запобігання збиткам і власне ліквідації кризової ситуації (забезпечення мінімально необхідної життєдіяльності найважливіших систем підприємства).
- пом'якшення і усунення наслідків кризової ситуації за рахунок здійснення компенсаційних і відновлювальних заходів.
- проведення стабілізаційних заходів.

Основні рекомендації по управлінню в умовах кризової ситуації зводяться до наступного:

- в разі виникнення кризової ситуації повинна починати працювати особлива мережа зв'язків. Її призначення полягає в тому, щоб швидко передавати інформацію в усі ланки підприємства і керівництву, перетинаючи

існуючі в повсякденності кордону підрозділів, і одночасно фільтрувати загальну масу інформації;

- введення кардинального перерозподілу звичайних обов'язків вищого керівництва. Так, наприклад, одна група керівників повинна здійснювати контроль і підтримку морального клімату в організації. Інша - організовувати і підтримувати за будь-яких обставин звичайну роботу з мінімальним рівнем зривів. І тільки особлива, третя, група керівників повинна займатися розробкою і прийняттям антикризових заходів для виходу з кризової ситуації;

- можливий склад штабної і оперативних груп управління і зв'язку між ними повинні апробовуватимуться заздалегідь. Швидке реагування на кризові ситуації необхідно виховувати і тренувати, тому всі зв'язки на випадок екстремальних умов повинні пройти випробування в не кризових умовах.

Вибір стратегії «одужання» починається з процедури спостереження, під час якої фахівець з антикризового управління проводить ретельний аналіз проблем, а також складання докладної антикризової програми - інструмент планування фінансово-економічних, технічних і управлінських заходів з реформування підприємства з метою відновлення його платоспроможності та підвищення конкурентних переваг.

Функціональними елементами системи антикризового регулювання є: моніторинг стану підприємств, маркетинг зміни галузевої структури господарства, прогнозування і планування, прийняття управлінських рішень та розпоряджень, координування і організація їх виконання, введення системи стимулів, облік і контроль результатів функціонування господарства. Всі вони знаходяться в тісному взаємозв'язку і безперервній взаємодії один з одним.

Система раннього попередження та реагування (СРПР) – це особлива інформаційна система, яка інформує керівництво про потенційні ризики, які можуть насуватися на підприємство, як із зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Дана система визначає й аналізує інформацію про приховані

обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів [33, с.52].

Основними завданнями системи раннього попередження та реагування є виявлення кризовий явищ, прогнозування ймовірності банкрутства та відшукати додаткові можливості для розвитку підприємства.

Система раннього попередження та реагування складається з двох підсистем:

- система, яка направлена на аналіз зовнішніх параметрів діяльності підприємства (оцінка ризиків та можливостей в розвитку підприємства);
- система, яка направлена на аналіз внутрішніх параметрів діяльності підприємства (оцінка загроз з боку конкурентів, держави тощо).

Основними етапами в розробці системи раннього попередження та реагування є:

- спостереження та збір інформації про зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства;
- аналіз отриманих показників та пошук оптимальних шляхів подолання негативних факторів в роботі підприємства;
- безпосереднє застосування запропонованих методів поліпшення діяльності підприємства.

Своєчасна розробка антикризової програми дозволить запобігти подальшому розвитку кризовим ситуаціям та усуненням проблемних аспектів в своїй діяльності, допоки вони не набули незворотного характеру.

Отже, розробка та втілення на підприємстві програми раннього попередження та реагування є запорукою успішного функціонування та стабільного розвитку підприємства у майбутньому.

Особливим аспектом в системі попередження та запобігання банкрутству займає економічна безпека підприємства. Економічна безпека – це стан в якому перебуває підприємство при найбільш ефективному використанні ресурсів та можливостей, що сприяє стабільному фінансовому розвитку.

Через нестабільність економічної ситуації, неможливість швидко відреагувати на негативні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі у підприємства з'являється необхідність у створенні системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Ідеальним варіантом було б створення системи економічної безпеки на стадії утворення підприємства, адже вона відіграє важливу роль в його подальшій фінансово-господарській діяльності.

Виділяють сім основних складових, що формують економічну безпеку підприємства:

- фінансова;
- техніко-технологічна;
- кадрова та інтелектуальна;
- політико-правова;
- інформаційна;
- силова;
- екологічна.

Проте, за умов сучасного розвитку до цього переліку можна додати ще інноваційну та виробничо-збутову складові економічної безпеки. Не важко здогадатись, що сутність виробничо-збутової складової зводиться до ефективного управління виробничим процесом. Інноваційна складова пов'язана з техніко-технологічною, проте темпи сучасного розвитку новітніх технологій, при застосуванні їх у виробництві раніше за своїх конкурентів, дозволяють знизити витрати сировини, підвищити продуктивність праці та якість виготовленої продукції і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність продукції.

У протидії кризовим процесам вагоме місце посідає економічна безпека підприємства як універсальна категорія, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях. Для підприємства економічна безпека відображає захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, здатність швидко усунути різнохарактерні загрози,

адаптуватися до умов, що склалися і негативно відбиваються на його діяльності.

Одним з основних сучасних інструментів профілактики кризи є контролінг, який займає особливе місце в системі управління підприємством і згідно сучасному підходу, може інтерпретуватися як інформаційне забезпечення, орієнтоване на результат управління підприємством. Ключове завдання контролінгу полягає в умінні передбачати ситуацію і забезпечити досягнення поставлених цілей. Призначення контролінгу – у створенні

Економічна безпека підприємства повинна відповідати двом принципам:

- законність – тобто комплекс заходів економічної безпеки повинен бути розроблений відповідно до чинного законодавства;
- системність – при прийнятті рішень опиратись на результати аналізу (який проводиться системно та якісно) та враховувати вплив всіх можливих чинників;
- комплексність – всі елементи розглядають в сукупності та цілісності;
- безперервність – тобто забезпечення економічної безпеки на постійній (безперервній) основі:
- своєчасність – тобто пріоритетним буде розробка заходів попередження виникненню загрози;
- економічна доцільність – порівняння величини витрат, які необхідні для забезпечення економічної безпеки та величину можливих збитків;
- взаємодія та координація усіх підрозділів підприємства.

Комплексна система забезпечення економічної безпеки підприємства представлена сукупністю засобів та методів, які спрямовані на здійснення якісного захисту інтересів підприємства від можливих загроз, що можуть призвести до фінансових втрат. Мета комплексної системи економічної безпеки також полягає у забезпеченні стабільного фінансового розвитку підприємства протягом тривалого періоду, шляхом реалізації розробленого комплексу заходів.

Банкрутство - це ризик, якого неможливо уникнути жодному суб'єкту ринкових відносин. Але ризиком можна управляти за допомогою правильної оцінки статистичної інформації і прогнозування.

Потреба в прогнозуванні банкрутства починає існувати з моменту появи підприємства на ринку. Діагностика банкрутства може проводитися і в контексті прогнозування ризиків, і при проведенні санації

Запобігання банкрутства - це діяльність, спрямована на зміцнення фінансових позицій підприємств і організацій з метою усунення загрози економічній неспроможності. Іншими словами - це пошук причин подібного явища і спосіб позбавлення від них.

В процесі подібної діяльності виробляються спеціальні методи, цілі системи по контролю і боротьбі з неспроможністю суб'єкта господарювання. Керівництво організації повинно зробити все для того, щоб уникнути банкрутства. Залежить це «все» від якості інформації, що збирається для аналізу інформації про особливості та ризики ринку, а також від правильності дослідження і застосування даних на практиці.

Існує окрема система попередження банкрутства, яка являє собою сукупність державних органів, які допомагають уникнути банкрутства і оцінюють ймовірність його виникнення. У цій системі функціонують окремі суб'єкти, діяльність яких спрямована на запобігання неспроможності і при взаємодії з ними підприємства виробляються стратегії і методи боротьби в кожному конкретному випадку.

Найбільш сприятливим способом запобігання банкрутства є його прогнозування. При створенні прогнозу виробляється система протидії ризикам, вибираються ті шляхи, які допоможуть уникнути фінансової неспроможності.

Існує три основні методи прогнозування банкрутства:

- екстраполяція;
- експертна оцінка;
- моделювання.

Ефективними є також методи спостереження, санації і зовнішнього керівництва, але вони застосовуються вже тоді, коли шансів запобігти банкрутству дуже мало.

Екстраполяція дає можливість створити прогноз на невеликий відрізок часу, коли для виникнення банкрутства існують стандартні причини, які пов'язані з діяльністю організації, а також нестабільною економікою країни. При поточному прогнозуванні використовуються ті ж параметри, які застосовувалися в аналогічній роботі для минулих періодів.

Результатом екстраполяції стає якийсь статистичний ряд, який використовується фірмою для оцінки ризиків на кожному часовому відрізку її діяльності. Точність інформації залежить від загальної економічної ситуації в країні і розглянутого часового відрізка.

Якщо економічні зміни в країні більш серйозні і необхідно створити прогноз на більш тривалий період, застосовується метод експертних оцінок. Суть його досить проста: підприємство ініціює збори певної кількості експертів. Кожен з яких оцінює ряд показників, припускаючи, який буде динаміка їх розвитку. Додатково визначається значимість кожного з параметрів. Експерти отримують ряд питань, на які необхідно надати підприємству відповідь з оцінкою ризиків в рамках заданих господарюванням параметрів.

Найбільш поширеним серед економічних методів прогнозування є метод моделювання, в якому показники піддаються комп'ютерному аналізу з використанням статистики та математичних моделей. Цей спосіб дозволяє швидко оцінити економічну, соціальну і демографічну інформацію. Особливістю методу є можливість зробити окремий аналіз діяльності кожного співробітника компанії. Він дозволяє відтворити певну ситуацію і пропонує шляхи для її запобігання. За допомогою аналізу на підставі статистичної інформації та математичного моделювання розглядаються всі фактори, які можуть стати причиною банкрутства підприємства. Завдяки цьому обробляється величезний масив інформації щодо економічного, соціального і демографічного стану в країні.

Незважаючи на ефективність, всі фінансові методи протидії платіжної неспроможності спрямовані тільки на прогнозування ситуації і запобігання ризикам. В системі протидії банкрутства існує ряд інших методів, які не пов'язані з розкриттям комерційної таємниці і дозволяють боротися з неплатоспроможністю, яка вже виникла.

Комплекс стратегічних напрямів та оперативних заходів, що направлені на попереднє виявлення та своєчасне запобігання розвитку кризовим явищам, які в свою чергу можуть привести до погіршення фінансового стану підприємства і у майбутньому до його банкрутства формують систему попередження, прогнозування та запобігання банкрутству. Ця система спрямована на створення умов для ефективної діяльності підприємства та зменшення впливу негативних факторів, шляхом завчасного їх виявлення.

Система прогнозування, попередження та запобігання банкрутству складається з таких складових:

- моніторинг – безперервне спостереження за змінами у фінансовому стані підприємства, постійний контроль за процесами, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства;
- діагностика – аналіз фінансового стану підприємства, оцінка основних сфер його діяльності, визначення слабких місць в роботі підприємства, прогнозування ймовірності його банкрутства;
- прогнозування – формування прогнозу щодо подальшого розвитку підприємства через можливі зміни як у внутрішньому так і зовнішньому його середовищі, оцінка можливого впливу негативних тенденцій на ефективність роботи;
- планування – обґрунтування та вибір стратегії подальшого розвитку підприємства;
- контролінг – полягає в контролі за дотриманням обраної стратегії розвитку, координуванні та своєчасному коригуванні намічених планів з метою уникнення розвитку кризових явищ в діяльності підприємства;

- економічна безпека – включає в себе забезпечення фінансової стійкості, оптимізацію використання фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та зниження вразливості підприємства до змін у зовнішньому середовищі;
- антикризове управління – система управління, яка направлена на пом'якшення негативного впливу кризових явищ та націлена на оздоровлення фінансового стану підприємства, шляхом мобілізації всіх резервів підприємства;
- управління ризиками – моніторинг та контроль за ризиками й прагнення до мінімізації витрат, шляхом уникнення або зниження ступеню ризику;
- реінжиніринг – використання сучасних інформаційних та технологічних досягнень з метою досягнення нових ділових цілей;
- санація – фінансове оздоровлення підприємства з метою відновлення його платоспроможності, ліквідності, конкурентоспроможності, прибутковості та фінансової стабілізації у довгостроковій перспективі;
- реорганізація – зміна організаційно-правової форми підприємства, що може сприяти повній або частковій заміні власників корпоративних прав, можлива ліквідація окремих структурних підрозділів або, навпаки, створення на базі одного підприємства кількох структурних підрозділів;
- реструктуризація – комплекс заходів, що включає в себе зміну структури підприємства, організаційно-правових форм, форми власності направлений на фінансове оздоровлення підприємства та підвищення ефективності його роботи.

Отже, дослідивши напрямки, що можуть допомогти попередити, запобігти та уникнути банкрутству розроблено систему, яка за результатами проведеного аналізу фінансового стану підприємства при наявності ймовірності банкрутства може допомогти визначити заходи та напрями, що допоможуть попередити та подолати кризові явища та запобігти банкрутству підприємства (див. рис. 3.6).

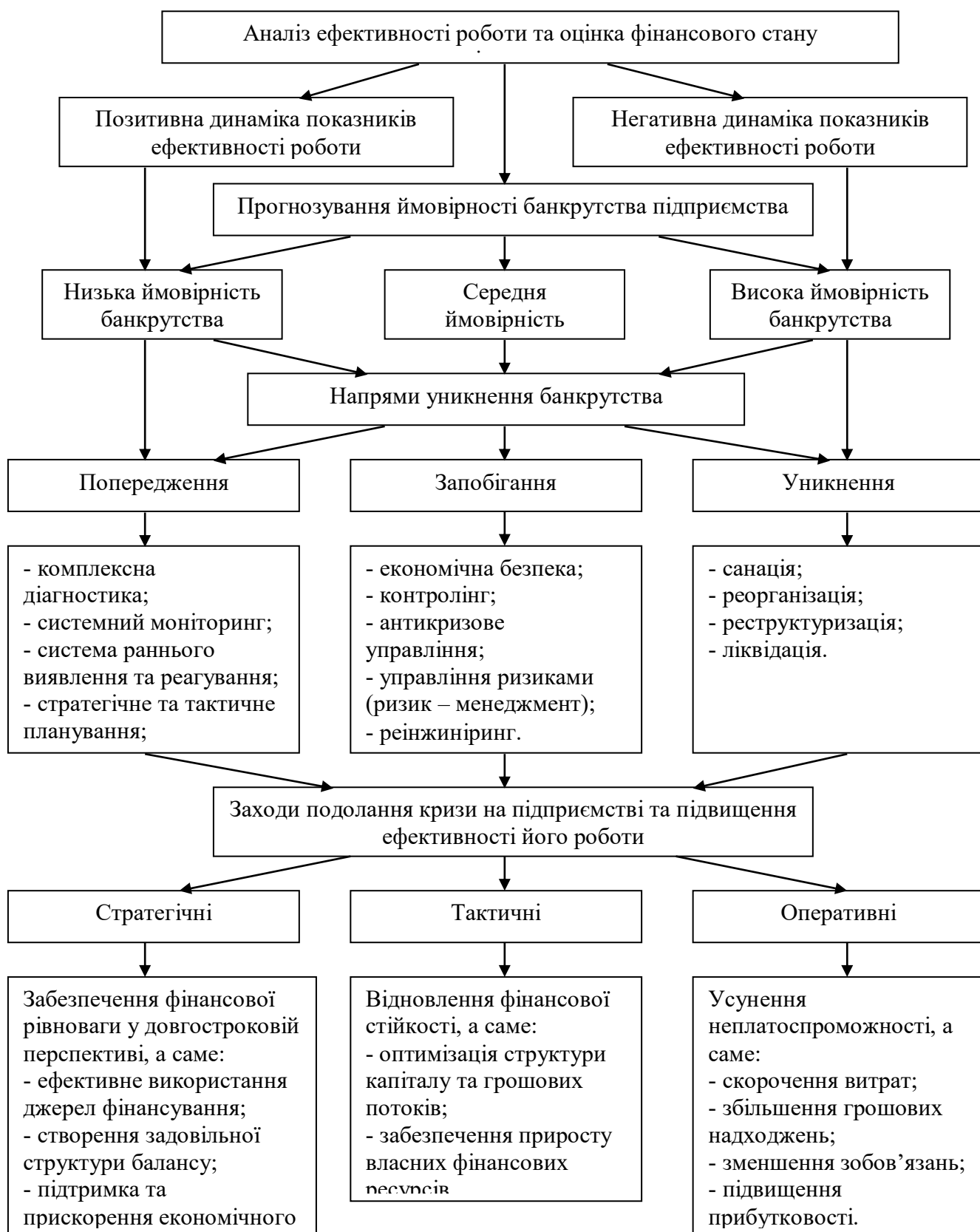

Рис. 3.6 Система попередження, подолання та запобігання банкрутству підприємства [розроблено автором]

Отже, з рис. 3.6 спостерігаємо, що для кожного стану, в якому може перебувати підприємство, застосовується комплекс заходів, що допоможе покращити його фінансове положення. Проте не існує єдиновірного напрямку щодо поліпшення фінансового оздоровлення. Кожне підприємство повинно враховувати особливості своєї діяльності, оцінювати свої конкурентні переваги, аналізувати економічну ситуацію в країні загалом та ситуацію безпосередньо в галузі у якій функціонує підприємство.

Для подолання кризи на будь-якому підприємстві можна застосувати такі основні контрзаходи:

- скорочення витрат;
- збільшення величини грошових надходжень;
- підвищення рівня прибутковості.

Для кожного напрямку уникнення банкрутства застосовується відповідний комплекс заходів:

- оперативний (спрямовані на скорочення витрат, збільшенню грошових надходжень, зменшенню зобов'язань та підвищенню прибутковості);
- тактичний (направлені на оптимізацію структури капіталу та грошових потоків);
- стратегічний (спрямовані на забезпечення фінансової стабільності у довгостроковому періоді).

Машинобудування займає вагоме місце у розвитку економіки, проте нажаль сьогодні рівень неплатоспроможності підприємств цієї галузі зростає. Це обумовлює необхідність до пошуку шляхів та напрямків стабілізації їх фінансового становища та запобіганню ймовірності настання банкрутства.

Своєчасне попередження та запобігання банкрутству полягає у розробці комплексу заходів, які допомагають підприємству мінімізувати негативний вплив кризових явищ та відновити його фінансову стійкість.

Для подолання кризового стану підприємства розробляється бізнес-план, що спрямований на фінансове оздоровлення підприємства та при цьому

використовує всі можливі зовнішні та внутрішні резерви для фінансової стабілізації підприємства на довгострокову перспективу.

До зовнішніх механізмів, що спрямовані на стабілізацію машинобудівного підприємства можна віднести:

- випуск та розміщення нових акцій і облігацій, що допоможе уникнути можливого дефіциту власного оборотного капіталу;
- тимчасове припинення виплати дивідендів;
- залучення банківських кредитів на пільгових умовах;
- модернізація обладнання та відновлення матеріально-технічної бази, шляхом використання лізингу;
- реструктуризація боргових зобов'язань.

Реструктуризацію боргових зобов'язань можна провести шляхом:

- зменшення суми щомісячного внеску, що призведе до збільшення терміну кредитування – дозволить знизити фінансове навантаження;
- отримання відстрочки – «відкладає проблему в довгий ящик»;
- рефінансування – отримання кредиту в одному банку з метою погашення в іншому;
- переоформити кредит на нових умовах, за яких підприємству буде легше його виплачувати.

До внутрішніх напрямів, що допоможуть фінансовому оздоровленню машинобудівних підприємств можна віднести:

- зниження собівартості продукції;
- підвищення якості та конкурентноспроможності продукції;
- раціональне використання виробничих ресурсів;
- максимальне використання виробничих потужностей підприємства та забезпечення безперебійності в процесі виробництва;
- скоротити величину витрат на споживання, що вираховується з прибутку підприємства.

У зв'язку зі сформованими економічними і політичними умовами в нашій країні, для того щоб вижити, підприємству необхідно проявляти

ініціативність, підприємливість і ощадливість. Запорукою виживаності і основою стабільного стану підприємства ПАТ «Мотор Січ» служить його фінансова стійкість та ефективне виробництво. Успіх справи також забезпечує кваліфіковане керівництво, яке має в своєму розпорядженні повну інформацію про фінансовий стан і господарську діяльність підприємства та здатне прогнозувати її подальший розвиток.

На разі перед ПАТ «Мотор Січ» стоїть завдання забезпечення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі та забезпечення прискорення економічного зростання підприємства у майбутньому.

Тобто, якщо підприємство буде систематично та якісно проводити аналіз свого фінансового стану, підтримувати конкурентоспроможність своєї продукції, використовувати новітнє обладнання та технології, що допоможуть підвищити продуктивність праці й знизити витрати на собівартість продукції, використовуватиме енергозберігаючі технології, удосконалювати політику ризик-менеджменту, оперативно реагувати на зміни як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі – це допоможе підприємству досягти фінансової стабільності у довгостроковому періоді та уникнути загрози банкрутства.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Аналіз потенційних небезпек

В дипломній роботі розглядається тема: «Прогнозування ймовірності банкрутства та розробка програми запобіжних заходів».

Робоче місце під час виконання роботи в сфері фінансів знаходиться в офісному приміщенні адміністративної будівлі ПАТ «Мотор Січ».

Обладнання, яке використовується під час виконання трудових обов'язків, можна умовно розділити на дві групи:

а) обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (наприклад, комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі);

б) обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (наприклад, опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

Під час виконання роботи в офісному приміщенні є можливість виникнення потенційних небезпек та різноманітних шкідливих факторів:

— ураження електричним струмом, у наслідок несправності електрообладнання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;

— механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;

— нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими).

Подібний характер роботи може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

- кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, у зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, у зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітрообмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговуючим персоналом, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

- негативний вплив електростатичних полів та випромінювань при роботі з відео дисплейними терміналами. Електростатичне поле, яке створюють

монітори з електронно-променевою трубкою негативно впливає на здоров'я користувачів комп'ютерів. Довготривале перебування користувача в електростатичному полі, що перевищує допустимі рівні може негативно вплинути на самопочуття, нервову і судинну системи. Воно може бути причиною бронхо-легеневих та шкіряних захворювань.

Накопичена статична електрика, зокрема, на екрані монітора притягує пил, бруд та інші частинки, присутні в повітрі. Причому електризується не тільки екран, а і повітря на робочому місці, а також одяг користувача.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежонебезпечної зони П-Па, тому передбачений

мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до І класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку.

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

У зв'язку з невдалим віддзеркаленням світла виникає пряма і відбита від екрана ПК блискіть. Для запобігання роздратованості та повільного процесу роботи, робочі місця розміщені таким чином, щоб прямі промені сонця не попадали безпосередньо на екран, на вікнах передбачені жалюзі. Також допоміжні настільні освітлювальні прилади розміщені таким чином, щоб світло попадало на клавіатуру, а не на екран.

Заходи захисту від негативного впливу електростатичних полів та випромінювань, які створюються моніторами з електронно-променевою трубкою.

Найбільш ефективні заходи мінімізації негативного впливу роботи з відеодисплейними терміналами на функціональний стан людини зазначені у НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин», зокрема:

- робочі місця з ВДТ слід так розташовувати відносно світових прорізів, щоб природне світло падало збоку, переважно зліва.
- при розміщенні робочих столів з ВДТ слід дотримувати такі відстані: між бічними поверхнями ВДТ – 1,2 м, відстань від тильної поверхні одного ВДТ до екрана іншого ВДТ – 2,5 м.
- екран ВДТ має розташовуватися на оптимальній відстані від очей користувача, що становить 600...700 мм, але не ближче ніж за 600 мм з урахуванням розміру літерно-цифрових знаків і символів.

Розташування екрана ВДТ має забезпечувати зручність зорового спостереження у вертикальній площині під кутом + 30 град. до нормальної лінії погляду працюючого.

Клавіатуру слід розташовувати на поверхні столу на відстані 100...300 мм від краю, звернутого до працюючого. У конструкції клавіатури має передбачатися опорний пристрій (виготовлений із матеріалу з високим коефіцієнтом тертя, що перешкоджає її зсуву), який дає змогу змінювати кут нахилу поверхні клавіатури у межах 5...15 град. Висота середнього рядка клавіш має не перевищувати 30 мм. Поверхня клавіатури має бути матовою з коефіцієнтом відбиття 0,4.

Також для зменшення накопичування пилу, бруду та інших частинок, присутніх в повітрі внаслідок електростатичних полів передбачені вологі прибирання робочої поверхні.

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу розмірами $A \times B \times H = 10 \times 10 \times 3$ м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету $E_n = 300$ лк.

1. Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника;

$$N_p = \frac{10}{(3 - 0,8) \cdot 1,4} = 4, \text{ шт.}$$

2. Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильника $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт;

$$L_{\max} = \frac{10}{4} = 2,5, \text{ м}.$$

3. Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$$i = \frac{10 \cdot 10}{(3 - 0,8) \cdot (10 + 10)} = 2,27.$$

4. Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильником типу ЛПО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює $\eta = 56 \%$.

5. Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_z \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу (для кабінету $k_z = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 10 \cdot 10 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,56} = 82500, \text{ лм.}$$

6. Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні $N_{св}^*$:

$$N_{св}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м;

$$N_{св}^* = \frac{10 \cdot 10}{2,5^2} = 16, \text{ шт.}$$

7. Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла $\Phi_{л}^*$:

$$\Phi_{л}^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{л}^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$N_{л}^*$ – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{л}^* = N_{св}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\text{л}}^* = 16 \cdot 2 = 32, \text{ шт};$$

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{82500}{32} = 2578, \text{ лм}.$$

8. Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi_{\text{л}}^*$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_{\text{л}}$:

$$m = \frac{\Phi_{\text{л}}^*}{\Phi_{\text{л}}}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{2578}{2600} = 0,99.$$

9. Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де $N_{\text{св}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи;

$$N_{\text{св}} = 16 \cdot 0,99 = 16, \text{ шт}.$$

10. Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні $N_{\text{л}}$:

$$N_{\text{л}} = N_{\text{св}} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де $N_{\text{св}}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\text{л}} = 16 \cdot 2 = 32, \text{ шт.}$$

11. Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_{\text{л}} \cdot N_{\text{л}} \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де $\Phi_{\text{л}}$ – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

$N_{\text{л}}$ – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості;

$$E_p = \frac{2600 \cdot 32 \cdot 0,56}{10 \cdot 10 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 302, \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунку загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 302 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення і яке забезпечується за допомогою 16 світильників типу ЛПО.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо

комп'ютер не працює протягом визначеного часу;

- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: n+=1500-30000 (шт. на 1см³); n- = 3000-5000 (шт. на 1см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Горінням називається складний фізико-хімічний процес взаємодії горючої речовини та окислювача, який супроводжується виділенням тепла та випромінюванням світла.

Процес горіння призводить до пожежі.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Виходячи з аналізу речовин та матеріалів, які використовуються при роботі у приміщенні обладнаному ПК з ВДТ:

- згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В);

- відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», воно належить до категорії «Д» з пожежної безпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Оскільки офісне приміщення обладнане ПК з ВДТ належить до категорії «Д» з пожежної безпеки, тому відповідно до вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» воно має II ступінь вогнестійкості.

Обладнання, силові та освітленні мережі офісного приміщення обладнаного ПК з ВДТ відповідають вимогам пожежної безпеки, оскільки виконані відповідно до вимог НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», та мають ступінь захисту ізоляції обладнання IP44 яка відповідає класу пожежонебезпечної зони П-Па до якої належить приміщення.

В приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д та площею 48 м² передбачені первинні засоби пожежогасіння, а саме встановлені три вуглекислотні вогнегасники місткістю 3 літри. Також із-за неможливості перебування персоналу в офісі цілодобово передбачені комбіновані датчики, які реагують на виділення диму та підвищення температури та передають сигнал на пульт пожежної охорони.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

Порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих.

У більшості випадків стихійні лиха супроводжуються загибеллю матеріальних цінностей, а іноді і людськими втратами. Тому при ліквідації наслідків стихійних лих основним завданням сил цивільного захисту (ЦЗ) є врятування людей і (по можливості) матеріальних цінностей. Успіх дій формувань багато в чому залежить від своєчасної організації та проведення розвідки й обліку конкретних умов обстановки. Оскільки стихійні лиха виникають раптово, оповіщення о. с. формувань, їх укомплектування і створення угруповань сил ЦЗ повинні проводитися в найкоротший термін. Виступ формувань з районів збору в райони дій повинен здійснюватися з максимально можливою швидкістю. Командири формувань у районах робіт повинні постійно знати обстановку і, у відповідності з її зміною, уточнювати раніше поставлені чи ставити нові завдання підрозділам.

Прогнозування загрози повеней дозволяє вчасно здійснити комплекс попереджувальних заходів, які значно знижують можливі збитки, а також створити сприятливі умови для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у зонах затоплення. Зміст цих заходів і їх обсяг визначаються часом попередження повені.

Так, масштаби повеней, які викликаються весняними водами, можна прогнозувати за місяць і навіть більше завдяки постійним спостереженням органами гідрометеослужби.

Про майбутню небезпеку повені чи селевого потоку оповіщаються всі організації і населення.

У населених пунктах і на об'єктах, яким загрожує затоплення, виставляються рятувальні пости зі складу формувань і встановлюється зв'язок з ними. Для захисту мостів, гребель, водозабірних та інших споруд виділяються аварійні команди. У місцях, де можливі затори льоду, установлюється цілодобове чергування команд підривників. За рішенням місцевих органів влади можуть бути проведені: завчасна евакуація населення, вивезення матеріальних цінностей і відгін сільськогосподарських тварин у безпечні місця.

Для підтримки порядку в районах затоплення, на шляхах евакуації населення й у місцях його зосередження, на маршрутах руху сил, а також на автомобільних і залізничних шляхах організовується комендантська служба. Крім того, у зонах затоплення і місцях зосередження евакуйованого населення організовується охорона громадського порядку, яка гарантує безпеку людей, захист державного й особистого майна.

У зонах ураганів у період їх виникнення за вказівками органів влади оповіщається населення і приводяться до готовності формування, виділені для ліквідації наслідків стихійних лих.

Командири військових частин і формувань ЦЗ, одержавши завдання, виводять підлеглі їм сили до об'єктів робіт. По прибутті в потерпілі від урагану райони організовують порятунок людей, надання потерпілим медичної допомоги і їх евакуацію, локалізацію і гасіння пожеж, а також роботи з усунення аварій і ушкоджень на комунально-енергетичних мережах і лініях зв'язку та з розчищення завалів вулиць і доріг.

Заходи для попередження зсувів і боротьба з ними здійснюються в залежності від факторів, які ці зсуви викликають. До таких заходів відносяться: будівництво споруд, які укріплюють берег проти підмивання схилів;

обладнання дренажних споруд по перехопленню і відведенню підземних вод; риття каналів для поверхневого водостоку, улаштування підпірних стінок різних конструкцій; зміцнення схилів рослинністю і насамперед - лісопосадками.

Для ліквідації наслідків зсувів залучаються зведені загони та команди, зведені загони і команди механізації робіт, деякі формування служб. Можуть використовуватися і військові частини.

Щоб уникнути руйнівних наслідків у районах загрози, де можливі поштовхи силою 7 і більше балів (за 12-бальною шкалою), будуються сейсмостійкі житлові будівлі, промислові будівлі й інші об'єкти та споруди.

При ліквідації наслідків землетрусів у постраждалих містах і на ОГ рішенням органів влади чи надзвичайних комісій для проведення рятувальних робіт, локалізації і ліквідації аварій на комунально-енергетичних мережах і гасіння пожеж залучаються спеціалізовані формування відомств, формування ЦЗ міст і районів, військові частини. Склад і дії сил при ліквідації наслідків землетрусів визначаються характером і обсягом руйнувань. Успіх багато в чому залежить від повноти і своєчасності одержання розвідувальних даних. Для визначення санітарно-епідемічного стану району землетрусу, виявлення кількості і стану потерпілих, установлення можливості розгортання медичних формувань і визначення потрібної кількості медичних сил проводиться медична розвідка.

Швидке висування сил є одним з вирішальних факторів, що забезпечують успішність проведення рятувальних робіт. Тому необхідно передбачити всі засоби забезпечення руху сил ЦЗ у вогнищах землетрусів.

Здійснення інших невідкладних робіт припускає в першу чергу усунення тих аварій на комунально-енергетичних і технологічних мережах, що створюють безпосередню загрозу для життя людей і насамперед аварій на комунікаціях зі сильно діючими отруйними речовинами (СДОР). При ліквідації аварій на газопроводах негайно повинна бути припинена подача газу в мережу. Аварії на водопроводі, що проходить поблизу будівель і споруд, можуть спричинити затоплення; пошкоджені ділянки якомога швидше відключаються.

Для наведення і підтримки порядку серед населення, яке опинилося в зоні землетрусу, організовується комендантська служба, на основних маршрутах устанавлюються контрольно-пропускні пункти і вводиться патрулювання.

Таким чином, у цьому розділі розглянуто аналіз потенційних небезпек, що можуть вплинути на здоров'я працівників під час виконання робочих обов'язків в офісному приміщенні ПАТ «Мотор Січ». Заходи по забезпеченню безпеки, заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці (розраховане загальне штучне освітлення в приміщенні офісу, яке дорівнює 302 лк), заходи з пожежної безпеки (в приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д та площею 48м² передбачені первинні засоби пожежогасіння, а саме встановлено три вуглекислотні вогнегасники місткістю 3 літри. Також із-за неможливості перебування персоналу в офісі цілодобово передбачені комбіновані датчики, які реагують на виділення диму та підвищення температури та передають сигнал на пульт пожежної охорони) та заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях, а саме порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих.

ВИСНОВКИ

За сучасних умов розвитку економіки питання банкрутства підприємств постає особливо гостро через зростання кількості збиткових підприємств, нестабільні умови господарювання, недосконалість законодавчої бази. Банкрутство є поширеним явищем сьогодення і містить в собі не лише економічний, але й юридичний та соціальний зміст, оскільки його наслідки залишають свій відбиток у всіх сферах суспільного життя.

Загальновідомо, що банкрутство є невід'ємною частиною будь-якої економіки, так як дозволяє з одного боку «відсіяти» неефективні підприємства, а з іншого – сприяє оздоровленню суб'єктів господарювання, які зазнали тимчасових фінансових труднощів. За умов сучасного розвитку економіки, своєчасне прогнозування кризових явищ та формування відповідного механізму протидії їм є дуже важливим для підтримки ефективної діяльності підприємства. Застосування дієвого комплексу антикризових заходів дозволить підприємству зміцнити свої позиції на ринку та уникнути загрози банкрутства.

У ході роботи було досліджено економічний зміст поняття «банкрутство», його види та наслідки. Розглянуто моделі вітчизняних та зарубіжних науковців, що допомагають спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства. На прикладі ПАТ «Мотор Січ» проаналізовано фінансовий стан підприємства. Виходячи з проведеної роботи, можна зробити висновок, що ПАТ «Мотор Січ» має досить стабільний фінансовий стан, підтримує на відповідному рівні найважливіші показники фінансової стійкості, показники ліквідності та платоспроможності також знаходяться в межах нормативних значень або перевищують їх, що є позитивною динамікою. Величина виручки від реалізації, власного оборотного капіталу та об'єм грошового потоку протягом 2014-2017 років стабільно зростають, що говорить про підвищення ефективності роботи підприємства.

Визначення типу фінансової стійкості показало, що підприємство систематично проводить оцінку та аналіз свого фінансового становища та вчасно помічає та реагує на негативні тенденції в ефективності роботи. При зміні типу фінансової стійкості з нормальної до нестійкого фінансового стану підприємство визначило свої проблемні місця та застосувало комплекс заходів, що були направлені на мінімізацію негативних впливів та поліпшення фінансового стану, що сприяло поверненню підприємства до нормальної фінансової стійкості.

Аналіз коефіцієнтів, що визначають рівень фінансової стійкості підприємства свідчить про те, що ПАТ «Мотор Січ» зменшує свою залежність у позикових коштах та про достатність величини власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Показники рентабельності активів, власного капіталу та виробничих фондів на кінець аналізованого періоду мають позитивну динаміку зміни. Це свідчить про підвищення рівня прибутковості підприємства та зростання ефективності його роботи.

Також було проведено аналіз прогнозування ймовірності банкрутства ПАТ «Мотор Січ» за допомогою різних моделей. Результати досліджень показали, що підприємству не загрожує банкрутство у найближчому майбутньому. За всіма розрахованими моделями підприємство має задовільне фінансове становище та має непогані довгострокові перспективи.

На основі проведеного аналізу було запропоновано стратегічні напрями підвищення ефективності діяльності ПАТ «Мотор Січ» та програми запобіжних заходів банкрутства.

В загалом система заходів, що направлені на підтримку та покращення фінансового положення підприємства повинна включати:

- постійний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища;
- стимулювання збільшення вхідних грошових потоків та зменшення вихідних;
- оптимізація структури активів;

- збільшення величини оборотного капіталу;
 - мобілізація внутрішніх резервів;
 - оптимізація співвідношення позикового та власного капіталу;
 - скорочення витрат;
 - стимулювання росту виручки від реалізації;
 - забезпечення приросту власних фінансових ресурсів;
 - модернізація обладнання;
 - аналіз складових собівартості продукції та пошук шляхів її зниження;
- розробка стратегій направлених на підтримку та прискорення економічного зростання.

Проаналізувавши фінансові результати підприємства можна виділити наступні стратегії, які дозволять реалізувати ПАТ «Мотор Січ» його можливості та уникнути загроз:

- розширення товарного ряду продукції;
- розширення ринку збуту та послуг;
- стратегія захисту від конкурентів та підвищення конкурентоздатності продукції;
- стратегія модернізації устаткування;
- погашення валютних кредитних зобов'язань.

Була розроблена модель оперативного реагування на зміну динаміки показників фінансового стану підприємства, яка допоможе відповісти на питання підприємству необхідно впровадити комплекс заходів направлених на підвищення ефективності роботи або застосувати програму антикризового управління підприємством.

На разі перед ПАТ «Мотор Січ» стоїть завдання забезпечення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі та забезпечення прискорення економічного зростання підприємства у майбутньому.

Тобто, якщо підприємство буде систематично та якісно проводити аналіз свого фінансового стану, підтримувати конкурентоспроможність своєї продукції, використовувати новітнє обладнання та технології, що допоможуть підвищити продуктивність праці й знизити витрати на собівартість продукції, використовуватиме енергоощадні технології, удосконалювати політику ризик-менеджменту, оперативно реагувати на зміни як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі – це допоможе підприємству досягти фінансової стабільності у довгостроковому періоді та уникнути загрози банкрутства

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волот, О. І. Банкрутство підприємства: сутність, ймовірність та методи визначення // О. І. Волот, І. М. Бабич, О. О. Ткаченко // Науковий вісник Полісся. — 2015. — №4 (4). — С. 61-67.
2. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. — К; Ника-Центр Эльга, 2007. — 451 с.
3. Терещенко, О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник / О. О. Терещенко. — К:КНЕУ, 2004. — 412 с.
4. Пластун, О. Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі / О. Л. Пластун // Вісник ЖДТУ. — 2009 — № 2. — С. 256- 261.
5. Гринчуцький, В. І. Економіка підприємства: навчальний посібник / В. І. Гринчуцький, Е. Т. Карапетян, Б. В. Погріщук. — К: Центр учбової культури, 2010. — 304 с.
6. Бойчик, І. М. Економіка підприємства :навч. посіб. / І.М. Бойчик. — 2-ге вид., доп. і переробл. — К. : Атіка, 2006. — 528 с.
7. Данілов, О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навчальний посібник / О. Д. Данілов, Т. В. Паєнтко. - К.: ЦУЛ, 2011. - 256 с.
8. Третяк, О. Про проблему банкрутства підприємств / О. Третяк // Економіка України. — 2000. - № 2. — С. 46-50.
9. Найповніший тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eslovnyk.com/>
10. Закон України «Про поновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. з наступними змінами
11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.subject.com.ua/economic/business/144.html>

12. Фурман Т.Ю., Прокопович Н.І. Причини банкрутства та механізми його запобігання на підприємстві // Економічні науки.— 2008. — № 10.
13. Король В. А. Фінанси підприємств : навчальний посібник [Електронний ресурс] / В.А. Король. — Режим доступу : <https://buklib.net/books/27773/>
14. Доній В.О. Проблема визначення поняття та класифікації видів банкрутства фізичної особи-підприємця Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NBG_2015/Pravo/10_190960.doc.htm
15. Троц І. В. Банкрутство підприємства: підстави, переваги та недоліки / І. В. Троц // Активізація наукових досліджень – 2011 : зб. матеріали всеукр. наук.- практ. конф., 17 серпня 2011 р. – Миколаїв : Барви України, 2011. – С. 14–16.
16. Троц, І. В. Система попередження та економічні напрями запобігання банкрутству підприємств [Текст] : дис... канд. екон. наук, спец.: 08.00.04 - економіка та упр. підприємствами (за видами екон. діяльності) / Троц Ірина Вікторівна – Хмельницький : Хмельницький нац. ун-т, 2016. – 240 с.
17. Боронос, В.Г. Управління фінансовою санацією підприємств [Текст]: навч. посіб. / В.Г. Боронос, І.Й. Плікус, І.М. Кобушко. - Суми: СумДУ, 2010. - 437 с.
18. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч посібник / О. О, Терещенко — К:КНЕУ, 2004 — 412 с
19. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Т98 Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. – Полтава : ПДАА, 2016. – 430 с.
20. Матвійчук А.В. Діагностика банкрутства підприємств / А.В. Матвійчук // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 20-28.

21. Слав`юк, Р. А. Фінанси підприємств: підручник / Р. А. Слав`юк ; Національний банк України, Університет банківської справи. - К. : УБС НБУ : Знання, 2010. - 550 с.
22. Аверіна М. Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М. Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 9. — С. 92–100.
23. Фінанси підприємств: підручник / [Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін.]; кер. колавт. і наук. ред. проф.А.М.Поддєрьогін. – Восьме вид., перероб. і доп.. – К.: КНЕУ, 2013. – 219 с.
24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5652105/page:14/>
25. Сороківська М. В. Фінанси підприємств : навч. посібник / М. В. Сороківська, Т. Я. Андрейків. - Львів: вид-во ЛКА, 2015. – 288 с.
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://adhdportal.com/book_814_chapter_24__1._Ponjattja_bankrutstva.html
27. Квасницька Р.С. Теоретико-концептуальні підходи до визначення поняття «банкрутство»/ Р.С. Квасницька, І.М. Кордонець// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/9/kordonets.php>
28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.motorsich.com/ukr/profile/>
29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мотор_Січ
30. Грабовецький, Б. Є. Економічний аналіз : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2013. – 85 с.
31. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств [текст] : підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук - К. : «Центр учбової літератури», 2013. - 504 с.
32. Філімоненков, О. С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид., перероб. і доп. – к: МАУП, 2004. — 328 с.

33. Акопян А.А., Шмалюк Л.І. Основні проблеми оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / А.А. Акопян, Л.І. Шмалюк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – № 25– С. 123-128
34. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. – С. 1-7
35. Бандурка О.А. Фінансова діяльність підприємства. / Бандурка О.А. – К.:Либідь, 2011. – 384 с.
36. Дахно І.І. Зовнішньоекономічний менеджмент. / Дахно І.І. К.: Центр учбової літератури, 2012. — 568 с.
37. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61–62.
38. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства //Економіка, фінанси, право. – К., 2009. - №7. – С.26-29.
39. Акопян А.А., Шмалюк Л.І. Основні проблеми оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / А.А. Акопян, Л.І. Шмалюк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – № 25– С. 123-128
40. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. – С. 1-7
41. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М.Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №9. – С. 92-100.
42. Сусіденко О.В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика. Монографія. — Київ: Центр учбової літератури, 2015. — 128 с.
43. Троц І. В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку / І. В. Троц // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер.: Економіка. – 2011. – № 10/1, т. 19, вип. 5 (2). – С. 221–228.
44. Рибалко О.М., Дьячкова Н.С. Фіктивне банкрутство та ознаки його виявлення / О.М. Рибалко, Н.С. Дьячкова // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - № 2 (10). – С. 71-77

45. Мірошніченко О.Ю. Інститут банкрутства як інструмент регулювання діяльності неплатоспроможних підприємств / О.Ю. Мірошніченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Випуск 27. – Т.1. – С. 321-331.
46. Рясних, Є. Г. Основи фінансового менеджменту : навчальний посібник / Є. Г. Рясних. - К. : Академвидав, 2010. - 336с.
47. Нетребенко Н. С. Оцінка ймовірності виникнення банкрутства в Україні скляної галузі [Електронний ресурс] / Н. С. Нетребенко. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2013/Economics/10_140610.doc.htm
48. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 432с.
49. Бакута А. В. Сучасний стан машинобудівного комплексу України: проблеми та перспективи / А. В. Бакута // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. - № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2015/10.pdf
50. Дзюба М. І. Аналіз стану машинобудівних підприємств України на зовнішніх та внутрішніх ринках / М. І. Дзюба // Збірник праць Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://www.mev-hnu.at.ua>
51. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2008. — № 1 (1). [Електронний ресурс]. — Режим доступу - <https://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2008/EUPMG108/Krakos.pdf>
52. Шкільнюк О. М. Основні напрями та пріоритети інноваційної діяльності в машинобудуванні України / О. М. Шкільнюк // Формування ринкових відносин в Україні. - 2007. - №5. - с.100-105.

53. Хмелевський О. В. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування / О. Хмелевський // Економіст. – 2008. – № 3. – С. 50–58.

54. Гєєць В. М. Структура економіки і структурна політика її стабілізації / В. М. Гєєць // Економіка України. — 2006. — № 4. — С. 17—18.

55. Молдован О. О. Кризові явища в промисловості України та пріоритетні заходи антикризової політики / О. О. Молдован // Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/Juli2009/05.htm>

56. Колісник М. К. Стан підприємств машинобудування в Україні і можливі шляхи виходу з кризи за допомогою стратегії інтеграції / М. К. Колісник, К. Е. Сміх // Регіональна економіка : наук.-практ. журн. — Л., 2007. — 2007. — С. 163-173.

57. Лишиленко В. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник / В. І. Лишиленко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 325 с.

58. Гілецький Й. Р. Географія : Навчальний посібник. / Й. Р. Гілецький. — Т: Підручники і посібники, 2009. — 147 с.

59. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: [Навч. метод. посіб.]. / О. Я. Базилінська. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 328 с.

60. Безрутченка С. М. та інші. Фінансовий аналіз: [Навч. метод. посіб.]. / С. М. Безрутченка, Л. С. Селіверстова, О. В. Скрипник. — К. : «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. — 274 с.

Додаток А
Фінансова звітність ПАТ «Мотор Січ»

Таблиця А.1

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан) ПАТ «Мотор Січ», тис. грн.

Актив	Код рядка	На 01.01. 2014	На 01.01. 2015	На 01.01. 2016	На 01.01. 2017	На 01.01. 2018
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи:	1000	1148	1949	1884	5366	3695
первісна вартість	1001	1742	2448	2712	7583	8688
накопичена амортизація	1002	594	499	828	2217	4993
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	0	0	0	0
Основні засоби:	1010	4531557	5220418	5817858	6444350	7033627
первісна вартість	1011	6220486	7468398	8686955	10314832	11414431
знос	1012	1688929	2247980	2869097	3870482	4380804
Інвестиційна нерухомість:	1015	30797	29136	28457	26824	26744
первісна вартість	1016	34015	34015	35011	35061	36671
знос	1017	3218	4879	6554	8237	9927
Довгострокові біологічні активи:	1020	235	-	-	-	-
первісна вартість	1021	235	-	-	-	-
накопичена амортизація	1022	0	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	303560	49442	66507	35178	35933
інші фінансові інвестиції	1035	8852	32290	29824	1545	1546
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	17018	8986	6646	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	-	120717	115505
Гудвіл	1050	-	-	-	-	-
Гудвіл при консолідації	1055	-	736	-	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-	-	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-	92439	205369	418867
Усього за розділом I	1095	4893167	5342957	6043615	6839349	7635917
II. Оборотні активи						
Запаси	1100	5490054	7224122	10533272	13308727	14365601
Виробничі запаси	1101	1513620	2030373	3365629	3815509	4218462
Незавершене виробництво	1102	3661565	4741669	6597180	8507188	8921359
Готова продукція	1103	306945	439854	552776	969930	1206139

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Товари	1104	7924	12226	17687	16100	19641
Поточні біологічні активи	1110	209	139	138	165	87
Депозити перестраховування	1115	-	-	-	-	-
Векселі одержані	1120	-	444	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	454668	893798	910190	1121133	3195027
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
за виданими авансами	1130	531485	1123363	871206	581123	562501
з бюджетом	1135	244364	297871	281971	49041	270757
у тому числі з податку на прибуток	1136	19646	6732	3370	47	24
з нарахованих доходів	1140	-	-	383	375	490
із внутрішніх розрахунків	1145	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	112828	107073	154436	322809	359056
Поточні фінансові інвестиції	1160	916327	551005	635516	559935	9313
Гроші та їх еквіваленти	1165	456811	950503	1273420	2352855	2756289
Готівка	1166	250	11628	804	1672	1591
Рахунки в банках	1167	430387	592524	1149135	2349829	2752625
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	-	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-	-	-	-
у тому числі в:						
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-	-	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-	-	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-	-	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-	-	-	-
Інші оборотні активи	1190	95243	78049	40855	115410	88081
Усього за розділом II	1195	8301989	11226367	14701387	18411573	21607202
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	954	10130	11539	110	338
Баланс	1300	13 196 110,00	16 579 454,00	20 756 541,00	25 251 032,00	29 243 457,00
Пасив	2	3	4	5	6	7
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	280529	280529	280529	280529	280529

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-	-	-	-
Капітал у дооцінках	1405	6379	7761	7112	122128	121682
Додатковий капітал	1410	494578	541524	641413	502059	522693
Емісійний дохід	1411	408077	408578	416087	417258	422565
Накопичені курсові різниці	1412	1276	51337	34092	84772	99407
Резервний капітал	1415	73982	71184	71184	71251	71315
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	8363194	9887100	13316483	15405679	18440600
Неоплачений капітал	1425	0	0	0	0	0
Вилучений капітал	1430	-29856	-14670	-374	-2852	-3539
Інші резерви	1435	-	-	-	-	-
Неконтрольована частка	1490	53736	-10999	-82307	-63652	-51847
Усього за розділом І	1495	9242542	10762429	14234040	16315142	19381433

ІІ. Довгострокові зобов'язання і забезпечення

Відстрочені податкові зобов'язання	1500	80419	33256	8516	18476	15686
Пенсійні зобов'язання	1505	176761	171290	62273	76913	65342
Довгострокові кредити банків	1510	41359	23148	17878	359177	369971
Інші довгострокові зобов'язання	1515	49754	29168	29097	1735357	1891259
Довгострокові забезпечення	1520	76710	71733	72352	71923	71244
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0	0	0
Цільове фінансування	1525	983656	1500909	1056084	914966	1328767
Благодійна допомога	1526	-	-	-	-	-
Страхові резерви, у тому числі:	1530	-	-	-	-	-
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	-	-	-	-	-
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	-	-	-	-	-
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	-	-	-	-	-
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	-	-	-	-	-
Інвестиційні контракти;	1535	-	-	-	-	-
Призовий фонд	1540	-	-	-	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-	-	-	-
Усього за розділом ІІ	1595	1408659	1829504	1246200	3176812	3742269

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	1600	440015	494668	601461	874166	804356
Векселі видані	1605	4903	367	103	103	103
Поточна кредиторська заборгованість:						
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	50217	86950	40329	19323	57665
за товари, роботи, послуги	1615	270783	592548	577997	661396	533649
за розрахунками з бюджетом	1620	13246	15481	1300155	186195	208736
за у тому числі з податку на прибуток	1621	1455	566	1277277	158958	176777
за розрахунками зі страхування	1625	34100	38854	34439	33017	40605
за розрахунками з оплати праці	1630	57934	78133	89337	93344	119991
за одержаними авансами	1635	1564494	2580029	2518833	2781277	3279571
за розрахунками з учасниками	1640	39020	49768	19968	55356	98133
із внутрішніх розрахунків	1645	-	-	-	-	-
за страховою діяльністю	1650	3458	-	-	-	-
Поточні забезпечення	1660	33863	33218	60369	59284	63235
Доходи майбутніх періодів	1665	1031	1326	1168	971486	884415
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	31845	16179	32142	24131	29296
Усього за розділом III	1695	2544909	3987521	5276301	5759078	6119755
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-	-	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-	-	-	-
Баланс	1900	13196110	16579454	20756541	25251032	29243457

Таблиця А.2

Консолідований звіт про фінансові результати
(Звіт про сукупний дохід) ПАТ «Мотор Січ», тис. грн.

Стаття	Код рядка	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ							
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	7 845 558,00	8 583 924,00	10 730 122,00	13 824 039,00	10 546 323,00	15 150 429,00
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-	-	-	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-	-	-	-	-
Премії, передані у перестрахування	2012	-	-	-	-	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-	-	-	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(4 628 489,00)	(4 974 227,00)	(5 514 991,00)	(4 933 107,00)	(4 137 864,00)	(6 687 998,00)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-	-	-	-	-

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Валовий: прибуток	2090	3 217 069,00	3 609 697,00	5 215 131,00	8 890 932,00	6 408 459,00	8 462 431,00
Валовий: збиток	2095	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-	-	-	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-	-	-	-	-
Інші операційні доходи	2120	5 280 232,00	5 664 497,00	7 550 857,00	10 562 058,00	9 991 344,00	8 388 733,00
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-	-	-	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-	-	-	-	-
Адміністративні витрати	2130	(565 604,00)	(657 976,00)	(774 110,00)	(997 124,00)	(1 042 826,00)	(1 246 056,00)
Витрати на збут	2150	(403 480,00)	(446 726,00)	(565 950,00)	(804 272,00)	(779 587,00)	(896 893,00)
Інші операційні витрати	2180	(5 113 446,00)	(5 978 638,00)	(7 781 602,00)	(11 802 464,00)	(11 026 291,00)	(9 121 302,00)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-	-	-	-	-

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-	-	-	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	2 414 771,00	2 190 854,00	3 644 326,00	5 849 130,00	3 551 099,00	5 586 913,00
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-	-	-	-	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	13 787,00	4 257,00	2 892,00	14 184,00	9 187,00	124,00
Інші фінансові доходи	2220	22 586,00	9 572,00	15 749,00	55 118,00	21 501,00	5 699,00
Інші доходи	2240	117 691,00	92 620,00	181 248,00	339 035,00	255 137,00	479 345,00
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-	-	-	-	-
Фінансові витрати	2250	(54 805,00)	(31 898,00)	(70 923,00)	(100 003,00)	(190 164,00)	(205 672,00)
Втрати від участі в капіталі	2255	(16 323,00)	(2 827,00)	(619,00)	(9 486,00)	(1,00)	(924,00)
Інші витрати	2270	(67 667,00)	(199 029,00)	(1 465 816,00)	(1 634 929,00)	(893 075,00)	(1 678 730,00)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-	-	-	-	-
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	2 430 040,00	2 063 549,00	2 306 857,00	4 513 049,00	2 753 684,00	4 186 755,00
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	-	-	-	-	-	-

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(607 175,00)	(744 358,00)	(746 490,00)	(1 183 399,00)	(709 587,00)	(1 082 581,00)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-	-	-	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	1 822 865,00	1 319 191,00	1 560 367,00	3 329 650,00	2 044 097,00	3 104 174,00
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-	-	-	-	-	-
II. СУКУПНИЙ ДОХІД							
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	5 051,00	10 051,00	3 726,00	-	193 281,00	(34,00)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-	-	-	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	317,00	(434,00)	35 175,00	(11 823,00)	60 090,00	21 313,00
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	(1 697,00)	53,00	12,00	(5,00)	-	-
Інший сукупний дохід	2445	(21 609,00)	119 328,00	(9 400,00)	108 175,00	(13 375,00)	489,00
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(17 938,00)	128 998,00	29 513,00	96 347,00	239 996,00	21 768,00
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(4 106,00)	23 288,00	(1 268,00)	-	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(13 832,00)	105 710,00	28 245,00	96 347,00	239 996,00	21 768,00

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	1 809 033,00	1 424 901,00	1 588 612,00	3 425 997,00	2 284 093,00	3 125 942,00
Чистий прибуток (збиток), що належить:	2470	1 840 361,00	1 324 005,00	1 561 450,00	3 408 073,00	2 089 523,00	3 097 889,00
власникам материнської компанії							
неконтрольованій частці	2475	(17 500,00)	(4 814,00)	(1 083,00)	(78 423,00)	(45 426,00)	6 285,00
Сукупний дохід, що належить:	2480	1 828 641,00	1 426 377,00	1 604 295,00	3 500 473,00	2 240 363,00	3 112 984,00
власникам материнської компанії							
неконтрольованій частці	2485	(19 608,00)	(1 476,00)	(15 683,00)	(74 476,00)	43 744,00	12 959,00
III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ							
Матеріальні затрати	2500	8 475 644,00	4 323 006,00	4 486 747,00	5 738 689,00	5 228 253,00	5 860 340,00
Витрати на оплату праці	2505	2 369 256,00	1 238 935,00	1 378 749,00	1 793 253,00	1 835 048,00	2 352 259,00
Відрахування на соціальні заходи	2510	857 524,00	445 817,00	495 925,00	514 503,00	390 454,00	498 880,00
Амортизація	2515	893 367,00	475 336,00	559 064,00	700 643,00	850 296,00	804 089,00
Інші операційні витрати	2520	2 245 455,00	6 730 657,00	8 704 217,00	13 534 351,00	12 352 079,00	10 906 682,00
Разом	2550	14 841 246,00	13 213 751,00	15 624 702,00	22 281 439,00	20 656 130,00	20 422 250,00
IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ							
Середньорічна кількість простих акцій	2600	2 042 552,00	2 077 990,00	2 077 990,00	2 077 990,00	2 077 736,00	2 077 710,00
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2 042 552,00	2 077 990,00	2 077 990,00	2 077 990,00	2 077 736,00	2 077 710,00

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	892.44	634.84	750.9	1602.34	983.8	1494.03
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	892.44	634.84	750.9	1602.34	983.8	1494.03
Дивіденди на одну просту акцію	2650	10,00	12,00	24,00	30,00	30,00	-